

FOLKMAGAZIN

Tánc - Jel - Írás
Rohoncz Folkműhely
UNESCO-listán a táncház
Fotókiállítás a Kossuth téren

A TARTALOMBÓL:

4. Erdélyi Prímások 14. Találkozója
Rangyák József
5. Fügedi János: Tánc – Jel – Írás
Karácsony Zoltán
8. EGYSZER VOLT, HOGY IS VOLT?
Kóka Rozália gyermekrovata
Luca-naptól kiskarácsonyig
10. „A közönségnek táncolunk”
Serfőző Melinda
13. UNESCO-listán a táncház
Csonka-Takács Eszter
14. MAGTÁR
Tél a mi utcánkban
Széki Soós János
16. A TÖRTÉNELEM SODRÁBAN
Az „aventinusi tündér” – III.
Kóka Rozália
20. „Mennysorszámban csengetének”
Gebauer Hanga
25. „Savanyó-játék”
P. Vas János
27. A Kopácsi rét pontyai
Henics Tamás
28. Spanyolországi szokások...
Valter Linda
30. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
„Kisült-e már a kalácsom?”
Juhász Katalin
32. Az el nem játszott zenék klubja...
KultúrPart
36. TALLÓZÓ
Mennyből jövök most hozzátok
Csoóri Sándor
38. SZÉKI HAGYOMÁNYOK, SZOKÁSOK
Disznóölés
Kocsis Rózsi
40. Sokszínű Baranya
Molnár Péter
42. *Sue Foy angol nyelvű ismertetője*

Gadányi Pál dudás

A „Népművészet Mestere” cím egyik idei kitüntetettje

A Dráva-menti horvát származású Gadányi Pál Tótújfaluban (Somogy megye) 1932. március 31-én született. Fiatal korában – az 1950-es években – asztalos szakmát szerzett és szülőfalujában a formálódó tamburazenekar összes hangszerét (prím-, basszprím-, bráctambura, sőt tamburabőgő) elkészítette, valamint tamburásként muzsikált is. A zenekar prímása 1956-ban elhagyta az országot, így Pali bácsi figyelme a dуда felé fordult, mivel lakóházával szemben Kovács Pávo, az egyik leghíresebb Dráva menti dudás lakott. Az 1960-as évektől kezdett négysípós Dráva menti dudákat készíteni.

Életében mintegy ötven hangszeret készített már el. Az esztergagépeket ő alakította át, amelyeken a dudák faalkatrészeit készíti. A dudabőröket is saját kezűleg, kutyabőr- vagy kecskebőr- ből készíti ki. Sikeresen kísérletezett a varrott, ragasztott műbőr- ből készült dudatömlőkkel is, hangszerei levegőellátásához a fújtatókat, a dudák megszólaltatásához szükséges bodza-, illetve nádsípokat is saját kezűleg állítja elő.

Ennél, az Európában egyedülálló, a Kárpát-medencében legarchaikusabb dudatípusnál a hangszer sípszárába, favályúba mélyített, négy különálló bodzafa vagy szilvafa csövet illesztnek, és olmozással vagy faragással alul teljesen zárt rendszerűvé alakítják ki. Ezzel az egyes csöveken el tudják különíteni az alapvető zenei funkciókat. A dalmajátzó csövön a második foktól az ötödikig szólal meg a dallam, a mellette levőn a hangszer alaphangja szól, a hátsó, hosszabb csövön az alaphang kvartja, míg a rövidebb hátsó csövön az oktávhang (ami néhány esetben csak szeptim) szólalhat meg.

A hangszer elterjedéséről megállapíthatjuk, hogy a Dráva vonalában száz-szötven km-es hosszúságban mindkét parton előfordul. A magyar oldalon Sellyétől Csurgóig található meg ezek a hangszerek, főként a Dráva menti horvátok lakta községekben, ahol kizárólag ezt a típust használták.

Ezek a dudák átmenetet képeznek a magyar és a horvát nyelvterületen megtalálható dudatípusok között. Gadányi Pál az utolsó olyan dudakészítő (ez tudtunkkal Magyarországra, Horvátországra, Szlovákiára, Csehországra, valamint Ausztriára is vonatkozik), aki saját archaikus paraszti közösségében sajátította el ezt a speciális képessé-

get, hogy el tudja készíteni, valamint meg is tudja szólaltatni hangszerét. Közösségének búcsúkon, kocsmai mulatozásokon, különböző rendezvényeken muzsikál és énekel. A budapesti Néprajzi Múzeumban 2002.38.1 leltári számon tartanak nyilván „Gadányi-dudát”.

Gadányi Pál zenei repertoárja kizárólag szülőföldjének népzenejéből, dudamuzsikájából áll. A táncdallamok közül páros, páratlan „*drmeseket*” (rezgöket), több „*drmes-kolót*”, kizárólag Lakócsán táncolt speciális csizmaverős kolót, valamint főként a dudával énekelhető archaikus horvát népdalokat rögzíthettek a gyűjtők. Mivel Pali bácsi fújtatóval muzsikál, így saját énekét kíséri hangszerével, amit napjainkra már gyönyörű fémbetétekkel készít el. Zenészi, hangszerkészítői tevékenysége jelentős hatással volt a táncházmozgalom égisze alatt formálódó zenekarokra, táncegyüttesek munkájára. Az általa készített hangszereken muzsikáltak a Baranya Táncgyüttes zenészei (Cserepes Károly, Bognár József), az onnan kiváló – 1986-ban „Népművészet Ifjú Mestere” kitüntetéssel díjazott – Vizin zenekar több zenésze (Vizin Antal és Szabó Zoltán), de zenészi mentalitása hatott a Vujicsics együttes munkásságára is (lásd: Podravina című album). Több alkalommal színpadon is szerepelt mindkét említett zenekarral. Mesterének tekinti őt Végh Andor dudakészítő és dudás is, aki szintén megkapta a „Népművészet Ifjú Mestere” címet.

Kedves Pali bácsi, szívből örülünk megérdemelt kitüntetésének és további jó egészséget, valamint sok-sok szép „dudét” kívánunk!

Szabó Zoltán

Címlap: Betlehemezés, Méra (Kalotaszeg), 1930-as évek. Magyar Film Iroda felvétele, Néprajzi Múzeum.

Belső borító: Cigány betlehemesek, Kazár (Nógrád m.), 1930-as évek. Magyar Film Iroda felv., Néprajzi Múzeum.

ERDÉLYI PRÍMÁSOK 14. TALÁLKOZÓJA

Antal „Vak” Zoltán gyimesi prímás – fotó: Iochom Zsolt

Erdély népzenei életének, Csíkszereda kulturális naptárának egyik ma már hagyományos eseménye az Erdélyi Prímások Találkozója. Először 1997-ben szervezett találkozót az erdélyi prímásoknak a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes. Az elsődleges cél a meghívott nagyszerű adatközlő zenészek hangszeres muzsikájának szakszerű gyűjtése, rögzítése volt, de egyben jó alkalom a hiteles népzene népszerűsítésére. Nem kevésbé igaz az sem, hogy jó lehetőség volt egy nagyszabású multság megrendezésére a táncházas társaságok számára, akik nem restelltek eljönni Csíkszeredába. Nem csak a közeli Székelyudvarhelyről és Sepsiszentgyörgyről, de Brassóból, Marosvásárhelyről, Kolozsvárról, sőt, még Nagyváradról is! A rendezvény sikerén felbuzdulva már akkor kipattant az ötlet, hogy mindenképpen meg kellene ismételni legalább két évente, aztán a második, 1999-ben rendezett találkozó után született meg a döntés az évenkénti szervezésről.

Az első találkozó óta eltelt tizenöt év, mindenik a maga hozadékaival, és a csíkszeredai Prímástalálkozó beépült a köztudatba. A szomorú, hogy azóta a hiteles adatközlő zenészeink száma alaposan megcsappant, az első találkozókra meghívottak közül sokakat kísértünk el utolsó útjára. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy időközben a rendezvény szerkezete és a célok is valamelyest megváltoztak. Természetesen ma is legfontosabb az adatközlők játékának rögzítése, de fontos cél az is, hogy a találkozó lehetőséget nyújtson minél több fiatal zenésznek, hogy megismerkedhessen a még élő nagy öregekkel, hogy meghallgathassák egymás muzsikáját, beszélgethessenek, zenélhessenek együtt. Jól szemlélteti ezt a november 17–18-án megtartott találkozó programja és meghívottainak névsora, aminek korbeltől két véglete a hetvenhat éves Antal „Vak” Zoltán gyimesi prí-

más és az alig hét esztendő Antal Adorján Csíkmadarasról, aki prímás testvérbátyját kísérte ütőgardonon.

A találkozót 17-én délután egy a zenészeknek és a szakembereknek szervezett zártkörű megbeszélés indította. A közönség számára a program este kezdődött a meghívott zenészek gálájával, amit „Örökség” című műsorának egy részletével a Hargita Együttes nyitott meg, Györfi Erzsébet és András Orsolya közreműködésével.

A csíkszeredai Városi Művelődési Ház színpadára ilyen ráhangolás után léptek fel az abásfalvi zenészek, Antal Csanád és Antal Adorján Csíkmadarasról, Csíkszentdomokosról Duduj Rozália ütőgardonos-énekes adatközlő, aki Román Hunorral és Kedves Bontoddal muzsikált, Désről az ifjú Rezeda zenekar, Gyimesből Antal „Vak” Zoltán, a magyarlapádi Pirospántlikás zenekar, Székéről Filep „Pali” Marci zenekarával, a Kolozs megyei Újfaluból Balas Grigore és zenekara, illetve a Hargita Együttes zenészei.

Másnap, 18-án este a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékének diákjai léptek színpadra tanáruk, Jánosi András vezetésével.

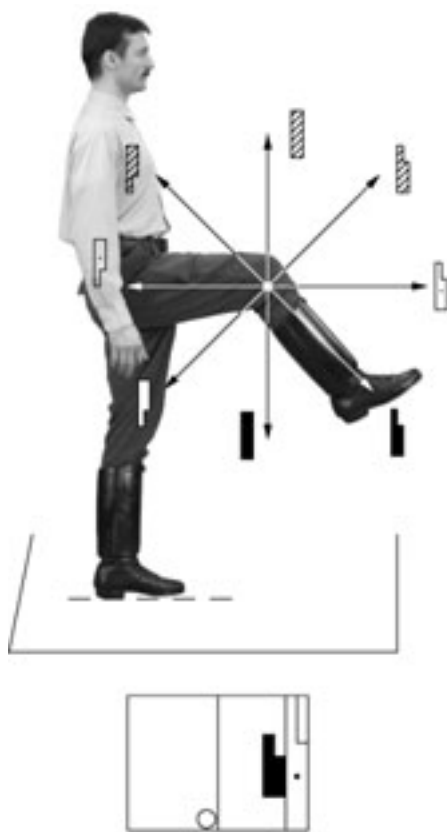
Az idén is telt ház volt a műsorokon, aki késve érkezett csak állva hallgathatta az előadókat, és voltak, akik nem is nagyon bánták, tánclepcsben toporogták végig az előadást. Mindkét nap programját a Művelődési Ház zsúfolásig telt előcsarnokában rendezett reggelig tartó táncház zárta.

Jövő évben következik a 15. Prímástalálkozó, és biztos tudom, hogy „amíg bennünk zeng a lélek”: amíg még vannak zenészeink, ezután már mindig lesz közönség is, és az is, aki Csíkszeredában megszervezze.

Rangyák József

Fügedi János: Tánc – Jel – Írás

A néptáncok lejegyzése Lábán-kinetográfiával – Szóló- és körformák

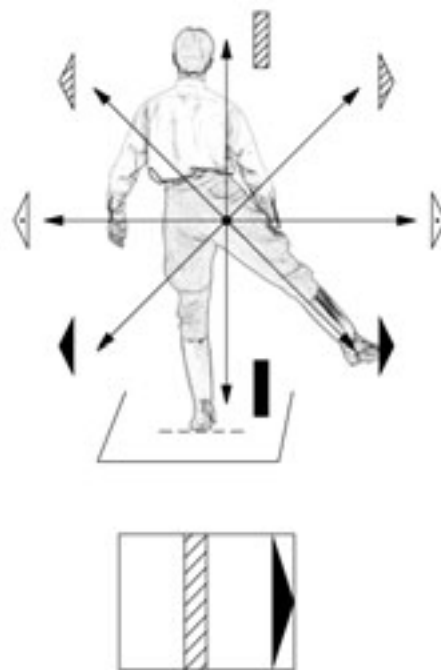

Fügedi János *Tánc – Jel – Írás* című kötetének [L'Harmattan kiadó – MTA Zenetudományi Intézet, Budapest, 2011.] megjelenésével a Lábán-kinetográfiával foglalkozó magyar szakirodalom újabb állomásához érkezett. Ennek, a napjainkra már világszerte elfogadott notációs rendszernek az elsajátításába, átvételébe, fejlesztésébe és terjesztésébe viszonylag korán bekapcsolódtak a magyar táncos szakemberek. Mint a könyv bevezetőjéből megtudhatjuk, még gyerekcipőben járt a rendszer kialakítása, de a korai tanítványok között már magyar táncosokat is felfedezhetünk. Szentpál Olga tanítványa, Lőrincz György, aki a II. világháború után az Állami Balett Intézet igazgatója lett, már 1936-os angliai tanulmányútja során, Kurt Joos iskolájában megismerkedett a táncos írásbeliség alapjaival, s hazatérve átadta tudását mesterének és leányának, Szentpál Máriának. Lugossy Emma hagyatékát az MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Archívuma őrzi. Itt tekinthető meg egy 1948-ban, Albrecht Knust által Lábán Rudolf nevében kiállított diploma, ami igazolja, hogy Lugossy 1941-ben sikeresen elvégezte a Bajor Állami Opera által szervezett kinetográfiai tanfolyamot. A legelső, jelentősebb terjedelmű Lábán-notációt tartalmazó magyar táncfolklorisztikai kiadványban, az 1947-ben megjelent *Magyar népi táncok-*

ban Lugossy Emma jegyezte le Gönyey Sándor korai gyűjtéseit.

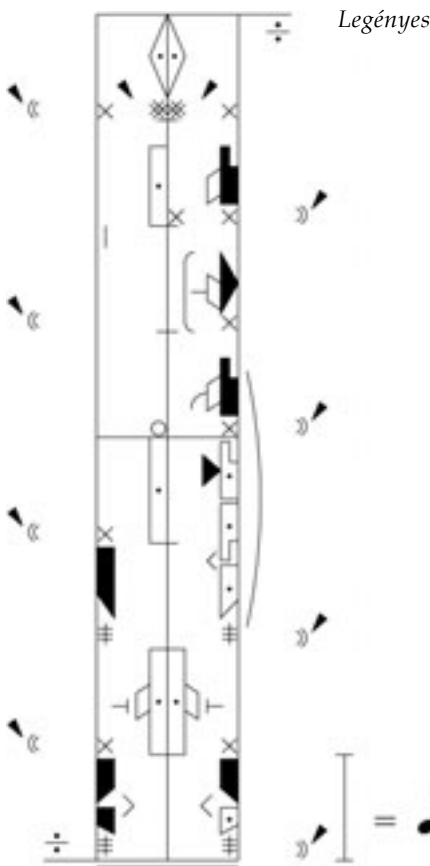
A Lőrincz György és Lugossy Emma által Magyarországra hozott Lábán-kinetográfia iránt a legnagyobb érdeklődést Szentpál Mária mutatta. Jegyzetét évtizedeken keresztül tankönyvként használták a táncjelírást oktató tanfolyamokon. Többször átdolgozott kötetekben folyamatosan figyelemmel kísérte a rendszer változásait, a helyesírási, értelmezési szabályokra tett újabb javaslatokat. Aktív tagja – egy ideig alelnöke is – volt a Lábán Kinetográfia Nemzetközi Tanácsának (ICKL), ahol rendszerismerete, kutató-fejlesztő tevékenysége miatt nagy tekintélyre tett szert. Elméleti munkássága mellett táncokat, koreográfiákat jegyzett le, tankönyveket és népszerűsítő köteteket szerkesztett.

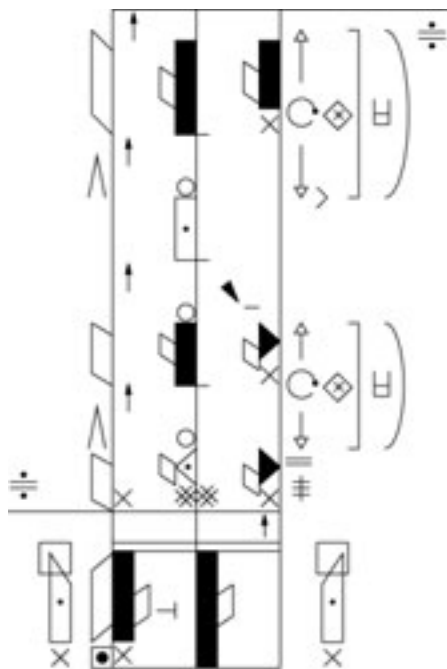
Az 1950-es évek elején kezdte bontogatni szárnyait az a fiatal néptánckutató nemzedék, amely megalapozta és nemzetközi hírűvé tette a magyar táncfolklorisztikát. Martin György és a Pesovár testvérek [Ernö és Ferenc] tisztában voltak azzal, hogy a modern szemléletű etnokoreológia elképzelhetetlen a notációs rendszer készsége nélkül. A frissen megalakult Népművészeti Intézet Néprajzi Osztályán Martin Györgyék egy életre szóló

barátságot kötöttek Lányi Ágostonnal, aki majd' négy évtizeden keresztül lelkiismeretes, pontos lejegyzéseivel segítette munkájukat, hogy létrehozhassák az azóta már „magyar iskola”-ként emlegetett, strukturális-morfológiai szemléletű néptánckutatót. Az éppen idén negyedszázada elhunyt Lányi Ágoston haláláig szolgálta a Kárpát-medencei néptáncokat feldolgozó és értelmező kutatást, illetve tevékenyen részt vett e páratlanul gazdag táncincs közreadásában, megkedveltetésében. Megnyerő, közvetlen modorban, szeretettel tanította a táncírás iránt érdeklődőket. Hatalmas lejegyzési és oktatási tapasztalatát sűrítette egy szerény külsejű, de annál nagyobb jelentőségű könyvecskébe, az 1980-ban megjelent *Néptáncolvasókönyvbe*. Ezt a könyvet tizennyolc évvel később olvastam el és értettem meg, hogy utána rácsodálkozhatunk a magyar néptánc csodálatos világára. Mindezt az írásbeliség elsajátítása adta a kezembe. (A teljesség kedvéért meg kell említenem, hogy az egyetemre kerülve Martin György „egy néptánckutatónak készsége szinten kell írni és olvasni” jelszóval azonnal beíratott „Gusztibácsi” egyik informális tanfolyamára.)

A *Néptáncolvasókönyv* sikerén felbuzdulva az erdélyi táncázás fiatalok és a néptánc iránt érdeklődő egyetemisták, kutatók elhatározták, hogy a perifériális, leginkább csak Romániában ismert Vera Proca-Ciordea által kifejlesztett lejegyző rendszer helyett a Lábán-kinetográfiát tanulják meg, hogy ezzel is bekapcsolódhassanak a nemzetközi táncfolklorisztika vérkeringésébe. A Ceaușescu-rezsim viszont nem engedte, hogy

Székely verbunk

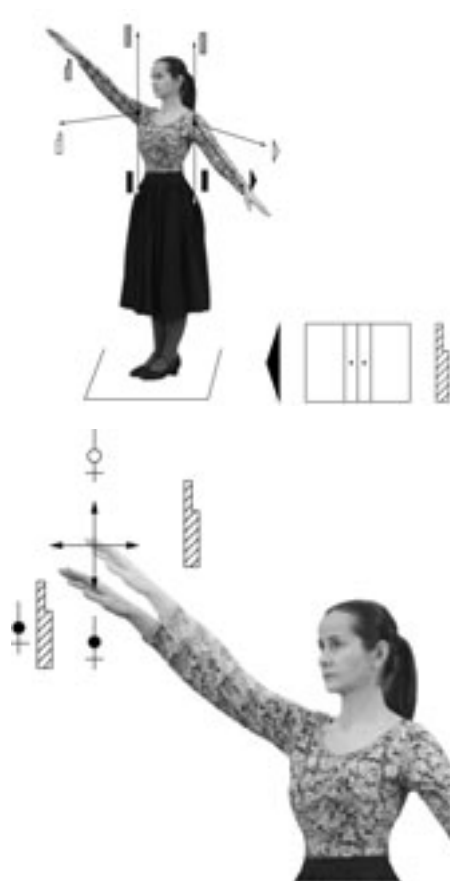
egy magyarországi tudományos kutatóintézetben dolgozó szakember könyvét magyarul Romániában is kiadják. Ezért az ottani fiatalok egyik legtehetségesebbike, Könczei Csilla azt találta ki, hogy saját erdélyi gyűjtéseit felhasználva, de Lányi Ágoston módszerét alapul véve, ír egy, a *Néptáncolvasókönyvhöz* hasonlóan a Lábán-kinetográfiát tanító, népszerűsítő könyvet. Guszti bácsi első szóra beleegyezett a tervbe, sőt három alkalommal Kolozsvárra is kiutazott Csillához, hogy egy-egy hétvégi kurzuson segítse őt könyve elkészítésében. Sajnos a rezsim bukása maga alá temette e könyv megjelentetését is, és csak majd' tizenöt évvel később, 2002-ben látott napvilágot a Kriza János Néprajzi Társaság és a Hagyományok Háza gondozásá-

ban. Erénye a műnek, hogy példáit kizárólag a romániai magyar táncagyományból meríti.

Ebbe, a kinetográfiát oktató és népszerűsítő magyarországi hagyományba illeszkedik be a most bemutatandó kötet. A szerző nemzetközileg is elismert szaktekinet, a rendszer kutatója és fejlesztője, a néptáncok lejegyzését és rendszerezését végző akadémiai kutató intézet alkalmazottja, a táncírást hazai és külföldi intézményekben oktató tanár.

Fügedi János a Lábán-notáció rendszerelméletét Szentpál Máriától tanulta meg. Átala kapcsolódott be a kinetográfia nemzetközi szervezetének munkájába. Lányi Ágostontól egy ideig közvetlenül sajátította el az eredeti folklórtáncok filmről történő lejegyzésének rejtelmét. Guszti bácsi halála után pedig a Néptánc Osztály Táncarchívumának és Táncírásárának kezelőjeként mérhette fel a „Lányi-hagyaték” jelentőségét és gyarapíthatta lejegyzésével ezt a nemzetközileg is jelentős anyagot. Pedagógiai tevékenységének köszönhetően felnőtt a keze alatt egy olyan táncírás iránt érdeklődő fiatal generáció, amelynek tagjai a gyerekektől kezdve a felnőttekig tanítják, terjesztik a Lábán-kinetográfiát. E csoport által szervezett rendszeres konferenciákon ismerkedhetünk a kinetográfia legújabb hazai és külföldi eredményeivel.

A *Tánc – Jel – Írás* című kötet a Nemzeti Kulturális Alap Táncművészeti Kollégiuma, az Országos Tudományos Kutatási Alprogram (OTKA) és Magyar Táncművészeti Főiskola támogatásával a L'Harmattan Kiadó és az MTA Zenetudományi Intézet kiadásában jelent meg. A lektor Misi Gábor volt, a könyvben szereplő fotókat Szöl-

ösi Mihály készítette. A képeken Németh Gabriella és Juhász Zoltán táncosok láthatók. A táncírás-grafikák a szerző által kifejlesztett, az AutoCAD számítógépes tervezőprogramhoz illesztett *LabanGraph* alkalmazás segítségével készültek.

Hasonlóan Lányi Ágoston *Néptáncolvasókönyvéhez*, az író az e könyvben szereplő példákat is kizárólag a Kárpát-medencei, főleg magyar folklórból válogatta ki. A közreadott anyag elsősorban a *szóló* (ugrós, legényes, verbunk stb.) és a *kör* (karikázó, körcsárdás) formákat tartalmazza. Az eszközös és páros táncok lejegyzési bonyolultságuk miatt kimaradtak. Újdonság, hogy a néptánc-példák a kötet végén található forrásjegyzék segítségével beazonosíthatók, mivel feltüntetésre kerültek a filmek és táncírásári egységek leltári számai. A rendkívül részletes tárgymutató is megkönnyíti az olvasó dolgát. Ennek segítségével mind a tanítás, mind a lejegyzés során felmerülő problémák könnyen visszakereshetők. A különböző mozdulatkonceptiókat jó minőségű fotókkal és grafikai ábrákkal illusztrálta a szerző. A fejezetek végén található szótárszerű táblázatok pedig egy-egy oktatási egység összefoglalását tartalmazzák, elősegítve ezzel az utólagos megértést, avagy egy-egy probléma visszakeresését.

A kötet elsődleges tartalmi koncepciója, hogy egyszerre vezesse be az olvasót a modulárelemzés alapjaiba, ismertesse az ehhez használt jeleket és megértse a tanulóval

Pontozó

azokat a konvenciókat, melyek a jelek értelmezését szolgálják. Hogy egy nyelvi-helyesírási példával illusztráljam a fenti állítást, ahhoz, hogy megtanuljunk helyesen írni, rendelkezünk kell bizonyos alapvető ismeretekkel a nyelv magán- és mássalhangzó-rendszeréről, helyesírásának történetéről, s bizonyos mértékig a logikájáról. Minden leírt nyelv tartalmaz konvenciókat. Például a harang szavunk utolsó mássalhangzójának képzése független az írásképtől. Nincs köze sem az n, sem a g képzési helyéhez. Mégis, a szabályt ismerő automatikusan felismeri ezt a hangot és a hozzá tartozó írásképet.

A tananyag két fő részből áll. Az első, a *Kinetográfia alapjai* című, vázlatosan áttekinti a főbb jelcsoportokat, mozdulat típusokat, alapvető szabályokat. Ennek segítségével egyszerűbb vagy leegyszerűsített motívumokat már el lehet olvasni. A kötet nagyobbik részét a második, *A néptánc mozdulatvilága* alkotja, amelyik az előzőre építve részletesebben fejti ki a Lábán-kinetográfia fogalmi szabályrendszerét és jelhasználatát. A két fejezet megértése után az olvasó már értelmezni tudja a táncfolklorisztikai szakirodalomban megjelent példákat, módszertani kötetekben, koreográfiai publikációkban közreadott egyszerűbb partitúrákat.

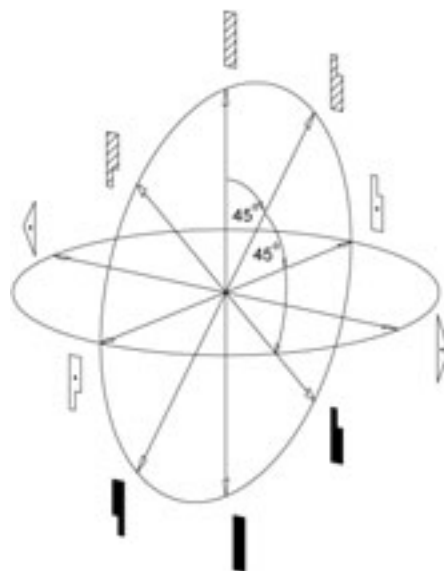
Mint már említettük, a könyv főleg a magyar néptánc mozdulatkincsére épül, megemlítve annak majd' minden fontosabb formai jellegzetességét. A szerző a sajátosan csak a Kárpát-medencei néptáncokra jellemző jelenségekre (bokázó, rugózás, pitytyentés-fittyentés) kidolgozott magyar notációs megoldásokat megtartotta, ugyanakkor néhány esetben (folding-elv, kis kiterjedésű mozdulatok kihelyezett középpont-hoz viszonyított írása) a nemzetközi szten-derdekhez igazodott.

Fügedi János lejegyzési koncepciója mára már közelít Martin György és Lányi Ágoston, a mozdulatok lényegét, a táncmozgás emikus jellegét megragadó elvéhez. Ezt az elvet Martin György Mátyás Istvánról írott monográfiájában így fogalmazta meg: „Táncokzlési módunk ragaszkodik az egyszeri előadás pillanatképének teljes, pontos, részletgazdag, az esetlegességeket is magába foglaló tükrözéséhez, s kerüli az egyéni előadás általánosító, stilizáló absztrahálását. [...] A tánclejegyzések addig a határig részletezők, amíg ez nem megy az érthetőség, áttekinthetőség, azaz egyben a visszatanolhatóság rovására. A lejegyzésünk elsősorban a táncos szándékának, a táncmozgás tudatosan végrehajtott (emikus) elemeinek rögzítésére törekedett.” A Kárpát-medencei rögtönzött folklor táncokban érvényesülő következetesség, a végrehajtsi szándék fő iránya csak hosszú ideig tartó, különböző módszerű gyűjtések, a többszöri rögzítés során rajzolódik ki világosan.

Martin, Mátyás István legényeseinek lejegyzésénél elsősorban a tánc domináns szólama, a *lábmozgás* pontos tükrözését tartotta fontosnak. A határozatlan pozíciókat, mellékirányokat, magassági, hajlítási fokozatokat csak következetességük esetében részletezte. A mozdulatfolyamat természetes, átmeneti fázisainak felesleges részletezéseit egyértelműségük esetén elkerülte, s mindig a ritmusérzettel egybevágó jellegzetes mozdulati holtpontok megfelelő kiválasztására törekedett. Szerinte a táncos érzetnek megfelelő mozdulati tényezők kidomborítása a gyakorlati használatot is szolgálja.

Az említett monográfiában a legényes tánc harmonikus kísérő karmozgásainak részletes közlését a filmre vett anyag mintegy húsz százalékában jegyezte vagy jegyeztette le (a könyvben az 1–7. sz. táncok), előnyben részesítve az adatközlő korábbi, fiatalkori felvételeket (1941–62.). Úgy gondolta, hogy a lábmozgásokhoz kapcsolódó, alárendelt, nagymértékben esetleges karmozdulatok minden jellemző fajtája ebben a majd' félezer ütemes anyagban már előfordult. A karmozdulatok nem befolyásolják a tánc struktúráját, felépítését, nincs önálló funkciójuk, hanem a lábmozgásoknak alárendelt kísérőszólalom alkotnak. Ezért az egész anyagra kiterjedő teljes közlésükét a lejegyzés rendkívüli munkaigényessége, a mozdulatok tagoltságának és pontos visszaolvashatóságának problematikus, nehézkes volta miatt mellőzte. Azzal zárta le a kérdést, hogy ennek részletesebb további tanulmányozására a filmfelvételekhez kell visszatérni.

Hasonló szellemben vezetett be újításokat Fügedi János is. Az egyszerűsítés jegyében vette át az Ann Hutchinson Guest ál-

Írányrendszer

tal kidolgozott „sarok- és ujjhegyejtés” fogalompárt, illetve a szintén Ann Hutchinson Guest nevéhez fűződő, de a hivatalos jelhasználatban még el nem ismert formarajz („design drawing”) módszert a közép-erdélyi legényesekben gyakran járt lábkörök lejegyzésére.

A szerző saját kutatási eredményeit, javaslatait is beépítette a tankönyvbe. Ezek közé tartozik a különböző ugrástípusok lejegyzési módjainak a megkülönböztetése, és a nemzetközi berkekben a mai napig sok vitát kiváltó, az érintő gesztusoknak a támasztékmozdulatok lejegyzéséhez igazodó ritmuskifejező írásmódja. (Az utóbbihoz hozzá kell tennünk, hogy inkább egy korábbi gyakorlat visszaállítására tett javaslat.)

A kötet utolsó előtti fejezetében néhány ritkán használt jelölésmódról olvashatunk, mint például a térhez és testrészhöz viszonyított irányokról, a súlyponttal jelölt mozdulatokról, a speciális pozíciójelölésekről és az előjegyzésekről. Befejezésül a szerző a néptánc-lejegyzés gyakorlatába vezet be az olvasót. Itt fogalmazódnak meg azok a korábban már említett, elméleti és gyakorlati elvek, amelyek a folklor táncok egzakt, pontos leírásához szükségesek. Ezek segítik elő az elillanó mozdulatok rögzítését, a táncos szándékának megértését és a mozdulat lényegének megragadását.

Befejezésül elmondhatjuk, hogy a *Tánc – Jel – Írás* hiánypótló mű. Elősegíti mind a táncfolklorisztika fejlődését, mind a néptáncok fennmaradását és újrafelfedezését szolgáló oktatást és művészeti mozgalmat. Mint táncfolklorista, kíváncsian várom a folytatást, az itt nem tárgyalt eszközös és páros táncok lejegyzési technikájába bevezető újabb kötetet, annál is inkább, mert nemzeti archívumunk döntő többségét e két táncműfaj képezi.

Karácsony Zoltán

Luca-naptól kiskarácsonyig

A karácsony szó azt jelenti, hogy átlépő, átforduló. Karácsony napját már az ókorban is ünnepelték az emberek. December 24. a téli napforduló időpontja, a természet megújulásának kezdete. Az ókori emberek a Napot istenként tisztelték, ekkor ünnepelték a születésnapját. Karácsony napjától rövidebbek az éjszakák, hosszabbodnak a nappalok. Az emberek minden cselekedete, minden gondolata arra irányult, hogy az alvó természetet ébresztgessék, termőre varázsolják. Elűzzék a betegséget, a halált, biztosítsák az egészséget, a boldogulást. A napjainkban élő ünneplési szokások ókori pogány és keresztény elemeket egyaránt őriznek és egészen új elemekkel ötvözve teszik széppé, örömtelivé a mai emberek ünnepeit.

A KARÁCSONYI ÜNNEPKÖR

Se szeri se száma a parasztság körében egykor élt, karácsonyhoz fűződő népszokásoknak, babonáknak. Az ünnepre való készülődés november 30-án, Szent András napján termékenységaráztatással, időjóslásokkal, gonoszűző cselekedetekkel elkezdődött.

Különösen sok hiedelem fűződött Luca napjához, december 13-hoz. Ekkor kezdték faragni a lucaszéket. Tizenkét napon át mindig csak egy kicsit dolgoztak rajta, úgy, hogy éppen karácsony estéjére készüljön el. Erre utal egyik szólásunk: „Lassan készül, mint a Luca széke!” Aki a lucaszékre a karácsonyi éjféli misén felállt, megláthatta, hogy kik a faluban boszorkányok.

A magyar néphitben kétféle Lucát ismerünk, az egyik jóságos, segítő, a másik gonosz boszorkány. Szent Luca a legenda szerint Jézus menyasszonya volt, ezért házasságszerző szentnek tartották. Luca napján az eladó lányok meggyfaágat vágtak, vízbe tették, azt tartották, ha kiszökdül, a következő évben férjhez mennek.

A lányok összegyűltek egy-egy háznál, gombócokat készítettek, amelyekbe férfineveket tartalmazó cédulákat gyúrtak, forró vízben megfőzték. Ahogy a víz a gombócokat felvetette, sorban kikapkodták. Úgy hitték, hogy kinek milyen név van a céduláján, olyan nevé legény lesz a férje.

A keresztény vallásban tisztelt Szent Luca mellett élt hazánkban egy ártó, rontó nőalak is, még az ősi hiedelemvilágból származó boszorkány, az úgynevezett Luca-asszony. Neve napja az asszonyok számára dologtiltó nap volt. Nem volt szabad fenni, szőni, mosni, kenyeret sütni, meszelni. Aki megszegte a tilalmat, azt Luca megbüntette.

Sok helyen, Luca napján a legények, nagyobb fiúk „kotyolni” jártak. Hajnalban elindultak, végigjárták az ismerős házakat. Szalmát, fadarabot vittek magukkal. Erre rátértek és előadták termékenységvarázsló, mágikus szövegüket:

*Luca, Luca, kitty-kotty,
Tojjanak a tiktyok!
Kolbászuk olyan hosszú legyen, mint a falu hossza,
Szalonnájuk olyan széles legyen, mint a mestergerenda,
Zsírjuk annyi legyen, mint kútban a víz!
Annyi pénzük legyen, mint a pelyva,
Annyi csirkéjük legyen, mint a fűszál,
Annyi tojásuk legyen, mint égen a csillag!
Luca, Luca, kitty-kotty,
Tojjanak a tiktyok!*

A háziak vízzel vagy kukoricával öntötték le őket. Ezután a szalmát a gazdaasszony a tyúkok alá dugta, a legények a fadarabbal megpiszkálták a tyúkok hátulját, hogy egész évben jól tojjanak. Ajándékba tojást kaptak, de ha nem, akkor fenyegetőzni kezdtek. „Egy csirkéjük legyen, az is vak legyen!”

*

KARÁCSONY ESTE

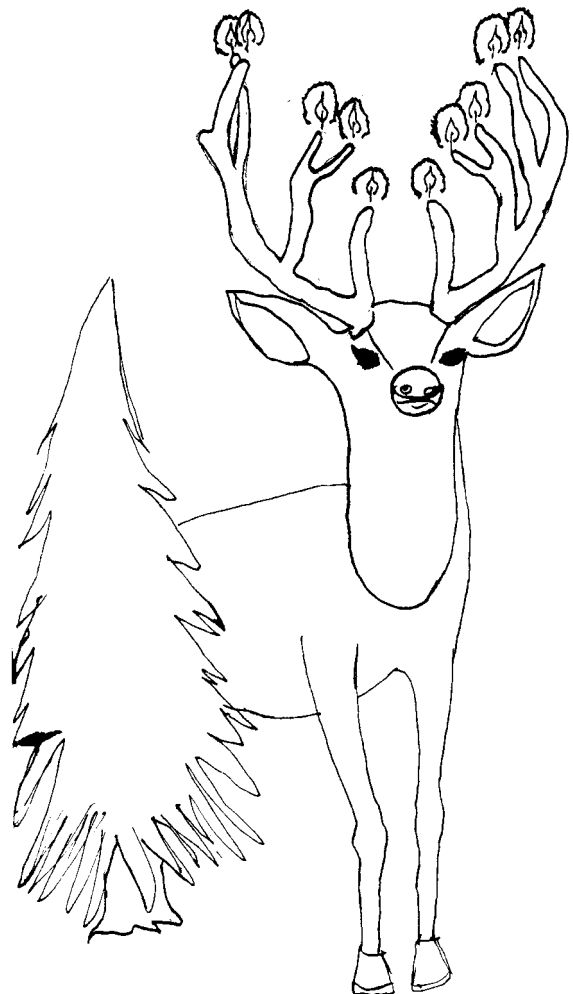
A magyar népnyelv december huszonötödikét nagykarácsonynak, január elsejét kiskarácsonynak nevezi.

Nagykarácsony előestéjén, december 24-én este a gazda – kezében maréknyi szénát tartva – belépett a házba és szép köszöntőt mondott a családjának:

*Adjon isten minden jót,
Ami tavaly szűken volt.
A gazdának bort, búzát,
Gazdasszonynak tyúkot, ludat,
Leányoknak, legényeknek egy szép mátkát,
Országunknak békességet
És megmaradást.*

A szénát az asztal alá tette, majd a gazdaasszonnyal megterítették a karácsonyi asztalt. Először egy, kettő, másutt három szép – kizárólag ezen az estén használatos – abroszt terítettek az asztalra. A fehér, piros csíkos vagy hímzett abroszokat szertartásos mozdulatokkal helyezték el, majd megszólalt a gazda:

– Mit vet kend?
– Ezüstöt, aranyat, gyöngyarány búzát, mindennapi szerencséd!
– válaszolta az asszony, és kerek kalácsot meg egy rostában diót

Gyócsi Gábor rajza

adott a férjének. A gazda a dióból dobott egyet-egyét a szoba minden sarkába, a kalácsot az asztal közepére helyezte.

Vacsora előtt az asszony egy rostában búzát, szőlőt, diót, almát, ostyát, mézet, feketeborsot, fokhagymát nyújtott a férjének, aki minden családtagnak adott ezekből.

A fokhagymából annyi gerezdet tört le, ahányan voltak. Ki-ki a maga gerezdjét mézbe mártotta és megette, ezután fogyasztották el az ünnepi vacsorát. A vacsora végeztével az asztalra helyezték mindazokat az ételeket, tárgyakat, eszközöket, amelyekre évközben szükségük volt, abból a célból, hogy a karácsonyi asztalon varázserőt nyerjenek.

A karácsonyi asztalra tett sót a méhek, tehenek gyógyítására, a fokhagymát, a mézet és a sült tököt betegek gyógyítására, a mákot, a diót rontás ellen használták. Tettek az asztalra babot, lencsét, hogy sok pénzük legyen az újesztendőben.

Karácsony estjén a családfő egy szép piros almát annyi felé vágott, ahányan voltak az asztalnál. Az almagerezdeket is elfogyasztották, hogy ha valamelyikük az újesztendőben eltévedne, akkor gondoljon arra, hogy kikkel ette meg a karácsonyi almát és hazataláljon. A karácsonyi asztal maradványait gondosan összeseperték és el-tették, hogyha valaki megbetegedne, akkor ezzel a karácsonyi morzsával meggyógyíthatják. A karácsonyi abrosznak is nagy varázserőt tulajdonítottak. A betegeket megdörzsölték, esküvőkor a menyaszszonyt és a vőlegényt leterítették vele, hogy rontás ne érje őket.

*

A KARÁCSONYFA

A karácsonyfa állítás szokása német földön kezdődött, majd bécsi közvetítéssel a XIX. században jutott el hozzánk. Először Brunsvik Teréz grófnő, az első magyarországi óvodák megalapítója állított karácsonyfát, martonvásári otthonukban, 1824-ben. Csak a huszadik században vált általánossá. Azt megelőzően életfát, termőágot állítottak, ami az évről-évre megújuló természet jelképe volt. A koronafa tövises ágát, borókát, fagyöngyöt, fenyőágot függesztettek a gerendára, aranyozott diót, mogyorót, almát tettek rá. Bálint Sándor gyűjtötte az alábbi kedves népmondát.

Amikor Krisztus Urunk a földön járt, a gonosz emberek elől bujdosnia kellett. Az Úrnak ellenségei már nyomában voltak, mikor egy fenyőfához ért. Alig volt lombja, azért ágai rejtették el Jézust, aki így meg is menekült. Az Úr most megáldotta a fenyőfát:

– Soha ne hullasd el a leveleidet! Akkor is virulj és zöldülj, amikor a többiek levéltelenül sorvadoznak! Te légy a legdélcegebb és legszívósabb minden társad között, élj meg mindenütt! Légy az emberek öröme, és emlékezetünkre rajtad gyűjtsanak karácsonyi gyertyát!

*

A KARÁCSONYI AJÁNDÉK

A karácsonyi ajándékozás divatja az ókorban kezdődött. A feljebbvalók az alattvalókat aranyfüsttel bevont süteménnyel, gyümölcs-csel, szerencsét hozó gallyal és pénzzel ajándékozták meg újévkor, amit akkor december 25-én ünnepeltek.

A középkori magyar királyok az udvari népnek feldíszített ágat ajándékoztak.

A XVII. századtól jött szokásba, hogy a szülők a gyermekeiknek ajándékokat adjanak. Elhitették velük, hogy az ajándékhozó az Annyal, Jézuska, Mikulás, Karácsony apó, Fagy apó vagy az aranyos csikó.

*

A KÖSZÖNTŐK

December 24-én „napszentülettől” az újesztendő napjáig házról házra jártak a kántálók, betlehemesek, regölők, aprószentekelők. A legrégebbi magyar népszokásaink egyike a regölés. A népszokást a múlt században a Dunántúlon és a Székelyföldön, pontosabban Udvarhelyszék egyes falvaiban még ismerték, gyakorolták. A du-

nántúli regösök, gyermekek, legények legalább négyfős csoportokba szerveződve, nagy zajt csapva járták a falut, rázták a félelmetesen hangzó láncos botjaikat. Egyéb hangszereik: a köcsögduda, furulya, a regössip voltak. Míg az udvarhelyszékiek 15-20 fős csapatban inkább a fiatal házasságokat köszöntötték, addig a dunántúli regösök főként a lányos házakat látogatták.

A regösének legfontosabb része a termékenységvarázslás, amelylyel a gazdának és háznépének bőséget, jó termést, termékenységet kívánnak. Ezt az énekben egy párosító rész követi. Ebben összerögzölnek egy legényt és egy leányt. Következzék az egyik legszebb, titokzatos regös énekünk, melyet Sebestyén Gyula Vas megyében, Dozmaton rögzített fonográf-hengerre 1899-ben.

– Dicsértessek a Jézus Krisztus! Eljöttünk Szent István szolgálái, régi szokás szerint el is mondanánk Szent István énekét, ha kegyelmeink tetszenék.

Mondjuk-e vagy ne?

Ahol keletkezik

Egy ékes nagy út,

A mellett keletkezik

Egy halastó állás.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Azt is felfogá

Egy apró sásocska,

Arra is rászokik

Csodafiú szarvas.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Noha kimennél

Uram szent István király

Vadászni, madarászni,

De ha nem találnál

Sem vadat, sem madarat,

Hanem csak találnál

Csodafiú szarvast,

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Ne siess, ne siess

Uram, szent István király

Az én halálomra,

Én sem vagyok

Vadlövő vadad,

Hanem én is vagyok

Az Atyistentől

Hozzád követ.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Homlokomon vagyok

Fölkelő fényes nap,

Oldalamon vagyok

Árdeli szép hold,

Jobb vesémen vannak

Az égi csillagok.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Szarvam vagyok,

Ezer vagyok,

Szarvaím hegyin vannak

Százezer sövények,

Gyulaszlag, gyulaszlag,

Oltatlan aluszna.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Hej, már kit adjunk?

A Jusztinnak adjuk

Horváth Annát adjuk.

Hej, regő rejtem, regő rejtem!

Hej, már kit adjunk?

Lacikának adjuk

Király Ilust adjuk.

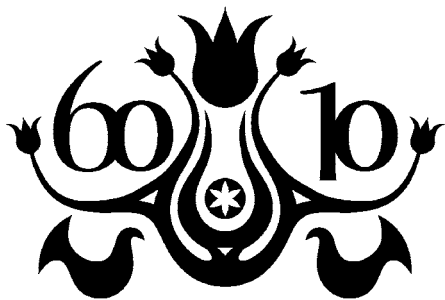
Hej, regő rejtem, regő rejtem!

– Adjá Isten, hogy több szent István napját is megérhessünk, ne búval, ne bánattal, több öröndetes napokkal dicsérjük a Jézust!

Kóka Rozália

„A közönségnek táncolunk”

2011-ben ünnepli fennállásának 10. évfordulóját a Hagyományok Háza, amelynek megalakulása óta része az idén hatvanéves Magyar Állami Népi Együttes. Az elmúlt tíz év változásairól, eredményeiről beszélgettünk Mihályi Gáborral, a társulat művészeti vezetőjével. [Az interjú 2011 tavaszán készült.]

– Amikor 2001-ben a Magyar Állami Népi Együttes a frissen létrejött Hagyományok Háza része lett, nem érezte úgy, hogy ez visszalépés, és hátrányt jelenthet a munkában?

– Természetesen voltak kétségeim, bár semmiféle logikus ellenérvem nem volt. A minimális ellenérvés érzelmi alapokon nyugodott, abból fakadt, hogy a saját identitásomat nemcsak a hagyományból, nemcsak a színpadi néptáncművészet múltjából, hanem az Állami Népi Együttes történetéből is merítem. Az a lehetőség tehát, hogy az együttes elveszítheti önállóságát, okozott bennem némi konfliktust. Aztán ezeket az ellenérvéseket félresöpörte a ráció. Ez a tíz év azt bizonyította, szükséges, fontos volt, hogy létrejöjjön ez az intézmény. Visszatekintve őszintén hiszem, hogy a Magyar Állami Népi Együttesnek csak előnyei származtak belőle: az állandóan változó társadalmi viszonyok között folyamatos szakmai, művészi fejlődésben éltük meg ezeket az éveket, kiteljesedhetett az a küldetés, amelyre hitet tettünk, és átöröklődhetett mindaz a tudás, amely addigra felhalmozódott.

– Más lenne a társulat helyzete, ha teljesen önálló intézményként működött volna az elmúlt évtizedben?

– Kérdés, hogy a mögöttünk hagyott – sokszor nem könnyű – éveket hogyan tudtuk volna önmagunkban átvészelni. Az elmúlt évtizedben volt időszak, amikor nem a hagyományos kultúra volt az éppen hatalmon lévő kormány számára a legkedvesebb. Nem azt mondom, hogy valamilyen szinten nem támogatta, de kiemelt pozícióba biztosan nem helyezte. Ha ezzel a helyzettel egy önmagában álló együttesnek kellett volna megbirkóznia, nem biztos, hogy ilyen létszámban és ilyen feltételekkel értük volna el a 2011-es évet.

– Más-e ma a feladata a Magyar Állami Népi Együttesnek, mint hatvan éve, a megalapításakor, vagy épp a nyolcvanas években volt? Változott-e a feladatuk az elmúlt tíz évben?

– Az 1951-ben alapított együttes feladata és hivatása a Kárpát-medence hagyományos kultúrájának gyűjtése, ápolása és színpadi formában való továbbadása. Ez a cél az évtizedek során nem változott, sőt, érvényes a jövőben is. Az együttes múltjának két meghatározója, Rábai Miklós, a néptáncot stilizáló felfogásával és Timár Sándor, a néptánc stílusjegyeit, alkotó módszerét híven követő elveivel igyekeztek a koruk adta lehetőségekkel élve megfelelni az elvárásoknak.

Az elmúlt évtizedben az együttes – szándékaimnak megfelelően –, határozottan és következetesen újrapozicionálta magát a magyarországi kulturális közéletben. A MÁNE művészeti vezetőjeként azt vallo, hogy sokirányú, különböző stílusokat felmutatni tudó együttest kell építeni, ahol nem egyfajta behatárolt kóddal, hanem sokféle megközelítéssel juttatjuk el a nézőkhöz üzeneteinket. Hitem szerint a társulat az elődök szellemiségéhez híven – de egészen más szemléletmóddal – a hagyományokból szervesen sarjadó, sokoldalú koncepcióval és stílusiránnyal rendelkező művészetet teremt.

– Örök vita tárgya a szakmán belül, hogy szabad-e, kell-e, és ha igen, miként lehet hozzászólni a hagyományhoz, ráadásul „a hivatásos társulat” státuszából fakadóan is generálódhatnak feszültségek. Hogyan lehet ezeket kezelni?

– Kezelni: ez a szó valamiféle beavatkozást, esetleg folyamatos gyürkőzést is jelenthet, én pedig ezt igyekszem elkerülni. Termé-

szetesen részt veszek értelmes szakmai vitákban, de nem harcolok, érveimet legmeggyőzőbben a színpadon keresztül tudom elmondani. Ezek a viták egyébként is évtizedek óta zajlanak. Az a gondolkodásmód, amelyik az „autentikusságra” való hivatkozással egy nagy gyaluval egysíkúra szeretné formálni a színpadi néptáncot, véleményem szerint hibás. Aki így gondolkodik, az nem vesz tudomást sem a színpadi néptánc, sem az együttes történetéről, de vélhetően a tradíció folyamatos, évszázados változásáról sem. Ezt végigtekintve ugyanis kiderül, hogy például Molnár István és Rábai Miklós számára az akkori „hagyományörző” megfogalmazás mellett ugyanolyan természetes volt az „újraértelmezés” is, Kodály, Lajtha, Bartók zenéjére is komponáltak. A '60-as, '70-es években Kricskovics Antal, Györgyfalvy Katalin, Novák Ferenc, Szigeti Károly, Timár Sándor és mások sokszínű, gazdag koreográfiai világot hoztak létre. A táncházmozgalom új alapokra helyezte az általános néptáncfelfogást, a néptáncszínpadokon új koreografálási mód vált egyeduralmukodóvá – ez azonban egysíkúsággal is járt.

A Magyar Állami Népi Együttes az elmúlt években – vállalva akár azt a kritikákat is, hogy „élenjáróként” nem illeszkedik a néhány szakmabeli által elképzelt trendbe – túllépett ezen a monolitikus, néha formalista, szűk gondolati síkon mozgó színpadi megfogalmazáson. (Természetesen nem vitatom az ebben a megfogalmazásban készí-

Igor Mojszejev és Rábai Miklós

tett művek értékeit!) Helyette újra olyan világot hozott létre, amelyben egyrészt több műfaj jelenik meg együtt, párhuzamosan, másrészt bizonyította, hogy a hagyomány jelenidejű és progresszív. Ez az új világ felmutatja, hogy a tradícióból kiinduló „kortárs színpadi néptáncművészet”, melyet hitem szerint a Magyar Állami Népi Együttes képvisel, a mai kor nyelvén, a ma emberét szólítja meg.

– *Ez lenne a közönség elvárása?*

– Azt tapasztalom, hogy a közönség csak egy szűk rétegének vannak tudatos elvárásai. Ezen réteg egy részének az emlékei a múltban gyökereznek, tehát akár konzervatívnak is tekinthetők, ami azonban semmiképpen sem negatív minősítés. Más részük a táncmozgalomban szocializálódott, és van egy harmadik csoport, amelyik színházba, koncertekre járva igényli a formabontó megfogalmazást.

Ezeket túl a nagy átlag, úgy látom, teljesen nyitott. Akár a Naplegendát játsszuk, akár az Édeskeserűt, akár a Táncos magyarokat, Budapesten vagy vidéken, mindig teltházunk van. Nyilvánvaló számomra, a közönségnek az a fontos, hogy jó legyen, amire jegyet vált, tudjon azonosulni azzal, amit lát, hogy a műsor át- és megélhető legyen, érintse meg az érzelmeit, könnyeztesse meg vagy fakassza nevetésre, erősítse meg kultúrájában, identitásában. A néző hálás, ha komolyan vesszük, ha „elcsábítják”, akár számára ismeretlen útra is, ha megérzi, hogy mindaz, amit lát, az ő kedvéért történik.

– *A külföldi nézők részéről mennyire elvárás a csikós-gulyás-ostoros-üveges műsor?*

– A távolabbi múlt hazai kulturális, turisztikai ideológiája elképesztő károkat okozott. Az, hogy ezt a csikós-gulyás, álnépieskedő, műmagyar „feelinget” terjesztették rólunk, nem maradt hatás nélkül. De az ember – éljen bárhol is a világban – nem ostoba: ha jól lát, ha az első pillanatban számára talán szokatlan világ megérinti, képes az addig belesulykolt butaságokat is félretenni. Szép példája volt ennek a 2007-es észak-amerikai turnénk. Az amerikai nézőkkel is – hiszen az ottani producereket sem kell féltetni – elhitették, hogy a Kelet-Európából érkező „folklór” könnyed, szórakoztató, nagy szellemi kihívást nem igénylő látványosság. Ennek ismeretében óvtak bennünket attól, hogy a Magyar Concerto című előadást vigyük, amelynek az első részében fekete-fehérek a jelmezek, és amely a szokásos „néptánc-tűzijáték” helyett halk, Bartók Bélára utaló zongoraszóval zárul. Ennek ellenére a turnét végig nagy siker kísérte, az előadásokat a közönség szinte minde alkalommal felállva ünnepelte. Már megérkezett a meghívás a következő turnéra.

Kodály - Rábai: Kállai kettős (1951.)

– *Mindenhol képesek a nézők elszakadni a megszokott képtől?*

– Úgy gondolom, igen. Persze kérdés, hogy hol, milyen bátran szabad az újdonságot adagolni. Nemrégben Franciaországban jártunk, ahol az ottani impresszárió kérésére óvatosabbak voltunk, kevésbé formabontó műsort mutattunk be. Ennek semmi más oka nem volt, mint az, hogy a francia közönségben is élnek bizonyos sztereotípiák. Az impresszárió koncepciója az volt, hogy ezeket a beidegződéseket hosszabb távon, több turné során formáljuk át.

– *De biztosan nem gondolja azt, hogy egyáltalán nincs szükség autentikus előadásokra...*

– Miért gondolnám? Magam is sok ilyen típusú koreográfiát és előadást készítettem, és fogok is még készíteni. Az együttes repertoárjában meghatározóak ezek a műsorok, sokszor nem értem, hogyan vetődhetnek fel egyáltalán ilyen kérdések. Persze, ha valaki számára az „autentikusság” azt jelenti, hogy csak az az eredeti, amit ő tud, vagy amit ismer, annak lehetnek gondjai az általam készített előadásokkal. A Magyar Állami Népi Együttes nem hagyományörző vagy amatőr együttes, nem ugyanaz a dolga, mint azoknak, ezt tisztán kell látni.

– *Sokan a fiatalokat tartják a legkritikusabb közönségnek, akiket alig-alig lehet lekötöni. Ők járnak a MÁNE előadásaira?*

– A kisiskolások szervezett keretek között jönnek hozzánk, őket sokszínű, gazdag program várja a tánctól a játékokig, a kézműveskedéstől a meséig. Ezek az interaktív foglalkozások könnyedén, játékosan vezetnek el a gyerekeket a hagyomány megcélzott területeire. A felelősség nagy, hiszen ők a jövő közönsége. A nagyobbak a szüleikkel vagy már maguktól is jönnek. Persze

vannak olyan műsoraink, amelyek a fiatalabbaknak vonzóbbak. Nemcsak az én igényem miatt fordultunk a Naplegenda-szerű előadások felé, hanem azért is, mert a világzenei hangzás, a látványos megfogalmazás, a dinamikus színpadi változások a fiatalokat jobban megérintik. Sokszor tapasztaltam, hogy ha ilyen típusú műsorokkal eljutunk hozzájuk, a későbbiekben eljönnek az „autentikus” Édeskeserűre vagy az Örök Kalotaszegre is. Van olyan szervezőnk, aki középiskolákból hoz fiatalokat: a Naplegendával kezdték, a Kincses Felvidékkel folytatták, és végül már a Labirintusra is beültek. Hogy kritikusak-e a fiatalok? Hát persze, az a dolguk, érdeklődők, nyitottak, és akár el is varázsolhatóak.

– *Az elmúlt tíz évben változott annyira a közönség igénye, hogy emiatt máshogy készüljön egy-egy előadás?*

– Igen, van változás. Napjainkban – közel múltunkban – talán vizuális kultúránk változik a leggyorsabban. A televízió, a film, az internet, az újságok, különböző kiadványok, reklámok mellett épített környezetünk is folyamatosan átalakul. Erre a folyamatos változásra alapozva a néptáncelőadások képi megjelenítése is lehet bátor és innovatív, hiszen találkozik a közönségigénnyel, ezért számíthatunk rá, hogy elfogadják az újdonságot, a megszokottól eltérőt. Erre alapozva az előadásaink látványvilága (nagy érdemei vannak ebben Kovács Gerzson Péternek) műfajtól függetlenül „bátor és innovatív”. Koreográfiai, dramaturgiai, rendezői látásmódom is természetes módon változik, ezt a változást azonban nem csak a közönség igénye motiválja, hanem belső alkotói kényszer. Ez a „kényszer” az, ami nagyon erősen visz a színház felé, hogy az „autentikus” elő-

adások is tartalmi, gondolati és formai gazdagsággal jelenjenek meg.

– *Vágyis a következő előadásban is a színház dominál majd?*

– Három előadás terve van előttem, végleges döntés még nincs. Egy biztos: két bemutató az említett „autentikus táncszínház” lesz. Az Álomidő után ismét visszatérünk a gyökerekhez, ciklikusan, ahogy eddig is mindig tettük. Fontos, hogy újraformáljuk a szavainkat ezen a nyelven, hogy megmerítkezzünk a hagyományban, hogy újra elkezdjünk gondolatokat formálni, hogy miről majd beszélünk, hiteles és aktuális legyen.

A közeljövő feladata a Bartók-trilógia befejezése is. Szeretnénk lezárni ezt a gondolati kört, hogy aztán egy újabb nyílhasson meg.

– *A MÁNE repertoárján egyszerre majd' egy tucat műsor szerepel, szinte évente készülnek újabb darabok, és ismét egyre több a külföldi turné – hogy bírják mindezt?*

– Tizenegy előadást tartunk műsoron ebben az évben. Ez az a mennyiség, ami még elviselhető, ami még magas színvonalon megvalósítható a táncosok, a zenészek, a műszak részéről. Ezt azért tudjuk megtenni, mert az évek alatt olyan közösség formálódott, amelynek tagjai egymás és a művészetük iránti hittel, félredobva a testi-lelki-egzisztenciális problémákat, estéről estére kiállnak a színpadra. Kiállnak, mert hisznek abban, amit csinálnak, mert a közönség tapsa sok mindenért kárpótolja őket. A

siker egy idő után azonban már kevés, sokáig nem lehet visszaélni ezzel a helyzettel. A kulturális kormányzatnak meg kell értenie, hogy ilyen gyalázatos, elfogadhatatlan anyagi körülmények között nem élhetnek a Magyar Állami Népi Együttes művészei, azok a művészek, akiket nemcsak hazánkban, de Kínától Kanadáig, Mexikótól Indiáig kitüntetett módon üdvözöl a közönség, akiket szinte kivétel nélkül a legmagasabbra helyez a kritika.

– *Ilyen körülmények között okoz-e nehézséget az utánpótlás megtalálása?*

– Nagy gondok nincsenek, mert vannak jó öntevékeny együttesek, kialakult a művészeti alapoktatás és a szakközépiskolák rendszere, és persze ott van a Magyar Táncművészeti Főiskola is. A tánckarnak ideális az életkori aránya. Vannak idősebbek, mögöttük egy masszív középgeneráció és végül a fiatalabbak, akik az előttük járók sarkában topognak. Amikor éppen van üres helyünk, akkor sem nagyon kell keresgélni, sokan jelentkeznek maguktól. Ilyenkor néha azzal szembesülünk, hogy nem mindenki hozánk hasonló „örült”: vannak, akik meghallva, mennyi a kezdő fizetés, azt mondják, köszönjük, inkább nem. De mindig találunk olyanokat, akiket nem pusztán a pénz érdekel, hanem a tehetségüket akarják kibontakoztatni maguk és a társulat javára.

– *Van valami, amit máshogy tenne, amit megváltoztatna az elmúlt tíz évben?*

– Persze, néha hoz az ember hibás döntéseket, de olyan nem volt, amelyik alapvetően

a Ház vagy a társulat kárára szolgált volna. Nagyon nagy szakmai hibákat sem vétettem – azt hiszem –, de bizonyos esetekben talán kötöttem olyan kompromisszumokat is, amelyeket nem kellett volna. Mindig az embereket személyükben érintő döntések a legfájdalmasabbak. Vezetőként azonban érzelmeimet félre kell tennem, és mindent alá kell rendelnem a társulat érdekeinek. Ez nehéz – hiszen nemcsak a munka, de a többéves bizalom is összeköt bennünket –, ám annyi öröm és pozitív visszajelzés éri az embert, hogy ezeken túl lehet lépni.

– *Mit tart az elmúlt tíz év legnagyobb eredményének?*

– A sok-sok siker mellett talán két dolgot emelnék ki. Az egyik, hogy miközben az aktuális kultúrpolitika az együttest, a Hagyományok Házát az elmúlt nyolc évben a szakmai elismerések szempontjából mellőzte, 2007-ben elnyertük az egyik legnagyobb díjat, a Prima Primissima közönségdíjat. Ez nagyon jólesett, hiszen nem a politikának, nem a szakmának táncolunk, hanem a közönségnek. Igazi visszaigazolása ez annak, hogy szándékaink helyesek, és jó úton járunk.

A másik pedig nem más, mint maga a tény, hogy minden „hullámverés” ellenére itt vagyunk, és látunk perspektívát magunk előtt. Reménykedem, hogy körülöttünk a társadalom jó irányba változik, bizakodom, hogy mi, ha nem is haszonélvezői, de támogatótjaink, elismertjei lehetünk ennek a változásnak.

Serfőző Melinda

UNESCO-listán a táncház

Felvették a „Legjobb megőrzési gyakorlatok” regiszterébe a táncház módszert

2011. november 25-én az UNESCO felvette a „Legjobb megőrzési gyakorlatok” regiszterére a táncház módszert mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modelljét.

November 22–29. között tartotta 6. ülését Balin (Indonézia) a Szellemi Kulturális Örökség megőrzéséért létrejött Kormányközi Bizottság, amelyen döntést hoztak az UNESCO által létrehozott listákra jelölt örökség-elemekről és a megőrzést segítő programokról, tevékenységekről. Ez utóbbi regiszterbe felkerült a Magyarország által benyújtott „A táncház módszer, mint a szellemi kulturális örökség átörökítésének magyar modellje” című felterjesztés. Az értékelő bizottság a beérkezett tizenkét jelölés közül csak ötöt javasolt a Kormányközi Bizottságnak felvételre, köztük hazánkét is; emellett a jelentés külön kiemeli a felterjesztési dokumentáció példaértékű elkészítését.

November 25-én született döntés a magyar jelölésről. A Konzultatív Testület szakvéleménye és ajánlása alapján a Kormányközi Bizottság észrevétel és ellenvetés nélkül fogadta el a táncház módszer felvételét a „Legjobb megőrzési gyakorlatok” 2011. évi regiszterébe. Az indonéz elnökség által biztosított felszólalási lehetőséggel élve a Magyar Köztársaság indonéziai nagykövete, Bús Szilveszter a Kormány, valamint határainkon belüli és kívüli magyar közösségek nevében megköszönte a Konzultatív Testület munkáját, pozitív ajánlását, illetve a Kor-

mányközi Bizottság támogatását és jelentős döntését a táncház módszer nemzetközi elismeréséről.

A felterjesztési dokumentáció összeállítását a szellemi kulturális örökség egyezmény hazai szakmai feladatait koordináló Szellemi Kulturális Örökség Igazgatóság (Szabadtéri Néprajzi Múzeum) végezte a Nemzeti Bizottság döntési javaslata alapján. Ennek során az Igazgatóság munkacsoportot hozott létre, amelyben több intézmény, szervezet és a táncházmozgalommal foglalkozó szakember vett részt, és tanulmányok írásával, szakértéssel, tanácsadással, nyilatkozatok beszerzésével segítette a közös munkát (a munkacsoport tagjai: Hagyományok Háza, Táncház Egyesület, Muharay Elemér Népművészeti Szövetség, MTA Zenetudományi Intézet, MTA Néprajzi Kutatóintézet). Az angol nyelvű dokumentáció mellett a felterjesztéshez többszáz nyilatkozat készült, amelyet a Táncház Egyesület felhívása alapján szakemberek, intézmények, civil szervezetek, és a táncházmozgalom aktív résztvevői küldtek el és írtak alá.

A regiszterbe felvett tevékenységet, programot, projektet az UNESCO mint a megőrzés modell-értékű módszerét terjeszteni fogja. Ehhez módszertani kézikönyv összeállítását kéri majd a benyújtó részes államtól. Az anyag összeállítása érdekében az Igazgatóság ismételt szakértői munkacsoportot hozott létre a felterjesztésben is közreműködő szakértők és szervezetek részvéte-

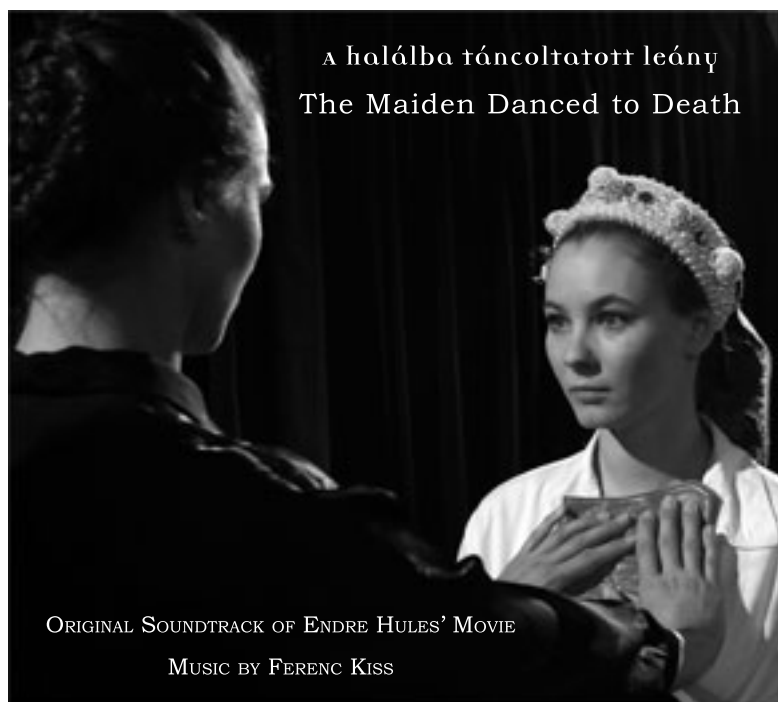
lével, melynek első találkozója november 30-án került sor a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban.

A táncház módszer a szellemi kulturális örökséget komplexen (zene, tánc, költészet, szokás, kézművesség stb.), szórakozási-, közösségi-, művelődési alkalmaként kínálja a ma embere számára úgy, hogy az élő helyi kultúrát más kulturális közegbe emeli. A folklórkutatás, oktatás, közművelődés és művészi tevékenységek együttműködéséből, a szellemi kulturális örökség értékeinek közvetítésére jött létre.

A módszer lényege, hogy az örökségeket közvetlenül a helyi közösségek élő gyakorlatából és archív forrásból meríti, miközben folyamatosan együttműködik a kutatókkal, tudósokkal. A résztvevőktől aktivitást igényel, közösségi élményt ad, ezáltal közösségeket teremt és tart fenn társas szórakozási, művelődési lehetőséggel. A közvetlen módon, gyakorlatban is megismert kulturális örökség beépül a résztvevők mindennapjaiba, így ők az örökség hordozójává, továbbadójává, újraterejtőjévé válnak. A módszer könnyen alkalmazható bármely közösség kulturális örökségének megőrzésére és átadására. Az 1970-es években Budapesten kibontakozott mozgalom 2012-ben lesz negyven éves.

Tisztelettel köszönjük mindazok fáradozását, akik tevőlegesen hozzájárultak a felterjesztés sikeréhez!

Csonka-Takács Eszter

A halálba táncoltatott leány
The Maiden Danced to Death

ORIGINAL SOUNDTRACK OF ENDRE HULES' MOVIE
MUSIC BY FERENC KISS

A halálba táncoltatott leány

Megjelent Hules Endre filmjének eredeti kísérőzenéje. Zeneszerző: Kiss Ferenc; közreműködnek: Ágoston Béla - szaxofonok, klarinét, fujara, tilinka; Babos Károly - ütőhangszerek; Bognár Szilvia - ének; Fekete Zsuzsanna - ének; Huszár Mihály - nagybőgő; Istvánfi Balázs - dudu; Juhász Zoltán - hosszúfurulya; Kiss Ferenc - hegedű, koboz, ütőgardon, ének; Küttel Dávid - szintetizátor, harmonika; Lázár Zsigmond - szintetizátor; Mazura János - tuba; Szabó Dániel - cimbalom; Szabó Zoltán - tárogató; Szokolay „Dongó” Balázs - szoprán szaxofon, tárogató, furulyák, kaval; a Honvéd Táncszínház Zenekara

ER-CD 106 • ETNOFON Records • CINEMA-FILM
www.etnofon.hu

SZÉKI SOÓS JÁNOS: TÉL A MI UTCÁNKBAN

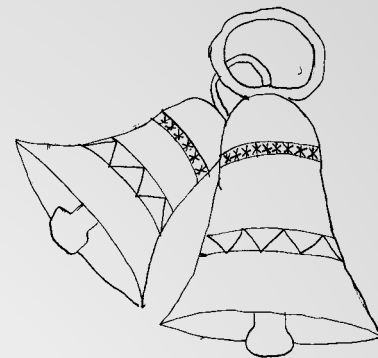
A hajnali vonat visítő füttye ma is a bonchidai Taraballó-hágót szegélyező rőt fenyők fölé szállt, mi is hallhattuk; ilyenkor állapotodik meg falunkban a tartós hulló idő, mondja apám. A sokéves megfigyelései alapján kinyilatkoztatott időjárás jóslásának magyarázatát máskorra halasztja, mert elindul a csűr felé. Elszánt léptei hangtalanok a porka hóban, nyomai süppedő horzsolások, mint megtévedt egereké a lisztesláda fehér örletében. A vihartépte épület gerendafalának döntött, kiszolgált nyírág-söprű után nyúl, hótalanítás gyanánt néhányszor csizmájához verdesi, aztán alaposan körbetapogatja, majd rövid gondolkodás után hóna alá kapja a nyelétől már megfosztott száraz venyigegúzt, és a sütökemence eresze alá viszi, mától a többi hevíténivaló mellett lesz a helye. Új hó, új söprűt követel! – kiáltja vidáman felénk, aztán éles baltáját alkarjára akasztva a Cseretető felé irányozza útját. Ott, az út menti bozótosban, hibátlan vörösgyűrű vesszőket vághat, s ha már arra jár, erdési minőségében leereszkedik Árnas-gödrébe is, hadd lássa, nem tettek-e kárt tavaszi akácültetvényében az örökösen rágni óhajtó agancsosok.

Tél van. Derekas havazásba kezdett az ég, csak úgy, ihlet nélkül. A falu házait, kertjeit, utcáit december fehérre szapult vászonzótyla leplezi. Az Utca-kút vályúját fényes szőrű, éjfékete bivalyok állják körül, messziről nézve, mintha egy nagy gyászlobogó akadt volna bele a durva bárdolású kútgémbé. Utcabeli öreg prímásunknak még e képhasonlattól is menten rossz kedve támadna, a gyászról mindig az jut eszébe, hogy olyankor fekete homály takar mindent, amelytől elnémul a hegedű, s nem nyílik dúdolásra a száj. Tétlenül fogynak napjai, a szűk udvaron kapirgáló néhány aprójószággal villogó szemű asszonya is elbír, a ház végéhez ragasztott lyukas tetejű disznóiban csak a tavalyi malacocska böllértől való nagy félelme rekedhetett benn, különben üres, akárcsak hétköznapokon a templomi persely. Legtöbbet ágyban van, hanyatt szeret feküdni, ősz feje alá kulcsolva két tenyerét, s van úgy, hogy órákig nézi a falra akasztott repedt hegedű-

jét, miközben a nyári lakodalmak nyújtotta örömekre, a nyútt vonóba húzott ropogós pénzekre, mézelt köményes pálinkákra, zamatos sült húsokra, a jókedvű vendégek kínálta illatos cigarettákra gondol. S még úgy is van, hogy naponta többször leakasztja a tőle kéznyújtásnyira lógó hangszert, finom ujjmozdulatokkal hangolja, ilyenkor nem használ vonót, penget; vonóját csak akkor emeli le a vaskos szögről, ha muzsikálni hívják. Hírét vette, hogy készül hozzá a legénybíró néhány kezesével, megfogadni őt és bandáját az ünnepi bál- és táncmulatságokra. Ez oly serkentőleg hatott rá, hogy szinte kiugrott rancos bőréből, tőle szokatlan, gyors kézmozdulattal lesöpri az oldalához simult tarka macskát, beszélítja havat söprő, kopott hárászkeendőbe bugyolált oldalbordáját, hogy inget, nadrágot készítsen elő, mert halaszthatatlan dolga akadt a faluban. Megnézi kollégáit, élnek-e vagy halnak, s a tavalyi erejükből vajon tartalékoltak-e az idejű karácsonyi vigadalmak lebonyolítására is.

Vártunk már, mondták szinte egyszerre, a bibircsókös kontras meg a műfogsorát örökké nyelvvel bökdöső gordonos. Itókával nem tudták kínálni, így hát nem sokat időztek a nagyobb füstszagot, mint meleget árasztó szobában, elmentek hárman a kocsmába, bár pénzük sem volt. Úgy tartja a szóbeszéd, hogy a jó zenésznek mindig akad, aki fizet egy deci pálinkát, ünnepek táján még a gyengébbeknek is... Az első pohár seprővel a víg kedélyű kocsmáros tisztelte meg őket, amit büszkén emeltek az újonnan érkezők felé, megkülönböztetett figyelmet szentelve a házasulandó fiút nevelő apák irányába, hátha valamelyikük őket fogadná meg, ha a legényben is felgerjedne ama szent házasságra való vágy.

Utcánk piros arcú molnárának szemöldöke, mintha örökös télben járna, lisztől fehérlik. Már a Rózsasikátor szájából látom feltűnni termetes alakját, két vállán átvetve két pár új, tulipántos csizmát hoz. A lábija posztóját verdeső rézpatkókat akár különleges rangjelzésként is nézhetnénk, hiszen nem csak a jobb és bal mellén, de a hátán

is fénylik kettő... Két eladó sorban lévő lánya várja a kapuban, akiket, most már bizonyos, az idei farsang nem tart meg a következőnek! Vőlegényjelöltjeik már közölték házasságkötési szándékukat, amit molnár uramék tudomásul is vettek. A két kisebbik süldőt még aznap este hízóra fogták, a szilvapálinkás hordó csapjára éppen ma öntenek szurkot. A kissé hajlott hátú anyjuk, ahol csak tudja, dicséri őket, különösen azt hangoztatja, hogy ha kellett, fiúk helyett fiúk voltak, még a gabonás zsákok nehéz súlya alatt is peckes marad a járásuk. Akinek volt szeme, az láthatta, a fonóban sem csak a mókázás érdekelte őket, az ő lányainak soha nem kellett otthon előre hímezni a párnacsupt, hogy azt lobogtatva dicsekedjenek az éjjelkor vizitába jövő legények előtt, ők ott hímezték helyben. Szerencsés órában született az a két vőlegényjelölt!

A megöszült határ csősz, bár a molnárral szemben lakik, ezekről mit sem tud, nem is érdekelte sohasem az efféle „vászonzbeszéd”. Szent Mihály napja helyett Szent Márton napjáig járja a határt, pedig szeptember végére mindenki betakarodott már a földjéről, de ő csak pásztázza tovább a garcos dűlőket, keresve sem talál őrizni valót, hiszen ő tudja a legjobban, hogy azon a néhány, vaddisznók által szétdőlt kőre csomón más úgysem talál. Nem ismeri ki magát a faluban, csak nyüglődik benne, Tiszta mező, Ernyősföldje-tető való neki, ahonnan belátja az egész határt, és tekintetét csak a távoli Pásztoralja, vagy Borzás erdősegei állíthatják meg, de azok már nem is tartoznak hozzá.

December utolsó napjainak közeledtével egyre erősödik benne egy titokban tartott félelem is. Éjszakánként csak hanykolódik az ágyban, a háborúban ellőtt lába is hasogat, azzal járni kell, sokat, hogy elfásuljon, ameddig már nem érzi benne a fájdalmat. Rövid álmából sokszor arra riad, hogy valaki áll a Máté-kútja előtt, és az óévet búcsúztató harang kondulásakor belemeríti vödrét és elviszi előle az aranyosvizet. Ám, ha álma valósággá válna, elveszítené ötven éve tartó kiváltságát! Pontosságáról ismert

utcabeli alkalmi suszter, e kerek numerából bizonyára hármat lecsípne, a háború után fogságba esvén ennyit raboskodtak, robotoltak együtt oroszhon sok kies táján...

Az utca végén lakó kőkút-rakó minden általa rakott, hús vízzel telt kutat magáról nevez el, csak úgy, a móka kedvéért. A csősz most segítségemre lehetne, de megmondja ő bárkinek, azok a földek, legelők, kertek, ahová a tömérdek kutakat rakta, nem tartoznak a birtokához, ugyanis a kőkút-rakó szegény ember, nem is rendelkezik saját birtokkal. Vagy az utókor számára mégis? Tőlük megérdemli. Egyetlen komája, a zöldségekkel piacozó, még a házföldjét is elvenné tőle, nagy harag dül benne. Tegnap este meghívtam őket magunkhoz, panaszkodik az utca közepére sereglett szomszédoknak, csendesen illogattunk, folytatta, beszélgettünk, talán éjjel is elmúlt jóval, amikor először utaltam, hogy jó lenne, ha már felcihelődnének s indulnának hazafelé, de a komám azonnal leintette a felállni készülődő asszonyát, hogy üljön csak nyugton, ő még maradna, mondván, ki tudja, mikor lesz még alkalmas idő ilyen szép találkozásra. Mi nem tehetünk mást, lefeküdtünk, s nyomban el is aludtunk. Hajnalban arra ébredtünk, hogy mindkettőnket ráz a hideg, teljesen kihűlt a ház, ugyanis a mókás kedvű egyetlen kőkút-rakó komám távozásakor nem csukta be maga után az ajtót. Ma reggel, amikor a szemére hánytam gyarló cselekedetét, csak annyit mondott röhögve, hogy a vendéget ki szokták kísérni...

Most abba hagyom utcánk téli történeteit. Karácsony esteje van, a szomszédokat sem bolygatom, behúzódtak házaikba, lámpát gyújtottak, asztalukon friss kalács és töltött káposzta illata keveredik. A hó alatt sejtelmes csend, felette ünnep. A távolból kántálók énekét és a betlehemzők csöngettyűjét hallom. Ma este a meleg istállókat aranyló búzaszalma alom világítja meg. A csendesen kérődző jószágok előtt illatos sarjú, csak elvétve szálalnak belőle, mintha a kised Jézus vetett ágya volna valamenyny jászol.

Az „aventinusi tündér”

Szőnyi Zsuzsával a budai teraszon – III., befejező rész

„Triznya-kocsmá”, ez a kissé humorosan csengő elnevezés mára fogalommá vált. A Szőnyi Zsuzsa és Triznya Mátyás római otthonában született, közel öt évtizedig működő „magyar intézmény” életük legfontosabb „alkotása” volt. Kisugárzása a magyar művészeti életben máig is érezhető. Ezernél több látogató nevét jegyezte fel a gondos háziasszony. Arra kérem, hogy idézze fel közülük a legkedvesebbek, a legnagyobbak alakját.

– *Hogyan kezdődött a Triznya-kocsmá?*

– Amikor végre lett annyi pénzünk, hogy vehettünk egy kis autót, a Fiat legkisebb autóját, akkor kezdtünk kirándulgatni Róma környékére a barátainkkal. Minden szombaton elmentünk valahova. Róma környéke csodálatos! Van ott tenger, vannak tavak, gyönyörű nyaralóhelyek, ezer helyre lehetett menni. Akkoriban kezdődött az olasz társadalom nagy gazdasági fellendülése, mindenki autót vett, millió szaladgált belőlük az utakon. Egy alkalommal Frascatiban jártunk, ahol nagyon jó borokat lehet kapni. Délután nagy jókedvűen nekiindultunk, hogy megyünk haza Rómába. Természetesen, mindenki éppen akkor akart hazamenni. Olyan rettenetes nagy dugó keletkezett az úton, hogy egyszerűen se előre, se hátra! A tetejében még szörnyű meleg is volt! A férjem egy idő után elkezdte rángatni az autó kormányát, hogy ő ezt nem bírja tovább. Erre hamar adtunk neki egy kis bort, egy kicsit lecsillapítottuk, de ezzel a kirándulásoknak befellegzett. Matyi kijelentette, hogy ezt tovább nem csinálja. Inkább hívjuk meg hozzánk a barátokat!

Így kezdődött a Triznya-kocsmá 1951-ben vagy ’52-ben. Eleinte csak az a két-három barátunk jött, akik velünk jártak kirándulni, de aztán mások is meghallották ezt a lehetőséget, és egyre többen jöttek a „kocsmánapokon”. Akkoriban nem élt túl sok magyar Rómában. Egyik ember elmondta a másiknak, hogy Triznyáéknál van egy kedves társaság, és oda érdemes elmenni. Először csak az emigrációban élők kerestek fel bennünket, később mindenki, amikor otthonról eljött Rómába, megkeresett minket. Festők, zenészek, irodalmárok, fiatal ösztöndíjasok! Így, annak ellenére, hogy mi nem mehettünk haza, mindenkit megismertünk, mert az otthoniak jöttek el hozzánk.

Szőnyi Zsuzsa és Triznya Mátyás (Róma, 1982.)

Volt egy tanár barátunk, Várady Imre professor [1892–1974], aki Bolognában az egyetemen magyar irodalmat tanított. Amikor nyugdíjba ment, Rómába költözött a lányaihoz és kezdett hozzánk járni. Ő volt az, aki egyszer beszélgetés közben kijelentette: „Gyerekek, itt olyan jól érzem magam, mint egy kocsmában!”. Ebben a pillanatban elnevezték az összejöveteleinket Triznya-kocsmának.

– *Hogyan zajlottak ezek az esték?*

– Én ilyenkor mindig rakott krumplit csináltam, az volt a specialitásom. A vendégek Magyarországról hoztak kolbászt. Ugye, eljöttek egy-két hónapra, ösztöndíjjal, hát mit hozzanak magukkal? Hoztak kolbászt. Aztán végül nekünk adták, mi meg adtunk nekik más ételmezt, meg amire szükségük volt. A rakott krumplihoz kellett még tojás, tejfel is kellett volna, de Olaszországban nincs tejfel. Én kitaláltam, hogy helyette tejszínnel és joghurttal meg parmezán sajtjal dúsítom fel. Csináltam egy óriási nagy krumplit, a saláta meg jóformán semmibe nem került, a vendégek néha hoztak egy kis édességet, ezeket eszegettük. Nem ez volt a lényeg! Az volt a lényeg, hogy mi magyarok együtt legyünk és beszélgessünk.

– *Újból és újból lelkesen felidézed, hogy milyen jókat beszélgetetek a barátaitokkal. Mi volt a téma?*

– A világon mindenről beszélgettünk, a hétköznapi élet dolgairól, irodalomról, filmekről, képzőművészetről, de a legfőbb téma mindig a politika volt. Ugye, az ember állandóan szívszorongva gondolt arra, hogy mi van otthon? Amikor ’56 bekövetkezett, csak ámult a világ. Senki nem hitte volna, hogy ez megtörténhet, hogy egy kis nép föltámadjon és föllázadjon az óriási szörnyeteg ellen! Ez olyan örültségnek tűnt a világ szemében, hogy kívülállóként, hideg ésszel nem is tudták elképzelni. Persze, mi magyarok el tudtuk képzelni, és szívvel lélekkel haza akartunk indulni ’56-ban. Mikorra elszántuk magunkat, hogy na, gyerünk, november 4. lett. Márai is hazaindult Amerikából, a nickelsdorfi határon állt meg.

A kocsmában egyre többen lettünk, előfordult, hogy negyvenen is összegyűltünk egy-egy alkalommal. Nem volt túl nagy a lakásunk, az asztalnál maximum húszan fértek el, volt két kanapénk, ahová a fiatalokat ültettük le, ott csipogtak. Az egészen fiatalok, a rendes ösztöndíjasok, filoszok vagy nyelvi ösztöndíjasok, akik kinn voltak Rómában egy-két hónapig, szintén meghallották, hogy lehet hozzánk jönni, jöttek is csapatostul. Egy alkalommal már este tizenegy óra volt, minden lezajlott, beállított hét lány. Kinn voltak Ostián, fürödtek a tengerben, megéheztek és bebocsátást kértek. Már elfogyott a rakott krumpli, készítettem nekik rántottát.

A Római Magyar Akadémián akkor még teljesen ávos uralom volt. A Magyarorszá-

ról érkezett ösztöndíjasok eleinte nem mertek hozzánk eljönni, félték, behúzták kicsit a nyakukat, meg voltak rémülve, mert ott olyan szigorú ellenőrzés volt, de aztán megbátorodtak. Előfordult, hogy még a kapuban is megkérdezték tőlük: „Maguk hova mennek?”. Ha hozzánk jöttek, azt felelték: „Megyünk sétálni!”.

Ilyenkor megkínáltam őket egy kis vacsorával, beszélgettek, jól elhúzódtott az idő. Este, amikor vissza kellett térniük az Akadémiára, nem a rendes bejáraton, a Via Julián, mentek be, hanem átmásztak a Tevere partja felől egy magas rácsos kapun.

– *Ők fiatal diákok voltak?*

– Nem, felnőtt emberek! Például Fitz Jenő régész [1921–2011], aki akkoriban a gorsiumi ásatásokat vezette, nagy professzor volt már, a székesfehérvári Szent István Király Múzeumot igazgatta. Persze abban az időben még fiatal szakembernek számított. Később jelentős tudományos munkásságával nagy nemzetközi tekintélyre tett szert. Most, novemberben halt meg 90 éves korában. Aztán Bodnár Éva [1922–1994], a művészettörténész is komoly felnőtt volt. Ők is mindenképpen, fel akartak keresni bennünket, ezért hát a kerítés tetején tértek vissza az Akadémiára. Eljött hozzánk Pilinszky János [1921–1981] is. Őt nagyon jól ismertük otthonról, mert a férjem is a piaristákhoz járt, egy osztállyal Pilinszky alatt. Mikor Pilinszky Párizsból Rómába készülődött, írt nekünk egy levelet, hogy eljönne hozzánk, sőt azt gondolta, hogy végleg kinn marad Olaszországban. Magyarországon borzalmas a helyzet, ő nem megy vissza, különben is lejárt az útlevéle! Akkor én visszairtam neki, hogy ez mind nagyon jó, gyere csak hozzánk, de egy magyar költő nem maradhat külföldön, mert elveszíti a közönségét, megsemmisül. Ennek ellenére eljött Rómába, és nálunk lakott másfél-két hónapig talán. Ösztöndíja se volt. Végül a nővére otthon elintézte, hogy visszakapja az útlevélét és hazamehetett. Akkor kezdődött életének egyik legszebb szakasza, körülvették a fiatalok, rengeteg verset írt, azután sajnos, nemsokára meghalt. Mindig szomorú, depresszióra hajlamos ember volt. Érdekes, hogy nálunk rengeteget nevetett, jól érezte magát. Talán azért is, mert iskolatársak voltak Matyival, rengeteg közös élményük volt az iskolából. Én úgy ismertem meg Pilinszkyt, mint egy rendkívül szellemes és mulatságos embert.

A társaságunkhoz már a kocsmá kezdetekor egészen híres, nagy emberek is csatlakoztak. Többek között ilyen volt Kerényi Károly [1897–1973] a görög mitológia szakértője is. Ő az egész világon elismert tudós ember volt. Még a kommunizmus előtti időben, ösztöndíjjal küldték ki Svájcba, hogy képviselje a magyar értékeket és a magyar tudományt. A háború után a feleségével végleg letelepedtek Svájcban, a legszorgalmasabb kocsmalátogatók közé tartoztak. Sűrűn jártak Rómába, Károly különböző régiségeket tanulmányozott a múzeumokban.

– *Nagyon érdekes, hogy egy életen át tartó kapcsolat fűzött téged Márai Sándorhoz [1900–1989]. Meg is írtad az emlékeidet róla „Amíg egy ember él...” címmel. Nagyon megkapó, ahogyan az első személyes találkozásotokat feleleveníted: „1946-ban apámat kísértem ki a Nyugati pályaudvarra, ahol irigykedve néztem a csodálatos külföldi vonatot, amelyre én persze nem szállhattam fel. Hubay Miklós kezdeményezésére a háborúban sokat szenvedett országból írókat, művészeket hívtak meg a békés, gazdag Svájcba. A vonat indulására várva ott állt a magyar irodalmi-művészeti élet színe, java, de én csak Márai Sándort láttam. Talán tágra nyílt szememnek, vagy apám, Szönyi Ist-*

Fiatal ösztöndíjasok a Triznya-kocsmában

ván festőművész barátságának köszönhettem, hogy észrevett engem és kezet fogott velem!”.

– Igen. Én egészen fiatal koromtól rajongtam érte, persze csak távolról. Ő már befutott író volt, a színházak játszották a darabjait, színésziadásokkal a főszerepekben. Soha nem felejttem el a „Kassai polgárok” 1942-es bemutatóját, a régi Nemzeti Színházban. A közönség megbabonázva hallgatta minden szavát.

Márai Sándor 1948-ban, előttünk jött ki a feleségével. Nápolyban, a Posillipo-dombon telepedtek le. Márai nagyon félt, hogy az otthoni rezsim a nyakára küld mindenféle besúgókat, ezért senkit nem fogadott. Akárki jelentkezett nála, még a volt íróársait is elutasította. Apámtól megtudta, hogy ott vagyunk mi is Rómában, felkerestek bennünket. Amikor átköltöztek Salernoba, akkor meghívtak bennünket az otthonukba. Elég nagy lakásuk volt a tengerparton. Nagyon-nagyon jóban voltunk, nagyokat beszélgettünk. Sok levelet váltottunk egymással, miután kimentek Amerikába, onnan is sokszor írt. Leveleztem vele haláláig, a leveleit megőriztem, a Kortárs Kiadó meg is jelentette „Vándor és idegen – Márai levelek-émlékek” címmel.

Máraiéknak gyakran kellett Rómába utazniuk, mivel oda jártak fogorvoshoz, olyankor mindig meglátogattak bennünket is.

– *Nápolyból Rómába, fogorvoshoz?*

– Nincs nagyon messze! Tudod, Rómában volt egy magyar fogorvos, Cs. Szabó diákkori barátja, Papp Géza, ő a magyarok fogait kedvezményesen megcsinálta. Máraiéknak is kevés pénzük volt, ők is hozzá jártak.

Amikor megérkeztek Olaszországba, igen szegények voltak. Márai különböző európai kiadóknak megküldte a kéziratait, illetve a magyarul megjelent könyveit, hogy ezeket szeretné kiadni. Mind egyik azt kérdezte, hogy kicsoda maga? Nem tudunk magáról semmit, hát ezek a könyvek magyar nyelven íródtak! Mindenünnen elutasító válaszokat kapott szegény. Végül elhatározta, hogy a saját pénzen kiadja a „San Gennaro vére” című regényét és az akkori, a '48-as vagy a '49-es naplóját magyarul. A könyveit elküldi a világon mindenhol a magyaroknak. Abban bízott, hogy azok majd biztosan előfizetnek rá. Nem tudta, hogy hol van olyan nyomda, ahol lehet ő és ü betűket is nyomtatni, mert ugye az olaszban nincs ilyen, ezért hozzám fordult segítségért. Tudtam, hogy van egy jó nyomda Rómában, a Detti, ahol már nagyszerűen bevezették a magyar betűket, mert a Katolikus Szemlélén én javítottam a szövegeket. Elvittem hát Márait ebbe a nyomdába. Abban a pillanatban, ahogy

találkoztak a tulajdonossal és egymásra néztek, Detti úr tudta, hogy egy nagy író áll előtte, Márai tudta, hogy egy nagy nyomdással hozta össze a sors. Összebarátkoztak és mindjárt meg is állapodtak, hogy Detti úr kinyomtatja a könyveit.

Amikor elkészültek a könyvek, Márai és a felesége minden egyes kötetet külön-külön becsomagoltak, majd egyenként hordták a postára és elküldték Ausztráliába, Amerikába és máshová, a magyaroknak. Így jutottak egy kis pénzhez és ebből próbáltak megélni. Miután átmentek Amerikába, még Párizsban az Irodalmi Újság szerkesztője, Méray Tibor [1924] kiadta az egyik regényét. Londonban is megjelent valamije, de főleg Amerikában, Washingtonban voltak olyan magyarok, akik egy-egy könyvét kiadták. Ezekből ugyan nem sok pénz jött be, de valamennyi mégis, úgyhogy ők nagyon szegényen éltek San Diegóban.

Először, fiatalon meghalt a nevelt fia, azután meghalt a felesége is, a kedves Lola. Márai teljesen egyedül maradt, 1989-ben öngyilkos lett. Nem tudta megvárni, hogy Magyarországon a fordulat bekövetkezzék, és nem tudta megvárni műveinek hatalmas olaszországi sikerét. Abban a tudatban halt meg, hogy ő egy ismeretlen író. Amikor meghalt, nem terjedt híre, mert ugye, őt senki nem ismerte.

Halála után nem sokkal, egy torinói kiadónak egészen véletlenül a kezébe került Márai egyik nagyon régi, francia kiadású könyve, „A gyertyák csonkig égnek” fordítása. A kiadó elcsodálkozott, hogy micsoda nagy író, aki ezt a könyvet írta! Kezdték érdeklődni, hogy ki is ez a Márai. Hamarosan megkezdte Márai összes műveinek a kiadását olaszul. „A gyertyák csonkig égnek” százezer példányban jelent meg! Ezek után Olaszországban is és az egész világon elterjedt Márai neve és híre. Nagyon tragikus volt a sorsa, nagyon sajnálom, hogy szegénynek így kellett meghalnia.

Valahányszor Cs. Szabó László [1905–1984], aki a BBC-nél volt a magyar adás szerkesztője, Londonból Rómába utazott, eljött hozzánk is. Ő esszéista volt, írt regényeket is, de azokkal nem

Sümege az egykori „kocsmázókkal” (2004.)

Szöts István filmrendező [1912–1998] és Szőnyi Zsuzsa

vitte nagyon nagy híre. Viszont igazi irodalmár és polihisztor volt, aki mindenhez értett, mások könyveiről írt kritikákat. Eredetileg a Magyar Rádióknak volt az irodalmi szerkesztője vagy vezetője. Amikor kimenekült ő is Olaszországba, 1949-ben Firenzébe került, de ott nem tudott sehogy elhelyezkedni. Szerencséjére valaki megkereste a BBC-től, mert ott már ismerték a nevét, és meghívták, hogy legyen a londoni magyar adás szerkesztője. Azután, egész életében azt csinálta. Elég jól keresett és így meg tudta engedni magának, hogy gyakran jöjjön Rómába. Nálunk is lakott egy ideig. Nagyon szép nyarakat töltöttünk el vele és a feleségével Franciaországban. Ennek is érdekes története van.

A Loire mentén élt egy nagyon kedves, vendégszerető magyar házaspár. Az asszony híres újságíró volt Magyarországon a Horty-időkben, Doblhoff Lilynek [1897–1973] hívták, a férje Albrecht Dezső [1908–1976], neves erdélyi politikus, újságíró volt. Emigrálásuk után a Loire mentén vettek egy kis tanyát, elhatározták, hogy pulikat fognak tenyészteni, amit majd eladnak a franciáknak. Hozattak Magyarországról egy puli párt. Azok elkezdtek szaporodni, egyszer csak már annyi volt, hogy

feketéllett tőlük a tanya. Egyetlenegyét se vettek meg a franciák! Nem kellett nekik.

Matyival minden nyáron elmentünk a kis autónkkal hozzájuk, felvettük Cs. Szabó Lászlókat, és velük bejártuk Franciaországot. Bebarangoltuk a legeldugottabb zugokat is. Ott szinte minden faluban gyönyörű kis katedrálisok vannak. Úgyhogy én jobban ismerem Franciaországot, mint Olaszországot.

Lacinak nagyon jó barátja volt Szabó Zoltán [1912–1984], aki a két világháború közt híres falukutató volt. Ő írta a híres „A tardi helyzet és a „Cifra nyomorúság” című, szociográfiai műveket, a „Szerelmes földrajz”-ot és sok más nagyszerű könyvet. Ő is ott élt Franciaországban. El kellett jönnie Magyarországról, mert akit a kommunisták csak egy kicsit is ellenségnek vélték, azt lehetetlenné tették. Nem bírtak azok egyet-

lenegy könyvet se kiadni, akármilyen nagyszerű műveket alkottak. Ezért hát teljesen ellehetetlenültek. Szabó Zolival is nagyon jóban voltunk.

Békés Gellért [1915–1999] bencés szerzetes, egészen közel lakott hozzánk, az Aventinuson, a San Anzelmo kolostorban volt perjel. Fiatalkorában a KALOT-nak [Katolikus Agrárfüvéségi Legényegyesületek Országos Testülete – Katolikus Népiskolai Mozgalom] volt egyik főszerzője Magyarországon. Neki mindenképpen el kellett menekülnie. A rend el is küldte Rómába, hogy nehegy letartóztatás. Hamarosan itt is megkezdte lelkes tevékenységét. A Katolikus Szemlét nagyszerűen fellendítette. Remek irodalmi és kulturális folyóirat lett belőle. Gellért mindenkit felkért, aki akkor külföldön élt, például a nagy Kerényi Károlyt, Cs. Szabó Lászlót és másokat is, hogy írjanak a lapba. A szerkesztőség a Vatikán mellett működött. Matyi is, én is nagyon szerettük Békés Gellértet. Volt neki egy kis bogárkája, Volkswagenje, azzal száguldozott ide-oda, persze reverendában, mert mégiscsak egy bencés szerzetes volt. Vele is nagyon sokszor voltunk kirándulni. A férjemmel nagy beszélgetéseket folytattak. Matyi annak ellenére, hogy a filmes szakmában dolgozott, a történelem iránt érdeklődött legjobban. Otthon, az egyetemen bölcsészetet tanult, Rómában pedig továbbképezte magát, szinte tudósává vált a történelemnek. Minden délután, mikor Békés Gellért átjött hozzánk a San Anselmoból, nagy szakmai vitákat rendeztek. Gellért se jöhetett haza Magyarországra, akárcsak mi. Csak a mostani időkben, amikor 85 éves lett, akkor tért haza Pannonhalmára, az öreg bencésekhez. Azután se adta fel a fiatalos életmódját, száguldozott továbbra is a kis bogárhátújával, sűrűn átjárt Ausztriába, eljárt az ottani kolostorokba. Egy nap gyönyörű idő volt, elment egy kis tóhoz és beugrott a vízbe, ott halt meg szegény. Ausztriában azok a kis tavak rettenetesen hidegek, veszélyesek. Most úgy gondolom, hogy szerencsés ember volt, életében soha nem volt beteg, neki így kellett meghalnia.

Passuth László [1900–1979] író is időről-időre kijött Olaszországba, hogy a regényeihez anyagot gyűjtsön. A feleségével, Békésy Lolával [1901–1989] néha hónapokig laktak Rómában. Nagyon szerettek minket. A kocsmán kívül is sok szép délutánt töltöttünk együtt, nálunk otthon vagy, ha tehettük, kimentünk Ostia Anticába, ahol gyönyörű szép romok vannak. Nagyon sokat leveleztem velük, azok a levelek is mind megvannak.

Peskó Zoltán [1937] karmester, a feleségével, több alkalommal volt ösztöndíjas a Magyar Akadémián. A legutóbbi alkalomkor Zoli már a híres olasz zeneszerzőnél Gottfredo Petrassinál [1904–2003] tanult. Volt egy nagy kommunista tanára, aki mindenképpen haza akarta rendelni, de ő semmiképpen nem akart hazamenni. Mit tehettek? Megszöktek az Akadémiáról, hátul a rácsos kapun átdobálták a holmijukat és ők is átmásztak. Ott már várta őket egy olasz zenész barátjuk. Ezután egy ideig nálunk laktak, amíg találtak maguknak lakást. Ez nem volt rendkívüli dolog nálunk, sokszor előfordult, hogy valakiket befogadtunk. Nagy karriert csinált Peskó Zoli. Amikor a Pécsi Fesztivál volt, ő volt a filharmonikusok vezetője. Most is, október 22-én, Liszt születésnapján Párizsban, az Invalidusok templomában ő vezényelte a Krisztus oratóriumot.

– *Hogyan summáznád az életedet?*

– A jóisten nekem hatalmas ajándékot adott azzal, hogy egy olyan emberrel élhettem, akivel megértettük egymást. Ez a legfontosabb! Ő is ugyanazt tartotta igazán lényegesnek, amit én: hogy legyünk jóban az emberekkel, szeressük az embereket. Bizonyára ez a szeretet vonzotta körénk azt a sok-sok barátot, mert megérezték, hogy szeretjük őket. Ha találkoztunk valakivel, mindig az volt az első szempontunk, hogy magyarok vagyunk, ők is magyarok, és ha lehet, segítsük egymást. Ez volt az én életemnek a fő motívuma.

Lejegyezte: Kóka Rozália

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ – SZÍNHÁZTEREM

2012. január 14. szombat 19.00 óra

január 15. vasárnap, 15.00 és 19.00 óra

Liliomfi – ExperiDance, Román Sándor Táncársulata

január 16. hétfő, 19.00 óra

Bosszúállók – Élektra, Médeia, Trakhiszi nők

Szegedi Kortárs Balett

január 17. kedd, 10.30 és 15.00 óra

Az Ezeregyjésaka legjobb meséi – Bozsik Yvette Társulat

január 18. szerda, 19.00 óra

Gördeszkák – Frenák Pál Társulat

január 19. csütörtök, 10.30 és 15.00 óra

január 24. kedd, 10.30 és 15.00 óra

Vackor kalandjai – Inversedance Fodor Zoltán Társulata

január 20. péntek, 19.00 óra

Bál, avagy a táncos mulatság – Bozsik Yvette Társulat

január 21. szombat, 19.00 óra • Sakk – Botafogo Táncegyüttes

január 22. vasárnap, 15.00 óra, 31. kedd, 10.30 és 15.00 óra

Tititá – Foltin Jolán és Novák Péter

január 23. hétfő, 19.00 óra • Rómeó és Júlia – Badora Társulat

január 25. szerda, 19.00 óra

Gyimes – Élő Martin Archívum VI., Honvéd Táncszínház

január 26. csütörtök, 10.30 és 15.00 óra

A Zsiványtanya – Dunaújvárosi Bartók Táncszínház

január 27. péntek, 19.00 óra

Testek filozófiája – Szegedi Kortárs Balett

január 28. szombat, 19.00 óra • A varázslat – Varidance

január 29. vasárnap, 10.30 óra

Holle anyó – Budapest Táncszínház

MŰVÉSZETEK PALOTÁJA – FESZTIVÁL SZÍNHÁZ

január 8. szerda, 19.00 óra

Táncváltások – Duna Művészegyüttes

január 19. csütörtök, 19.00 óra

Carmina Burana – Szegedi Kortárs Balett

január 20. péntek, 19.00 óra

Othello – Pécsi Balett

január 30. hétfő, 19.00 óra

Emlékműsor Martin György születésének 80. évfordulójára

január 31. kedd, 19.00 óra

Rózsaszínház – Győri Balett

A műsorváltoztatás jogát fenntartjuk.

www.nemzetitancszinbaz.hu

„Mennyországban csengetének”

Adventi fotókiállítás a Kossuth téren

Az Országház előtti teret idén nem jégpálya vagy az adventi vásárolók pultjai töltik meg vidám forralt boros hangulatot árasztva, most elmélyültebb szemlélődésre, emlékezésre, megismerésre hívja meg az idelátogatókat az Országház Társadalmi Kapcsolatok Hivatala, valamint a Néprajzi Múzeum. A két intézmény által közösen szervezett nagyszabású fotókiállítás, amelyhez a karácsony előtti négy hétvégén programsorozat is kapcsolódik, november 26. és január 8. között tekinthető meg. Nyolcvan tablón százhuszon-négy fekete-fehér fotográfia vezet be a szemlélőt a téli falu hétköznapjaiba és ünnepi hagyományaiba.

A kiállítás közel felén a karácsonyi ünnepek, az András naptól vízkeresztig terjedő időszak népi alakoskodó szokásai és dramatikus játékaik kerülnek bemutatásra. A fotók a Kárpát-medence egész területét felölelik, így megjelenik rajtuk az itt élő nemzetiségek sokszínűsége is. Az archív fotográfiákon meglevenednek például az 1930-as évekből sváb „krisztkindlitz” leányok, Bajáról bunyevác betlehemező, 1909-es szlovák bölcsősök, román karácsonyi csillagosok, cigány betlehemesek, vagy német karácsonyi kolompoló legénykék, akik házról házra járva diót szórnak a gazdák udvarai-
ba, és ha leány téved eléjük, azt játékosan megverik.

A kiállított fotóanyag a Néprajzi Múzeum Etnológiai Archívumának fotótárából származik és többségében a nagyközönség előtt eddig ismeretlen felvételeket mutat be. A tárlat képei között megtalálható két ábrázolás, amelyek egy kilenc darabos sorozat részeként az eperjesi „jaslicskárok”-ról készült. A *jaslicshi* szlovák szó kicsi jászolt, míg a *jaslicskár* jászolost, azaz betlehemest jelent. Ez az eperjesi pásztorjáték a múlt század elején egész Felső-Magyarországon népszerű és ismert volt, olyannyira, hogy Sárosban, Zemplénben, Abaújban és a Szepességben minden eperjesi embert jaslicskárnak csúfoltak. Ezt az eperjesi karácsonyi játékot fiatal közműveslegények adták elő, akik házról-házra járva, díszes jelmezekben, fából faragott, színes alakos, gyertyafénnyel kivilágított hatalmas betlehemet vittek magukkal. Szertartásos mozdulatokban bővelkedő dramatikus játékokat egyszerű dallamokból álló énekek kísérték. A dramaturgiailag a betlehemezéshez hasonló előadás állandó szereplői: Kuba, az Öreg, az Angyal, Fedor, Bacsa és Sztaha. Minthogy a hagyomány művelői apránként kikoptak a városi házakból, s darabjukat már csak kocsmákban adták elő, a hatóság idővel betiltotta játékokat. Erről a kivesző szokásról, amely egy ideig még a környező falvakban élt tovább, az ismert eperjesi fényképész, Divald Kornél 1909-ben saját fotóműtermében egész sorozatot készített, Tarczai György pedig a dramatikus játék szövegét jegyezte le, illetve énekeit kottázta le, valamint a szereplők egész jelmeztárát megvásárolta a Nem-

*Jaslicskárok, Eperjes (Prešov, Szlovákia), 1904.
Divald Kornél felvétele, Néprajzi Múzeum*

zeti Múzeum Néprajzi Osztálya, a jelenlegi Néprajzi Múzeum számára.

A Kossuth téri kiállítás elrendezésében igazodik a terület adottságaihoz, vagyis bármerről érkezik a látogató, és így véletlenszerű sorrendben nézi meg az egyes egységeket és tablókat, akkor is teljes képet kap a kiállított anyag egészéről, a karácsonyi ünnepkörrel és a téli falu mindennapjairól. A tárlat a népszokások tekintetében mégis követ egy bizonyos kronológiát. A Mikulás-járástól a lucázáson, háromkirályjárás, Heródes-játékon, Szent-Család-járás, paradicsom-játékon, turkajárás, kolindáláson, aprószentek napi vesszőzésen és regölesen át elvezet az ünnepek központjához, a karácsonyi szent napokhoz. Az itt helyet kapó felvételek a karácsonyhoz szorosan kapcsolódó, házaknál gyakorolt szokások, illetve azok tárgyiasult megjelenéseit szemléltetik, mint például a termőág állításának szokását, vagy a karácsonyfa késői elterjedésének példáit.

A szabadtéri tárlat harmadik nagy egysége kontextusba kívánja helyezni az előzőekben látottakat, megmutatni a szokás mögött az embert, azokat, akik a hagyományokat ápolták. Igyekszik felvillantani téli hétköznapjaikat, az embert próbáló munkát, a hó és jég kínálta szórakozási lehetőségeket, valamint a hófedte házakat és utcákat, ahol mindezek a népszokások hagyományozódtak generációkon át. A gazdag rítusok, szokások mellett a téli munkájukat végző férfiak és nők válnak a fényképek fő témájává, amint a jeges pataokban mosnak, állatot itatnak, halásznak a befagyott Balaton vagy más élővíz jege alatt, nádat vág-

nak, vásároznak, tüzelőt gyűjtenek, vagy éppen jeget vágnak. De a falvakat végigjáró fotósok, valamint a terepen gyűjtő néprajzkutatók megörökítették a tél vidám oldalát is, síelő, csúszkáló, korcsolyázó, fakutyázó, jégbokázó és hógolyózó gyerekek és felnőttek elevenednek meg a fotográfiákon.

A kiállításon bemutatott három legkorábbi felvétel Seemayer Vilibáldtól származik az 1899-es esztendőből, és számos korai, XX. század első évtizedeiben készült fényképfelvétel került a válogatásba. A technikai feltételek nehézsége, bonyolultsága miatt a XIX. század második és a XX. század első felében lényegesen kevesebb téli fotó készült szabadtéren, hideg, nyirkos időben, mint nyáron, kedvezőbb időjárási feltételek és jobb fényviszonyok között. Éppen ezért különleges és figyelemre méltó, hogy a Néprajzi Múzeum fotóarchívuma igen nagy számban őriz télen készült szabadtéri felvételeket a századforduló környékéről és a XX. század első évtizedeiből.

A múzeum fotótára mellett az Etnológiai Archívum mozgókép-gyűjteménye is őriz korai filmeket, amelyek a kiállított fotók témáit mozgással és hanggal örökítik meg. A kiállítás ideje alatt minden szombat és vasárnap délután ezeket is megtekinthetik a látogatók a téren felállított színpadon, ahol a hétvégeken gyermek- és felnőtt csoportok elevenítik meg a fotókon bemutatott karácsonyi ünnepek fennmaradt vagy felújított hagyományait.

A kiállításon bemutatott felvételek a XIX. század legvégétől az 1960-as évekig vezetik a látogatót a téli falu szokásaiban és mindennapjaiban, azonban a tárlat megteremtői nem szeretnék, ha itt megállna az emlékezés, a gondolatmenet, ami a képek kapcsán elindult, ezért felhívást tettek közzé: „Folytassuk együtt a kiállítást!”.

A múzeum munkatársai tehát várják papíron (szkennelésre) vagy digitális formában (adventialbum@gmail.com) azokat a fotókat, amelyek a 60-as évektől napjainkig bemutatják az adventi, karácsonyi készülődést, a meghitt családi és közösségi együttélést, a tovább élő népszokásokat, hagyományokat, valamint téli falu és város mindennapjait, változásait.

Gebauer Hanga

Nádvágás, Hortobágy, 1919. Haranghy György felvétele, Néprajzi Múzeum.

Varsaszáritás a Bodrog jegén, Sára (Zemplén m.), 1926. Gönyey Sándor felvétele, Néprajzi Múzeum.

*Román karácsonyi szokás: turkajárás, Algyógy (Geoagiu, Hunyad m.), 1908. Szabó Imre felvétele, Néprajzi Múzeum.
Szlovák betlehemesek, Szélnakna (Vindšachta, Szlovákia), 1909. Sebestyén Gyula felvétele, Néprajzi Múzeum.*

Regösök, Garabonc (Zala m.), 1899. Semayer Vilibáld felvétele, Néprajzi Múzeum.

Bunyeóac betlehemesek, Baja (Bács-Kiskun m.), 1906. Perger Vince felvétele, Néprajzi Múzeum.

*Luca napi kotyoló gyermekek, Szokolya (Pest m.), 1938. Görnyey Sándor felvétele, Néprajzi Múzeum.
Moldvai csángó betlehemesek, Trunk (Moldva), 1931. Veress Sándor felvétele, Néprajzi Múzeum.*

„Bene Vendel tánca” és „Savanyó-játék”

Adalékok két lakodalmi tánc-pantomim történeti háttéréhez

– Pesovár Ernő emlékének –

Táncfolklorisztikai szakirodalmunkban a dramatikus táncokkal foglalkozó dolgozatok és összefoglalások szinte mindegyike említi a nyugat-dunántúli „Bene Vendel táncá”-t és a „Savanyó-játék”-ot, a zalai lakodalmak pantomimikus játékeit. Ezen említések általában közvetve vagy közvetlenül Pesovár Ernő leírásán alapulnak, amelyet a Táncudományi Értesítőben tett közzé 1969-ben „Két táncpantomim. Bene Vendel tánca és Savanyó játék” című tanulmányában.¹ Ezeket a szokás-táncokat nagyjából azonos előfordulási területükön kívül összeköti az is, hogy mindkettő egykori halotti táncokkal kapcsolatba hozható elemeket tartalmaz és mindkettő valóban élt személyek, XIX. századi betyárok nevéhez, illetve a nevükkel énekelt dalhoz kapcsolódik.

A „Bene Vendel tánca” ismertebb és a „Savanyó-játék”-nál jóval nagyobb területen, Vas, Zala és Veszprém megyék területén megtalálható volt a legutóbbi időkig. Magam is találkoztam vele 1977-ben a Veszprém megyei Zalaszántón. Az általam ismert változatokra egyöntetűen érvényes Pesovár Ernő alább következő leírása az idézett tanulmányból. A játékot mindig lakodalomban, éjfél, vagyis az új pár távozása után mutatták be.

„A férfi leült a szoba közepén elhelyezett székre, lábait előre nyújtotta, keze alétan lógott, hátát a szék támlájának támasztotta. Míg a zenekar parlando-rubato előadásban játszotta a dallamot, fejét ernyedten ejtette előre-hátra, jobbra-balra a zene ütemére. A nő ezalatt lassan körüljárta, körül táncolta és az egyik kezében lévő zsebkendővel legyezte, törölgette az »ájudlozó« férfi arcát. Amint a zene frissre fordult, a férfi felpattant a székről, derékon kapta a nőt és két-három dallam terjedelemben jobbra-balra forgatta. A frisset ismét felváltotta a lassú, a férfi visszaült a székre és még kétszer-háromszor megismételték ezt a lassú és gyors részre tagozódó jelenetet.”²

A „Bene Vendel tánca” a leírásból is láthatóan nem rendelkezik bonyolult „dramaturgiával”. A játék recens, nyilván másodlagos magyarázata szerint a férfi tulajdonképpen azt tette, hogy nagyon részeg, ezért legyezgeti a nőt. Pesovár Ernő tanulmánya meggyőző számban közöl történeti párhuzamokat, amelyek valószínűsítik, hogy ez a játék eredetileg „halotti” színezetű volt, alapvető motívuma a halott, vagyis a halottat megismerő szereplő jelképes feltámasztása és a vele való táncolás lehetett.

Az elnevezés („Bene Vendel tánca”) eredete valószínűleg a tánc kíséretként alkalmazott dallam közismert szövegének köszönhető:

„Bene Vendel tizenhat szél gatyája
Megakadt a cserfa-csalit ágába
Cserfa-csalit ereszd el a gatyámat
Hadd öleljem meg a kedves babámat”

(Zalaszántó, Veszprém megye, 1977. gy. P. Vas János)

A dalban említett betyárnak a tánc „cselekményéhez” tulajdonképpen nincs köze, nem úgy, mint a „Savanyó-játék” esetében, amint majd látni fogjuk.

„A ghimesi és gácsi gr. Forgách család iratai” részét képezik a sümegi Darnay Múzeum történeti iratgyűjteményének a Veszprém Megyei Levéltárban.³ 1868-ban gróf Forgách Móric csendőrezredest királyi biztossá nevezték ki a Vas, Zala és Somogy megyékben elszaporodott rablók kiirtásának feladatával, mint a hírhedt Ráday Gedeont ugyanebben az időben a Dél-Alföldre. A családi irattárban a „rabló-kiirtási” ügy kapcsán feltűnik egy bizonyos Bene Vendel neve. Amennyire kivehető, ő a nevezetes Juhász András betyártársa volt, de elárulta pajtását és – nem tudni, önként vagy kényszer hatására – vezetőként részt

vett az utána folytatott hajszában. Ez a történelmi adat azonban természetesen nem bizonyítja, hogy ez a Bene Vendel azonos lett volna a táncjáték névadójával. A Bene családnév nem számít különlegesnek, a Vendel keresztnév pedig gyakori volt a dunántúli katolikus pásztor nép körében, lévén Szent Vendel a patrónusuk.

A „Savanyó-játék” sokkal kevesebb helyről (Mikekarácsonyfa, Náprádfa, Nova)⁴, de szintén Zalából ismert, éppen úgy, mint a „Bene Vendel tánca” legtöbb változata. Ezt is lakodalmakban adták elő a jelenlévők szórakoztatására a tánc szünetében, éjfél után. Pesovár Ernő idézett tanulmányában a következőképpen írta le.

„Lakodalomban játsszák ezt is és két férfi a szereplője: Bogyai és a betyár. Sajátos jelmeze a betyárnak van: árvalányhajas kalap, a vállára terített női szoknya [...] és derekán kötény. A játék szöveg nélkül, pantomimikus mozgással, majd táncsal elevenedik meg. [...] Menete a következő:

Bogyai kisszéken ül egy konyhaszék előtt, azon a játékhoz szükséges kellékei: pénz, papír, ceruza, egy üveg bor és pohár. Tölt magának a borból, pénzt számlálja, jegyzeteket készít, iszik. A háttérben megjelenik a betyár, óvatos léptekkel Bogyai mögé megy, a feje felett áthajolva megnézi, hogy mit csinál. Felemeli kést tartó jobb kezét, és jobbról-balról keresi az alkalmas helyzetet Bogyai leszúrására. Felfigyel a borra, leteszi a bal kezében levő kisbaltát, az áldozat mögé guggolva elveszi a poharat, kiissza, majd visszateszi a konyhaszékre. Bogyai továbbra is számításaiiba merül. A betyár ismét felemelkedik, megtalálja a döfésre alkalmas helyzetet, bal karjával átöleli Bogyai vállát, a jobb kezében levő késsel leszúrja, és óvatosan hátra dönti a földre. Letérdel áldozata mellé, meghallgatja, hogy dobog-e még a szíve. A konyhaszékhez megy, elteszi a pénzt, iszik a borból, majd Bogyai mellé térdel és késsel, kisbaltával »levágja« a végtagjait, szétdobva azokat, aminek eredményeként szétvetett lábbal és kitárt karral fekszik Bogyai a földön. Felhasítja a hasát és széles mozdulattal kihúzza az előre oda-gyömöszölt kendőt.

Ezután az élénkebb zenére táncot jár a halott felett a betyár, mégpedig széttárt karjai, lábai és feje felett ropja kanásztánc-szerűen. Befejezésül felöleli áldozatát a földről és összefogódzva, párosan járnak.”⁵

Pesovár Ernő ezután elemzi a táncpantomim összetevőit, halottas jellegét, illetve a „disznóölő tánc”-cal⁶ mutatkozó összefüggéseket.

E cikk témája a játék történelmi háttére, hiszen a „Savanyó-játék” esetében valóban megtörtént esemény folklorisztikus „leképezésének” lehetünk tanúi, nem pedig egyszerűen az általános betyár zsáner-alak megjelenésével van dolgunk, mint más dramatikus játékokban, például a farsangi alakoskodások során. A leírás alapján látható, hogy a „közönség” mindenféle verbális közlés nélkül is tudta, „miről van szó”, tehát a játék nem igényelt különösebb magyarázatot.

„A Savanyó”, másként Savanyú Jóska (a periratokban hol ifjabb Savanyó József, hol pedig ifjabb Savanyú József) „az utolsó bakonyi betyár” volt, legalábbis az utolsó azok közül, akik országos hírnévre tettek szert. 1841-ben vagy 1842-ben született Izsákfán, de Iszkázon nőtt fel. Betyárkodása 1877-ben kezdődött és végül 1884-ben fogták el. 1886-ban életfogytiglani börtönre ítélték, 1906-ban kegyelemmel szabadult, de elfogyott lábai gyógyíthatatlan volta miatt hamarosan agyonlőtte magát. Sírja a tótvázsonyi temető egykori árkában, a jelenlegi katolikus sírkert területén található.⁷

A „Savanyó-játék” leghíresebb rablásával, helyesebben rablási kísérletével áll kapcsolatban, amelyről ballada is keletkezett. Valószínűleg az erről a „sztori”-ről kialakult szájhagyomány, esetleg ponyva alapján született a táncpantomim.

1881 nyarán Savanyú Józsi tudomására jutott, hogy Háczy Kálmán, csabrendeki (Zala megye) földbirtokos házában nagyobb összeg, az akkori viszonyok között egész vagyon van készpénzben. A Savanyú elleni büntető per 1886. július 9-én kelt ítéletének szövege szerint:

„[...] a nevezett vádlottak iff. Savanyó József vezetése alatt rablási szándékkal előre megállapított tervezet szerint 1881 évi augusztus hó 31-én este Csabrendeken Háczy Kálmán földbirtokos udvarára behatoltak és miután a kijelölt állásaikat elfoglalták iff. Savanyó József és Bálint József a kastélyba mentek, ahol az étterem ajtaját kinyitván, megtöltött fegyvereiket azon fenyegetéssel szegezték Vidas Ilka házfelügyelőnőre, hogy »Senki meg ne mozduljon, mert életével játszik!«. Azonban a rablók látva azt, hogy az üvegajtóval ellátott szomszéd sötét szobából Bogyay Antal az étterembe lépett, de a rablókat meglátva a sötét szobába visszautasított, úgy látva azt is, hogy a szomszéd sötét szobában még többen is vannak és kijönni is szándékoznak, azon félelemből, nehogy a szomszéd szobából lelövettessenek, anélkül, hogy rablási szándékukat végrehajtották volna, a lakásból gyorsan távoztak. Eközben történt, hogy Bogyay Antal menekülés céljából, amint az ablakon kiugrott, az ablak mellett álló Németh Káplár József rabló által meglövetett, melynek következtében a vizsgálati iratok mellett levő orvosi [...] lelet és tanúsítása szerint nemsokára meghalt.”⁸

Pesovár Ernő tanulmányában a játék „Bogyai”-ként említett szereplőjét Bogyay Vincével azonosítja, akit Gönczi Ferenc említ a „Somogyi betyárvilág” című monográfiájában.⁹ Ez a „Bogyai” egy, a betyárok üldözésére szervezett szabadcsapat vezetője volt, de a Savanyú-féle 1881-es rablótámadásnál jóval ko-

rábban, 1868-ban, és nem Zalában, hanem Somogyban működött, ahol Savanyú tudomásunk szerint sohasem járt. Így nem lehet azonos a táncjátékban szereplő áldozattal. Őt, Vincét egyébként saját katonái sebesítették meg tévedésből a rablók üldözése közben és további sorsát nem ismerjük. A Bogyai család nagy kiterjedésű lehetett. 1883-ban újabb Bogyai, ezúttal egy István keresztnévű megfenyegetett birtokos kért katonai védelmet a Savanyú-banda ellen.¹⁰ A mi hősrünk, Bogyai Antal, a sümegi járás egykori szolgabírája, korának meglehetősen ismert személyisége volt.¹¹

Az áldozat közismert és előkelő volta felkelthette az egyszerű nép érdeklődését, különösen az a tragikomikus motívum, hogy félelmében kiugrott az ablakon és lelövetése után, hamarosan bekövetkezett halála előtti utolsó szavai a korabeli sajtó szerint a következők voltak: „Gyerekek, nem bántsatok!”¹²

A táncjáték forrásai között szerepelhetett az a, jobb híján, balladának nevezhető epikus ének, amely a környéken, Zala, Vas és Veszprém határvidékén még a XX. század végén is élt az idős emlékezetében. Vargyas Lajos ballada-rendszerében ez a 112. számú típus. Címe: „A földesúr kiugrott az ablakon”.¹³ A fellelhető változatok egy része Tóth „Patkó” Pista egy, a Vas megyei Sitkén történt rablásáról szól, amelyet 1861-ben követett el Nagy Sándor földbirtokos kárára. Ez a szöveg már nyilván közismert volt a környéken a húsz évvel későbbi, csabrendeki eset idején. A két altípus csattanója és összekötő eleme a megijedt uraság kiugrása az ablakon.¹⁴

A Savanyúhoz kapcsolódó legteljesebb szöveg éppen Csabrendekről került elő. Sajnos ebből éppen az a közismert vándorversszak hiányzik, amely gyakran megjelenik a népdalokban önálló közhely-strófaaként és más betyárok nevéhez is kapcsolódhat (például a Bene Vendel táncánál Bene Vendeléhez). Más ballada-változatokban azonban ez is előfordul. Ez az a Bakony-vidéken általánosan ismert szöveg, amelyet a Savanyó-játékhoz is énekelni szoktak.

„A Savanyú tizenhat szél gatyája
megakadt a rózsabokor ágába
Rózsabokor ereszd el a gatyámat
Ha úré vagy ha paraszté leváglak” (Közismert)

A csabrendeki változat szövege a következő:

„Feketet föld fehér felhő tornyosul
Káplár Józsi régen Csabrendeken van
Összeszedte mind a kilenc pajtását
Úgy nézte meg Háczy Kálmán kastélyát

Háczy Kálmán éppen akkor vacsorált
A Savanyó benyitá az ajtaját
Ezüst kanál arany pohár ragyogott
A Bogyai az ablakon kiugrott

A Bogyai aztat nem is gondolta
Káplár Józsi lesz majd az ő gyilkosa
Szerdán este jó bort ivott kedvére
Pénteken már vitték a temetőbe

Szépen szólnak a rendeki harangok
Nem is tudják hogy ki az ő halottjuk
Háczy tudja a Bogyai a halott
Háczy Kálmán kiskertjében hervadt” (Csabrendek)¹⁵

Talán véletlen, de a bűntény valóban szerdai napon történt.

P. Vas János
(Táncudományi Közlemények. 2010. 2. sz. 85-89.)

JEGYZETEK: 1. Pesovár Ernő: Két táncpantomim. Bene Vendel tánca és Savanyó játéka. Táncművészeti Értesítő. 1968. 1. szám. 93-100. Budapest • 2. Pesovár Ernő: Két táncpantomim... 93-94. oldal • 3. A ghimesi és gácsi gr. Forgách család iratai a Sümegi Darnay Múzeum történeti iratgyűjteményében. Veszprém Megyei Levéltár. XV. 3. a. sz. (A „rablókiirtási ügy” az iratanyag 19924. számtól kezdődő része, főleg Juhász András és Oroszlán Pali betyárok vonatkozásában érdekes.) • 4. Pesovár Ernő: Tánc kutatás és tánc hagyomány Zala megyében. 57. oldal In: Bodai József (szerk.): Tánc kutatás és tánc hagyomány a Dél-Dunántúlon. Népművelési Propaganda Iroda. Budapest, 1978. • 5. Pesovár Ernő: Két táncpantomim ... 100-101. oldal • 6. Seemayer Vilmos: Adatok népi táncaink ismeretéhez. Ethnographia. XLVI. 1935. Budapest. 105-116. oldal • 7. P. Vas János: Savanyú Józsi. Történelem és hagyomány a bakonyi betyárvilágban. folkMAGazin. 2008/6. 2009/1-4. • 8. Az ifjabb Savanyú József ellen kelt ítélet. 1886. július 9-én. Indokok: ad IV. Zalaegerszegi Levéltár. 1675/1886. szám alatt. (Süle Sándor, kertai iskola-igazgató által készített, megyei pecséttel hitelesített másolat.) • 9. Gönczi Ferenc: A somogyi betyárvilág. Új-Somogy Nyomda- és Lapkiadó Részvénytársaság, Kaposvár. 1944. 205. oldal • 10. „Keszthely”. 1883. október 7. • 11. P. Vas János: Történelem és hagyomány a nyugat-dunántúli betyárvilágban (Savanyú Józsi). Szakdolgozat. 1979. Kézirat az ELTE Bölcsészettudományi Kar Folklor Tanszékének könyvtárában • 12. A „Veszprém”, a „Keszthely” és a „Vas megyei Közlöny” 1881. szeptember 4-i számaiban • 13. Vargyas Lajos: A magyar népdalok és Európa. Zeneműkiadó, Budapest 1976. II. kötet. 690-692. oldal • 14. P. Vas János: A csabrendeki rablás és „balladája”. folkMAGazin. 2009/1. 37-39. oldal. • 15. Zákonyi Ferenc (szerk.): A Gyöngyösi csárda. Keszthely. 1976.

A Kopácsi rét pontyai

Kopács (Kopačevo) faluja, egykoron színmagyar halásztelepülés, Horvátországban, a Baranya-háromszög déli csücskében, a Duna és a Dráva összefolyásánál, a Kopácsi rét (Kopački rit) természetvédelmi terület közepén fekszik. Tizenhárom esztendeje itt rendezik meg minden év szeptemberében a Kopácsi Halásznapot (Ribarski Dani u Kopačevu). A híres kopácsi pontyra alapozott gasztronómiai kavalkád kiegészül színvonalas népzenei és táncprogramokkal illetve méretes vásárral. Jóllehet,

számos együttes érkezik távolabbi vidékekről is, a szlavóniai térség tamburazenekarai és táncegyüttesei hagyományosan a rendezvény legnagyobb érdeklődéssel fogadott fellépői. Az öt kilométerre levő Eszék idegenforgalmi szervezete által biztosított ízléses standok igazán esztétikus formát biztosítanak az utcákon helyet kapó kirakodóvásár számára. A látogatók száma évről-évre nő, idén mintegy tízezren voltak kíváncsiak a halásznapokra.

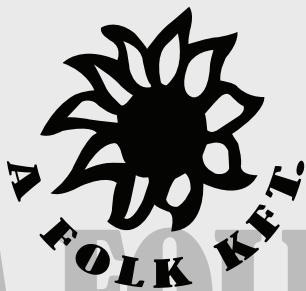
Az őshonos halászat mellett Baranya e vidéke, köszönhetően a gazdag hordaléktaúnak, igen jó minőségű földekkel rendelkezik, így az ártéri legelők biztosította állattar-

tás, a zöldség- és gyümölcsstermesztés fontos ágazat volt mindig is az itteni ember életében. Rendkívüli minőségű fűszerpaprikája jól ismert és keresett cikk széles e vidéken.

Kopácsra sógorom jó barátja, a helyi szármaszású, önmagában is élményszámba menő Baka Béla meghívására látogattunk el. Megérkeztünkkor házában már „állt a bál”, az illatokból, a sürgés-forgásból, no és az udvaron, illetve a ház mellett kialakított tágas nyári konyhában élénk társulást látványból tudni lehetett, hogy itt nem mindennapi élményben lesz részünk. Sejtésünk beigazolódott, egy percre nem hagytak magunkra bennünket, asztalra került a pálinka, a remek halászlé, finom helyi fehérborok. Közben két természetes nyárson malacot és bárányt sütöttek. Az udvar egy félreeső részén hatalmas bográcsokban folyamatosan főtt a halászlé (nem egyedüli vendégek voltunk). Ilyet már láttam, ám volt ott a bográcsütők körül még valami, ami azonnal felkeltette az érdeklődésemet. A tűz köré a földbe ferdén besúrt mogyorófa botokon egészen bizarr képződmények sorakoztak. Mint kiderült, hosszirányban felhasított és kettéterített természetes pontyokat tűzdeltek a vesszőkre. (A falu főutcáját határoló holtág melletti fővenyén aztán ennek a tevékenységnek egy újabb változatát vehettük szemügyre. A mintegy húsz méter hosszán kialakított árokban folyamatosan táplált tűz körül két oldalt füstölődtek a pontyok, hihetetlen látványt nyújtva).

A továbbiakban egy igazi kuriózumot, a kopácsi csipetős ponty névre hallgató ínycsenget szeretném ismertetni. A halakat a belső részek eltávolítása után hosszában a gerincig kettészelik, széthajtják, majd egy behasított mogyoróbot szárjai közé csipetetik. Pálcákkal több helyütt megtűzdelik, majd a pálcák és a bortszarak keresztezésénél vastagabb hánccsal vagy vékony drótokkal a pálcákat a bortszarakhoz erősítik. Fűszerezéshez són kívül mást nem alkalmaznak. Az ilyen módon ponttyal felcsipetett botokat a bogrács tüze köré szúrják ferdén, fél-egy méter távolságra a tűztől. Ügyelnek arra, hogy a hal lassan, füsttel jól elárasztottan süljön rendszeres forgatás mellett. Ez a kulcsa a dolognak, ami tulajdonképpen egy lassú, forró füstölés. Az eredmény egy egészen különleges, porhanyós halcsemege, melynek ízvilága mással összetéveszthetetlen. A gyakran négy-öt órán át lassan puhuló csemegét önmagában fogyasztják. A ponty megválasztása sem véletlen: a helyiek elmondása szerint a folyami hal hús-zsír aránya, iszapiztól mentes aromája előnyt élvez egyéb halfajtákkal szemben. Ajánlom kipróbálásra, jó étvágyat!

Kép és szöveg: Henics Tamás

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől
telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042
E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, http://www.afolk.hu

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

2011 Életfa-díjasai

Székely Éva kosárfonó, szakoktató,
művészeti vezető
Héra Istvánné közművelődési szakember
Pusztai Zsolt, a mezőtúri Túri Fazekas
Múzeum igazgatója

A Népművészet Ifjú Mesterei

Lipták Dániel hegedűs
Dudasné Mosóczi Livia néptáncos
Tintér Gabriella népdalénekes
Maksa Henrietta néptáncos
Balázs Lilla Enikő citerás
Szokolik Szabolcs néptáncos
Kurdi Gábor dudás
Kirch Zoltán néptáncos
Bese Botond hangszerkészítő
Ticzser Beáta bőrműves
Repkáné Jakab Ildikó viseletkészítő
Hákli Tímea fazekas
Szeccsödi András zsúptető-készítő
Csik Tamás kovács
Vidák Anna nemezkesztő

Mátkaság

Spanyolországi hiedelmek és szokások – III.

Az előző cikkek gondolatmenetét követve, a házasság felé vezető úton a következő fontos lépés a lánykérés volt. Ekkor a legény szülei vagy megbízottjai elmentek a lányos házhoz, ahol „belépési engedély”-t, azaz a lány kezét kérték. Ekkor már jegyajándékot is vittek a leendő menyasszonynak, és ezután már olyan nagyobb ünnepekkor, mint például a karácsony, mindkét család kölcsönösen megajándékozta egymást. S bár általában a leány ezután sem látogatta meg vőlegénye családját otthonukban, a legény ettől kezdve bármikor felkereshette menyasszonyát. Salamanca környékén, ha már nem volt messze a lakodalom ideje, a vőlegény családja meghívta a lányt a saját házuknál tartott dísznóvágásra, és az ő feladata volt a dísznó belének kimosása. (Ramos, R.: „Costumbres de boda”. In: *Revista de Dialectos y Tradiciones Populares, Madrid, 1958.*) Érdekes, hogy amíg ténylegesen meg nem kötötték a házasság, az érintett felek mindenféle egyezséget és készülődést igyekeztek titokban tartani, nehogy aztán egy esetleges rossz végkifejlet, meghíúsulás esetén, vagy egyszerűen csak idő előtt a falu a szájára vegye őket. Azonban a kis falvakban ez sosem maradhatott sokáig titokban, és sokszor, mielőtt még a pap a templomban kihirdette volna a közelgő házasságkötést, az elterjedt gyakorlatnak köszönhetően már mindenki tudatában volt annak, ugyanis az éj leple alatt „valakik” szalmából kirakták a legény és a leány háza között vezető utat, s ez a szalma-ösvény mindenki számára egyértelművé tette a készülő eseményt. (Valdivieso Arce: „Costumbres y tradiciones en torno a la celebración de las bodas en la provincia de Burgos”. In: *Revista de Folklore, n° 184.*)

A legtöbb esetben a lánykérésnél már az egyéb részletekre is kitértek, mint például a násznagyok, nászasszonyok személye, a lakodalom időpontja, a házasságkötéskor viselt ruha és természetesen a hozomány, mely nagyon fontos gazdasági szempont. Baszkföldön a szülők egy egész kis földbirtokot adományoztak a tizenharmadik életévüket betöltött lányuknak, hogy ott lent természetesen, és abból elkészíthesse kelengyjét (Baroja: *Los vascos, Madrid, 2000.*), mely mindig, mindenhol meghatározott számú darabokat tartalmazott, például két tucat ágyneműt, egy tucat törülközőt stb. Andalúziában egy levélben vagy iratban – sokszor a jegyző jelenlétében – pontosan rögzítették, hogy a két fél mit visz a házasságba. A hozomány általában ruhákból, ékszerekből, bútorokból, fémtárgyakból, pénzből és esetleg termésből, olajból, gabonából vagy akár birtokokból állt. A lábas jószágokat a legény családja adta. (Limon

Delgado: Costumbres populares andaluzas de nacimiento, matrimonio y muerte. Sevilla, 1981.)

Természetesen az is előfordult, hogy a szülők és gyermekeik akaratára nem egyezett meg a leendő házastársat illetően. Sok esetben a fiatalok a szülői ház elhagyását, a szökést választották, ez azonban az örökségből való kitagadással járt. Ilyenkor gyakran a templomban kerestek menedéket és oltalmat, ezért 1538-ban egy zsinati határozat is született, mely megtiltotta a szökött fiatalok befogadását. A szülők ellenséges hozzáállása gyakran öngyilkosságba is kergette a fiatalokat. Ezek a szomorú történetek balladákban maradtak ránk. A legelterjedtebb gyakorlat azonban az volt, hogy a szökés után, biztonságos helyre jutván a fiatal pár elhálta a nászéjszakát, s ezután a szülők inkább beleegyeztek gyermekük „rosszabb” házasságába, minthogy házasságon kívül éljen tovább családjával. (Moreno: „El folklore del noviazgo en Extremadura” In: *Revista de Folklore, n° 79.*)

A lánylopásban sokszor egy-egy barát, rokon is segédkezett, de az is előfordult, hogy a legény, akaratára ellenére rabolta el a lányt – például a földjéért. Az sem volt ritka, hogy a lány szülei pusztán gazdasági okok miatt engedték, hogy a legény elrabolja lányukat, hiszen így megszabadultak a rájuk háruló házasságkötéssel járó, meglehetősen nagy kiadásoktól (de természetesen a sok ajándéktól is esettek). A legény legtöbbször a szülői házba vagy egy barát, rokon házába vitte a megszöktetett lányt, aki pár napig, amíg ki nem békültek a szülőkkel ott maradt. Később elmentek a templomba, ahol a pap áldását adta rájuk. Azonban, ha minden rendben ment, sokszor már a lánykéréskor megállapodtak a templomi kihirdetések és a lakodalom pontos idejében. A templomban általában három egymást követő ünnepnapon, az evangélium felolvasása vagy a prédikáció után hirdette ki a pap a házasságot kötni kívánó személyek neveit, s hívta fel a figyelmet arra, hogy ha bárki ismer valamiféle összeférhetlenségi akadályt, az köteles azt jelezni. Ezzel vált az esemény publikussá, a falu számára nyilvánossá. A templom kapujára írásban is kifüggesztették a házasulandók nevét és a házasságkötés időpontját. Burgos környékén maguk a jegyesek olvasták fel házasságkötési szándékukat a templom nyilvánossága előtt.

Általában, miután egy lányt „kihirdettek” a templomban, a lakodalom napjáig nem ment ki az utcára, kivéve, ha a vasárnapi szentmisére ment. Ezt a szokást „elzárásként” ismerték, és valószínűleg iszlám örökségként élt tovább. Az ország belsejében, La Manchában, még a szentmisére sem mentek el a templomi kihirdetés után, sőt, Mallorcán a fiatalság beszögelte a kihirdetett fiatalok kapuját, így azok legalább egy napig nem tudtak kimozdulni otthonról. (Gómez-Tabanera: *El folklore español. Madrid, 1968.*) A legtöbb helyen ez alatt a pár hét alatt a vőlegény nem léphette át menyasszonya házának küszöbét, s olyan falvak is voltak, ahol a templomba sem mehetett el, hogy saját menyegzőjének kihirdetését meghallgassa, mert úgy tartották, hogy ez balszerencsét hozna a házasságra. Andalúziában az első hirdetési vasárnapon a leendő anyós látogatta meg a menyasszonyt, a második vasárnap a lány vendégül látta lánybarátnőit, sokszor táncmultságot is rendeztek, a harmadik vasárnap pedig elkezdték rendbe rakni a házat, s a rokonok és barátok már küldték a lakodalmi ajándékokat. Burgos környékén a leendő férj a kihirdetések után a helyi kocsmában megvendégelte a többi legényt. Ha esetleg másik faluból való volt, akkor egy bizonyos, pontos szabályokkal rögzített módon és menetrend szerint átadott pénzüsszeget kellett nekik fizetnie a lányért. Ha ezt nem tette meg, nagyon rosszul járhatott. Azonban ezt az összeget általában mindig arra fordították, hogy együtt igyanak az új pár egészségére. (Valdivieso Arce: „Costumbres y tradiciones en torno a la celebración de las bodas en la provincia de Burgos”. In: *Revista de Folklore, n° 184.*)

Valter Linda

János vitéz

A csíkszeredai Hargita Együttes új előadása

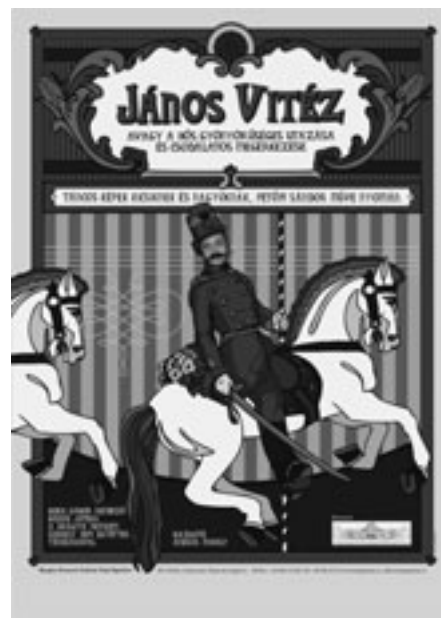
Az embernek mindig szüksége van egy kis derűre, felszabadító nevetésre, még inkább válságos időkben, a fojtogató szürke hétköznapiok feszültségének feloldására. Talán ez is fontos szerepet játszott abban, hogy a csíkszeredai Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes felkérte Boka Gábor rendezőt a János vitéz színrevitelére.

A csíkszeredaiak János vitéze jócskán eltér a megszokottaktól. Elkerüli az operettes talmi csillogást és nem esik a divatos musical csapdájába. Petőfi műve inkább váza, kerete a műsornak. Az előadásban a mesés elemek és a helyzetkomikum fonódnak össze pajos, helyenként burkoltan pajzán humorral. Nem maradnak ki a napjaink valóságára illő célzások sem, és természetesen van benne sok tánc. A műsor minimális eszköztárral, a régi vásárok vándorszínészei produkciójának hangulatát idézve jó szórakozást nyújt mind a gyerekeknek, mind a felnőtteknek, amint azt az alcímében is jelzi: „táncos képek kicsiknek és nagyoknak, Petőfi Sándor műve nyomán”.

A munka során a rendező alkotótársként kezelte az együttes táncosait, és azon túlmenően, hogy nagymértékben rájuk bízta az adott jelenetekhez a táncok és a zene kiválasztását, bőséges teret biztosított improvizációs készségüknek mind egyes színpadi képek, mind szövegrészek megoldásában.

Emlékezetes marad Péter László alakítása a Iluska boszorkány-mostohájának szerepében, a révész (Gábor Dénes) János vitézzel a párbeszédet kerülő monológja az Óperenciás-tenger partján, és legszívesebben felsorolnám majdnem minden táncos nevét teljesítményét méltatandó, de erre a keretek miatt nincs lehetőség.

Az sem elhanyagolható szempont, hogy szerkezetének és szinte hihetetlenül szűk kellékárának köszönhetően a műsor akár eldugott falvak egészen apró színpadain is előadható. Így nyílik lehetőség arra, hogy a csíkszeredai ősbemutató után az együttes most Hargita megye falvaiba viheti az örömet egy kis sugarát, de utána sorra kerülnek a szórványban élő kis közösségek is,

és talán majd arra is adódik alkalom, hogy a magyarországi közönség is élvezhesse ezt a rendhagyó János vitézt.

Merem hinni, hogy a fiatal Petőfi vándorszínész korában hasonlóan képzelte volna el a János vitézt. Merem hinni, hogy ebben az előadásban ő is szívesen fellépne.

Rangyák József

Gyergyó régi népzenejéből

Előszó

A kiadvány hangzóanyaga Bartók Béla, Kodály Zoltán és Molnár Antal 1907 és 1911 közötti gyergyói népzene gyűjtése alapján készült. Az itt élő székelység ötfokú dalainak felfedezése fordulópont a magyar zenetörténetben. E székely népdalok új utat, új hazát mutattak az erős idegen hatás alatt lévő művészi zenénknek. Új és egyéni hangot, a sajátját találta meg benne. Ezért nevezi Kodály ezt az egyébként igen régies „új hang”-ot a „magyarság el nem vitatható csodaszarvasá”-nak, a „magyarság ere-

detével összefüggő zenecsírá”-nak. Létezésében létünket is ünnepli: e „zenecsíra” „minden vérképletnél ekesebb bizonyság, a magyarság még megvan”. A CD-n egy furulya darabot, a „Gál Ferié”-t Dsupin Pál gyűjtötte Gyergyóalfaluban, 1998-ban. Szeretettel ajánlom az itt hallható énekes és hangszeres dallamokat azok figyelmébe, akiket világhírű magyar zeneművek forrása, Gyergyó – mára csak nyomaiban megmaradt – régi székely népzeneje érdekel. [...]

Berecz András

„Kisült-e már a kalácsom?”

A karácsonyi asztal ételei

A keresztény világ egyik legfényesebb ünnepe a karácsony, amely a nem hívők körében is a család legfontosabb összejöveteli alkalma. Ilyenkor mindenki igyekszik családi körben, ajándékozással és speciális karácsonyi ételek közös, gyakran szertartásos elfogyasztásával eltölteni az időt.

A karácsonyi, illetve a téli napforduló körüli bőséges lakmározás Európa-szerte elterjedt hagyomány, nagyon régi, a római korig visszavezethető gyökerei vannak és gazdag hiedelemkör kapcsolódik hozzá. E hiedelmek legfontosabb eleme mindenhol a következő év befolyásolhatóságának hitével összefüggő bőség- és termékenységarúslás, valamint az ilyenkor látogatóba érkező természetfeletti lények (család halottai, kis Jézus, angyal) vendégül látása. Európa sok részén jellemző az agrárritussal való kapcsolat, például a karácsonyi kenyér őrzése a vetésig, az utolsó kéve szobába helyezése, illetve az állatok jóltartása a karácsonyi vacsora ételeiből.

Bár manapság a karácsonyi menüt említve mindenkinek a hal jut eszébe, régebben csak a vizek közelében levő területeken volt jellemző a halvacsora, kiváltképpen a halászlé. Máshol nem ettek halat karácsonykor, a sült és rántott hal pedig kifejezetten új keletű fogás, amely a XX. században terjedt el, főként a polgári családokban.

A hagyományos karácsonyi vacsora mindenhol szigorúan megszabott sorrendben elfogyasztott ételsorból állt, amelynek nagyon sok helyi változatát ismerjük.

December huszonnegyedike, Ádám-Éva napja, a katolikusoknál böjtös nap. A szórványban élő protestáns falvak is gyakran megtartották magukat a hústól ezen a napon, vagy a katolikus étrend valamelyik ételét készítették el hússosan. A Tiszától keletre eső protestáns területeken nem volt kötött szentesti étrend, sokszor már a másnapra készült ételekből ettek.

A XX. század elején a karácsonyi vacsora rituális csemegéi, a pálinka, méz, fokhagyma, alma, dió, gyakran szentelt ostya, főként Északon és a Dél-Alföldön szerepeltek így együtt az „étlapon”. A vacsora fő fogása leves és tésztaétel volt. A leves a táj terményeitől

DÉLVIDÉKI ASZALTSZILVÁS BÖJTÖS BABLEVES

Hozzávalók: 25 dkg apró szemű tarkabab, 2-3 gerezd fokhagyma, 1 sárgarépa, kis darab zeller, 1 szál zellerzöld, marék aszalt szilva, olaj, liszt, tej, ecet.

A beáztatott babot félig puhára főzzük, hozzáadjuk a pépesített fokhagymát, a felkarikázott sárgarépát, a zellert és zöldségét, sózzuk, borsozzuk és készre főzzük. Eközben olajjal, liszttel rántást készítünk, tejjel felengedjük és a leveshez adjuk. Újra felforraljuk és ekkor teszszük hozzá a magozott aszalt szilvát. Fél percig forraljuk, kevés ecettel savanyítjuk.

MÁKOS GUBA VAGY „BOBÁJKA”

A fonott foszlós kalács tésztaját készítjük el (bármelyik receptkönyvben megtalálható), amit hosszú rudakban vagy ujjnyi darabokban felvágva megsütünk, megszáritunk. Fogyasztás előtt kevés langyos tejjel vagy cukros vízzel meglocsoljuk (ne ázzon el nagyon!), a megpuhult tésztát pedig cukros vagy mézes mákkal, dióval, illetve édes túróval ízesíthetjük.

függően lehetett bab, lencse, aszalt gyümölcs, szilvásbab, baboskáposzta, káposzta, gomba, gombáskáposzta, korpacibere. Vízben főtt aszalék (kompót) más leves mellett csemegeként is szerepelhetett. A református falvakban a babot, lencsét, káposztalevest kolbással vagy hússal, illetve az ünnep alkalmából a máskor szokásos hagyományos ételeket is jóval gazdagabban készítették.

A második főfogásként fogyasztott tészta lehetett lepénykenyér a Dél-Dunántúlon, a reformátusoknál olykor zsíros pogácsa, de legtöbb helyen főtt vagy öntött tészta volt szokásos, elsősorban mákkal, ritkábban túróval. Északnyugat-Dunántúlon csak ilyenkor kukoricás cipót, Délnyugat-Dunántúlon osztrák hatásra gyümölcskenyeret, máshol, főként a Felföldön, gyakran töltelékes lepényt

Fábián Éva mézeskalácsból készült városa

BEJGLI (Sulyok Józsefné receptje)

Hozzávalók: 56 dkg liszt, 21 dkg vaj, 6 dkg porcukor, 2 dl tejsen kelesztett élesztő.

A vajat megpuhítjuk, aztán a liszttel, porcukorral és a tejsen felfuttatott élesztővel összekeverjük. Hat részre osztjuk, cipókat formálunk belőle, és fél óráig letakarva hűvös helyen pihentetjük. A cipókat tepszi nagyságúra kinyújtjuk. Óvatosan kell vele bánni, mert igen vékonyak lesznek a lapok! Megkenjük a töltelékkel, feltekerjük, és tepsibe tesszük. Egy egész tojást felverünk és minden bejgli-rudat kétszer-háromszor megkenünk, a tetejét villával megszurkáljuk. Egy éjszaka állni hagyjuk és csak másnap reggel sütjük ki; vagy reggel készítjük el és délután sütjük ki.

Töltelék: tetszés szerint darált mák vagy dió, cukor, reszelt citromhéj, mazsola, kevés tejjel összefőzve. Mikor a massa már langyos, egy kis baracklekvárt, esetleg reszelt almát is keverhetünk bele.

sütöttek. A sült tök, a közönséges téli vacsorák mindenütt gyakori fogása, főként Dél-Dunántúlon és Szabolcs-Szatmárban volt a karácsonyi vacsora mágikus étele. Szórványosan az egész magyar nyelvterületen előfordult a karácsony esti ételek között szemes termény: bab, lencse, mézes búza vagy kukorica, vízben főzve, leszűrve. A karácsonyi vacsora minden ételéhez kapcsolódott valamilyen mágikus magyarázat. Egyes jámbor családokban, néhol egész falvakra jellemző módon is, a katolikusok a XIX. és XX. század fordulóján december 24-én egyáltalán nem ettek, vagy pedig csak főtt ételt nem. Ilyen esetben az éjféle miséről hazatérve ültek asztalhoz, s akkor tálalták fel a szokásos fogásokat. Székelyföldön az éjféle mise után már nem böjtös ételt ettek, hanem töltött káposztát. Ezt a vacsorát Mária radinájának nevezték, a gyermekágyas asszonynak vitt ételajándék neve után.

A huszonegyedik, szentesti vacsorához különlegesen terítették meg az asztalt, és minden egyes azzal érintkező tárgynak, illetve ételnek szimbolikus jelentőséget, mágikus erőt tulajdonítottak. Az edénybe tett, vagy egyenesen az asztalra szórt gabonáról például sok helyen azt tartották, hogy a következő évi jó termést, a bőséget biztosítja, s az asztal leszedése után a baromfinak adták a nagyobb tojáshaszon reményében. A karácsonyi abroszt az év során általában még vetőabrosznak használták, ebből vetették az első gabonamagvakat, hogy bő termés legyen. Az ekevas, járom, lószerszám, borona, kaszakő, néhol sodrófa, mángorló karácsonyi asztalra és alá helyezése ugyancsak a mágikus hatékonyságnövelés reményében történt. Az asztalra tett ácsszerszámok Szent Józsefre, az asztal vagy abrosz alatti szalma pedig a betlehemi jászolra emlékeztetett. Ezt a szalmát később a jószág alá tették, hogy egészséges legyen, de volt ahol a gyümölcsfákra is kötözték belőle, jó termést remélve. A karácsonyi asztalról eltett só a tehének, méhek gyógyítására, a borsot a gúnár vagy a kakas férfiasabbá tételére, a fokhagymát gyógyításra, a sült tököt, mézet torokfájásra, a tojást az állatok egészségének biztosítására használták. Az alma a karácsonyi szerelmi jóslás, szépség- és egészségvarázslás általánosan elterjedt eszköze volt, a diót haláljóslásra, néhol gyógyításra használták. A vacsora ünnepélyes külsőségek között, szinte színjátékszerűen zajlott, ezt a hangulatot

FORRÁSOK:

Kisbán Eszter: *Táplálkozáskultúra*. In: Magyar Néprajz IV. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1997.

Pócs Éva: *A karácsonyi vacsora és a karácsonyi asztal hiedelmeköre*. Néprajzi Közlemények, 1965.

Takács Péter Levente: *Karácsonyi menü civis módra*. Debreceni Hírek (www.dehir.hu), 2010. december 18.

FÁBIÁN ÉVA-FÉLE JÓL FORMÁZHATÓ MÉZESKALÁCS

Vegyünk 1 kg jó alföldi malomból való finomlisztet. Két bögrére való félretereszünk belőle, a többit 33 dkg porcukorral, másfél-két csapott kávéskanál szódadikarbónáóval, 5 dkg vajjal elmorzsoljuk. Mozsárban összetört, átszítált, mézeskalácsba való fűszerekkel ízesítjük, belesuppantunk két egész tojást és két sárgáját, valamint 35-40 dkg virágmézet. Ezután jön a gyúrás. A félretett lisztet is most tesszük bele, és amikor a massa már levakarhatatlanul ragad és minden reménytelennek látszik, akkor kell Szent Ambrushoz, a mézeskalácsosok védőszentjéhez fohászkodni. Ha közben a kezünk is rendesen jár, akkor egyszercsak lejön róla a tészta. Ezután légmentesen becsomagolva legalább egy napig a hűtőben tartjuk (de hetekig is eláll). A figurákhoz fél centi vastagra, a házikókhöz vékonyabbra nyújtjuk a tésztát. Felvert tojással lehet díszíteni, mintát rajzolni, de a magok és fonatok ragasztására is jó. A díszítésre használt szem-, napraforgó- és tökmagot, szeletelt mandulát hústüvel helyezük fel. A tészta gyorsan sül, figyelni kell. A kész házikóelemek élet egy serpenyőben megolvasztott és „halk” tűzön tartott cukorba mártva ragasztjuk össze. A jégcsap-díszítés felvert tojással történik. Ez a fajta tészta sütés után sokáig kemény marad, de páráshelyen megpuhul és fogyasztható.

fokozta a különlegesen megterített karácsonyi asztal, számos előírás és tiltás. Országszerte tilos volt például az asztalra könyökölni, mert a csirkék betegek lennének, az asszonyoknak vacsora közben felállni, mert akkor „nem ül jól a kotlóstyúk a következő évben”. A bab, borsó, lencse, mák, hal fogyasztása a hit szerint bőséget, sok pénzt biztosít elfogyasztóinak (a hal pikkelye, a „halpénz” miatt). A karácsonyi asztalon fontos szerepet tulajdonítottak az egész kenyérnek, hogy egész éven át legyen majd kenyér az asztalon. A kalácsból, almából az első falatokat szétoztották egymás között, hogy a család mindig összetartsa. A karácsonyi asztalról még a morzsát is eltették és nagy becsben tartották, sok helyen rontás, torokfájás ellen használták a füstjét.

Karácsony napjára, december 25-re, közönséges téli ünnepi ételleket – húsleves, disznóhúsos káposztaételt – főztek. A hajdúsági református családokban például a tyúkhúsleves, vagy a sertés orjaleves csigatésztával, sok zöldséggel készítették. Debrecen vidékének jellegzetessége a töltött káposzta. Ezt sok füstölt hússal a rizkszában, savanyú káposztából csinálták, és amikor a megfőtt, vékony rántást is tettek rá. Szintén sertésből készült a kocsonya, amit nemcsak karácsony első és második napján, hanem szilveszterkor is ettek. A XX. században a karácsonyi ételek közé a családi nagyünnepken már bevezetett új ételek, húсок, sütemények is bekerültek. Ma már nehezen képzelhető el a karácsony bejgli nélkül, ami eredetileg sziléziai kalácsfajta, a német beugen (hajlít) szóból eredő neve patkó formájára utal. Más német karácsonyi szokásokkal – például a karácsonyi fenyőállítással – együtt a XIX. században került Magyarországra és fokozatosan lépett a hagyományos karácsonyi kalács helyébe.

A táncmozgalommal együtt kibontakozó hagyományörző kézművesség hatására a tradíciókon alapuló, de számos újítást alkalmazó mézeskalács-készítés és díszítés is új szintet hozott a karácsonyi sütemények palettájára. Mára egész Magyarországon rendkívül népszerű karácsony előtti időtöltés a sokféle módon díszített karácsonyi mézeskalács készítése. Fábrián Éva, a Kalamajka együttes énekes, az Óbudai Népzenei Iskola tanára, évtizedeken keresztül egész mézeskalács várost készített a környezetében élő gyerekek legnagyobb örömére.

Juhász Katalin

Az el nem játszott zenék klubja...

...avagy mi is az a Rohoncz Folkműhely?

A 2011-es esztendő rengeteg újdonságot hozott Szokolay Dongó Balázs és Bolya Mátyás számára, talán a legkézzelfoghatóbb ezek közül az a négy lemez, amelyekből kettő szerzői válogatás, kettő pedig ismert énekesnők legújabb albuma. A megvalósult és a még csak teroként létező álmokról beszélgetett Hódmezővásárhelyen a szerzőpárossal a KultúrPart internetes portál munkatársa.

KULTÚRPART: *Először a friss lemezről szeretnék kérdezni. Most jelent meg a „Kindoflute” című albumotok. A borítót azt olvasom, a felvételek 2007-ben készültek. Miért csak most jelent meg?*

BOLYA MÁTYÁS: Évente több lemezt és produkciót készítünk, de ezek többnyire mások neve alatt futnak. A saját, határidő nélkül készülő alkotások pedig mindig egyre hátrébb sorolódnak. A mai produkciós modellek általában egy „frontember” köré építik fel marketing-stratégiájukat. Nehezebb kiadni egy olyan lemezt, amelynek borítóján csak két „back-ember” mosolyog.

KP: *Igen, nemrég olvastam az interneten, hogy Dongó nem csak kitűnő szólistának számít, hanem alázatos kísérőzenész is.*

B. M.: Ez valóban így van. Ritka együttállás. Visszatérve az előző gondolathoz: a kiadók egyre kevesebb kockázatot vállalnak, és a CD-értékesítési piac is egyre szűkül. Ezzel párhuzamosan persze megnyílnak az online eladási lehetőségek, de ez nálunk még nem kitaposott ösvény. Ugyanaz a zene egy-egy ismert frontember nevével összekapcsolva könnyebben éri el az ingerküszöböt az egyre erősödő marketingzajban. Szerencsére érkezett biztatás és segítség is a kiadáshoz.

KP: *Nem gondoljátok, hogy a 2007-ben megfogalmazott zenei mondanivaló már nem aktuális 2011 végén?*

SZOKOLAY DONGÓ BALÁZS: Akik végignézik eddigi munkáikat, láthatják, hogy a gondolatok megformálása mit sem változott. A mögöttes tudás, a horizont szélessége, a gyakorlat persze finomodott, de az iránytű ezektől függetlenül mindig ugyanarra mutat.

B. M.: Azt gondolom, hogy évekkal később is vállalható nyomokat kell hagyni a zenei életben. Mivel ezt a lemezt szabadon, határidő nélkül készítettük, jól kielélt „gondolatok” hallhatók rajta. És a felvétel módja sem volt mindennapi.

KP: *Erről meséljeteek bővebben!*

B. M.: Dongó tótkomlói házában, hangmérnök nélkül vettük fel az egész lemezt. Gerendás famennyezet, búbos kemence a sarokban, lábunk alatt a faluban szőtt rongyszőnyegek, középen a frissen vásárolt hangkártya, aztán mehet is a felvétel. Tökéletes akusztikai környezet. A mikrofonok szeparálását ágybetétekkel oldottuk meg. Amit nappal felvettünk, azt éjszaka montíroztuk össze. Igazi élőzene, alkotó magányban.

KP: *Miért „Kindoflute” a címe a lemeznek?*

B. M.: Magyar zene exporthelyzetben. Amikor külföldön egy koncert után érdeklődők faggatnak számukra szokatlan, „egzotikus” hangszereinkről, szinte egyszerre hangzik el a színpad két sarkából ez a két, könnyen összetéveszthető mondatrészlet: ...*kind of lute* és ...*kind of flute*. Igen, ez egyfajta fúvós-pengetős zene, sok-sok imp-

rovizációval és magyar népzenei ihletésű saját kompozíciókkal. „Egyfajta” alkotó-előadóművészet, ahogy Szokolay Sándor zeneszerző állapította meg, zenénket hallgatva. Valahogy így született a cím.

DONGÓ: Van még egy áthallás a cím kapcsán, amit talán érdemes megemlíteni. A jazzben járatosabbak számára Miles Davis „Kind of Blue” című albuma is beugorhat, amely a modális jazz fontos mérföldköve, és amely nélkül nem létezne a free jazz sem. Számomra a mai napig meghatározóak a Dél-alföldi Szaxofonegyüttesben eltöltött évek, vagy a találkozás Szabados György zeneiségével. Ta-

lán széles a gondolati ív, de ezek is benne vannak.

KP: *A borító az egyszerű, de kifejező japán rajzok világát idézi. Fehér alapon csak egy vörös, graffiti-szerű jel, a cím és az előadók. Számíthat egy ilyen borító sikerre a mai vizuális túlkínálatban?*

DONGÓ: Ha arra gondolunk, hogy Van Gogh életében csupán egyetlen képet adott el, akkor nem biztos, hogy erre a kérdésre időálló választ tudunk adni. A közízlés pedig igen változékony, játékszere a divathullámoknak. A kommunikációs csatornák ugyan változnak, a közösségi média arat, de mi ezt a változást inkább az eszköztár bővüléseként fogjuk fel.

KP: *A lemezen saját szerzemények hallhatók. Mit jelent számotokra a népzenei inspiráció? Változott-e a zeneszerzői gyakorlatotok az elmúlt években?*

DONGÓ: Bartók és Kodály népdalfeldolgozásai nagyon fontosak a számomra, szellemiségük huszonéve fogva tart. Nem az, ahogy a klasszikus énekesek előadási gyakorlatában meghonosodott, – ez a mai, kiváló népdalénekesekkel összehasonlítva átértékelődik –, hanem az, hogy milyen hangszereket zenei megoldások fonják körbe ezeket az archaikus (nép)zenei formákat. Mi is hasonlóra törekszünk, csak népi hangszereken: megpróbáljuk összehozni a népzenei gesztusrendszert a bartóki-kodályi harmóniákkal. Érzékeny, kétarcú zenék ezek: egyszerre archaikusak és modernnek.

B. M.: Emellett fontos megemlíteni a kérdés jogi oldalát is. A szerzemények jogi védelmét az Artisjus Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület látja el Magyarországon. Komoly apparátus dolgozik a különböző alkotások regisztrálásán és műfaji besorolásán, azonban a tapasztalat szerint a jog mindig lemaradásban van a gyakorlathoz képest. Ez nem baj, inkább „műfaji sajátosság”. Bizonyos ésszerű határokon belül megengedhető a távolság a jog és a gyakorlat között. Léteznek azonban idejétmúlt – és erősen kizáró jellegű – gondolatok a zeneszerzésről, zeneszerzői módszerekről. Ezek a gondolatok áthatják a jogalkotás ezen területét, és egyúttal a zenéről alkotott elképzelést is, pedig a gyakorlat már messze jár tőlük. Az a régi elképzelés, miszerint a legnagyobb (egyetlen?) zeneszerzői telje-

sítmény egy új dallam kiötlése, már a XX. század elején vita tárgya volt. Szeretnék felolvasni egy idézetet Bartók Béla 1931-ben, Budapesten tartott előadásából. Az első részlet fejezetcíme: „A parasztszene hatása az újabb műzenére”.

„A parasztszene hatásának másfajta megnyilvánulási módja ez: a zeneszerző nem használ fel valódi parasztdallamot, hanem ehelyett maga eszel ki valamilyen parasztdallam-imitációt. Lényeges különbség e közt és az előbb leírt mód közt tulajdonképpen nincs.

Sztravinszkij sose nevezi meg témáinak forrásait, vagyis nem utal arra, sem a mű címében, sem széljegyzet formájában, vajon a témák átvételek-e a népzeneből, vagy saját kitalálásai-e. Ez az eljárás emlékeztet a régi zeneszerzők eljárására, akik rendszerint szintén elhallgattak minden efféle adatot. Gondoljunk csak a Pastoral-szimfónia kezdetére.

Sztravinszkij nyilván meggyőződésből teszi ezt; azt a felfogást akarja vele dokumentálni, hogy teljesen mellékes, vajon a zeneszerző saját kitalálása témákat vagy idegen témákat használ-e fel műveiben. Egy hiteles nyilatkozata szerint Sztravinszkijnek ez a véleménye: neki joga van bármilyen eredetű zenei anyagot műveiben felhasználni; amit ő egyszer alkalmasnak ítélt arra, hogy felhasználjon, az ennek a felhasználásnak következtében mintegy az ő szellemi tulajdona lett. Ez a felfogás lényegében azonos Molière-nek az a kijelentésével, amellyel a plágium vádja ellen így védekezett: »Je prends mon bien, où je le trouve.« (Onnan veszem a tulajdonomat, ahol találom.) Hogy a feldolgozott tárgy, illetve téma eredetének kérdése művészi szempontból teljesen másodrangú, abban föltétlenül igaza van Sztravinszkijnek. Fontossága ennek csupán az oknyomozó zenetudomány szempontjából van.”

Később ugyanitt, „A népzene jelentőségéről” című fejezetben ezt olvashatjuk: „Sokan azt hiszik, hogy népi dallamokat megharmonizálni aránylag könnyű feladat. Legalábbis könnyebb teljesít-

mény, mint valamilyen »eredeti« tematikájú kompozíciót megírni. Hiszen – így gondolják ők – a munka egy részétől, a témák kitalálásától eleve mentesül a szerző.

Ez a felfogás teljesen hibás. Népi dallamokkal bánni tudni: egyike a legnehezebb feladatoknak. Merem állítani, van olyan nehéz, ha nem nehezebb, mint egy nagyszabású eredeti mű megírása. Ha nem feledkezünk meg arról, hogy előre megadott idegen dallamnak kötelező volta máris nagy megkötöttséget jelent, akkor megértjük a feladat nehézségének egyik okát. Egy másik nehézség a népi dallam sajátosságok karaktere. Ezt először is föl kell ismerni, át kell érezni, aztán pedig reliefszerűen kidomborítani a feldolgozásnál, nem pedig esetleg elhomályosítani.”

Mindez komoly ismeretelméleti kérdéseket is felvet – a zeneszerzés fogalmának definiálásán túl –, mint például azt, hogy mi a zene. A klasszikus értelmezés szerint műalkotás az, amelynek leírt, végleges formája van, és az alkotás folyamata intencionális, vagyis a szerző tudatosan írta művét, és az emberek megszólításának szándéka is tudatos. A dallamválasztás művészi szempontjait, az improvizációt, az alkotó előadóművészetet nehéz jogi kategóriákkal leírni. Ennek ellenére egy-egy szerzeményt még mindig a népzene formavilága, dallamformálásának hasonlóságai alapján ítélnék meg. Ha egy műben folklórszöveget használunk, akkor a mai napig az az első kérdés az Artisjusnál, hogy a főtéma vajon nem rejt-e népzenei dallamcsírákat. Ebben a feltételrendszerben Bartók és Kodály számos műve ma valószínűleg hangszerelésnek minősülne.

KP: *Milyen hagyományos zeneszerzői eszközökkel dolgoztok, és mi-
ben mondható újnak az alkotási folyamat?*

B. M.: Ha megszületik egy ötlet, akkor jegyzeteket készítünk, de ezek inkább csak zenei vázlatok, témák, kísérletcsírák, szerkezet-re vonatkozó megjegyzések. A végső forma ennek egy rendezettebb változata, de semmiképpen sem olyan részletes, mint egy klasszi-

kus zenekari partitúra. Számos előadásmódbeli, gyakorlati tudás van a kezünkben, amelyek pontos leírása szinte lehetetlen, de nem is lenne értelme, mert alkalmazásuk improvizatív módon történik. A hangszerelés speciális „behallást” igényel, népi hangszereket kell együtt elképzelni klasszikus hangszerekkel. Ebben sokat segít saját hangszeres gyakorlatunk, de tapasztalatom szerint műveink nem annyira érzékenyek a hangszerelésre. Sokat kísérletezünk, részűvős kvartettből lett már kórusmű, végül kamarazenei darab. Az alapgondolat azonban mindig azonos. A dallam megmondja, hogyan lehet eljátszani.

Egyszerűen leveti magáról az öncélú stílusgyakorlatokat.

DONGÓ: Ezután következik az előadás maga, amikor legalább annyi alkotóenergia szabadul fel, mint az előző fázisban. Minden alkalommal újraalkotjuk zenei teremtényeinket, és ez messze túlmutat az ihletett interpretáción. Sok zenei gesztust, eszközt – amit mások zeneiskolai tananyagként sajátítanak el –, mi a népzene eredeti előadójától, az ő zenéjük tanulmányozása során vettünk birtokba. Ezt az örökséget szabad művészeti alapanyagként használjuk. Meggyőződésem, hogy a régiók is így gyúrták át alkotóerejükkel az örökölt zenei formákat.

KP: *Jól elkalandoztunk a lemezekről. Hogyan kapcsolódik a „Kindoflute” duó-anyagához a már korábban, de ugyancsak 2011-ben megjelent „Tánclánc” című album?*

B. M.: Mielőtt belevágnánk ennek az eredetileg táncszínház számára írt zenei anyagnak a történetébe, feltétlenül szeretném megemlíteni zenésztársainkat, akik közreműködtek a „Kindoflute” című lemezen. Novák Csaba bőgős hihetetlen érzékenységgel reagált népzenei kérdésvetéseinkre. Kipróbált kolléga, akinek játékában szerencsésen találkozik a népzenei rusztikusság és a jazzben elengedhetetlen játékoság. Másik két társunk a régizene felől érkezett: Jónás Kriszta sallang nélküli barokk szopránja és Mizsei Zoltán orgona improvizációja emeli szakrális térbe a lemez záró számát.

DONGÓ: A „Tánclánc” lemez válogatást tartalmaz a Duna Művészegyüttes „Örökkön-örökké” című előadásához írt kompozíciókból. A Juhász Zsolt koreográfus felkérésére készült művek a színházi alkalmazáson túl tükrözik zenei-művészi törekvéseinket is.

KP: *Egy színházi környezetbe szánt zene megállja a helyét lemezanyagként is?*

DONGÓ: A tendencia az, hogy a műzene és a népzene, az alkalmazott és a klasszikus zeneszerzés határai egyre inkább elmosódní látszanak. Ma már nem lehet hierarchikus rendként felfogni a „zenegyártás” ezen részterületeit. Más részről viszont jogos a kérdés. A lemez újra lett keverve, és minden olyan technikai változtatást, amelyet „csak” a színházi alkalmazás indokolt, visszavontunk. Gondolok itt például olyan extrém hangszínekre, amelyek a táncosokat jól segítik, egy lemezen viszont zavaróak lehetnek.

KP: *A beszélgetés elején említették a kiadók nehéz helyzetét. Melyik kiadóval dolgoztok? Üzlet vagy elhivatottság kiadni a zenéteket?*

B. M.: A kultúra egésze van nehéz helyzetben, amennyiben a kultúrát a gazdaság egyik szektoraként értelmezzük. A befektetések ezen a területen nem hoznak látható és gyors hasznot, nem kifejezhető a „sales”-értékük, a morális megtérülés pedig a jövő kérdése.

Szerencsére több olyan kiadó is van, amely nem nevezi margónak a papír szélét. Az idei négy lemez például négy különböző kiadónál jelent meg.

KP: *A kapcsolat egy kiadóval szigorúan üzleti jellegű?*

B. M.: Egyáltalán nem. Van üzleti vetülete is, de alapvetően bizalmi kérdés. Kölcsönösen segítjük egymás munkáját. A kis kiadók nem arctalan szervezetek, hanem jó barátaink, gyakran kollégák is egyben. A „Tánclánc” a Gryllus Kiadónál jelent meg, a „Kindoflute” anyag pedig a Dialekton Kiadónál.

KP: *A Gryllus testvérekkel közös munkáitok ismertek, gondolok itt például az „Álom-álom, kitá-
lalom” meselemezre vagy Gryllus Vilmos Kiss Anna-albumára a Hangzó Helikon sorozatból. De kit takar a Dialekton Kiadó elnevezés?*

B. M.: Ez hosszú történet. A kiadót Balogh Sándorral alapítottuk 2005-ben. Egykori zenetanáromról van szó, akinél a tanulást a '90-es évek elején kezdtem, mint citerás. Tulajdonképpen neki köszönhető, hogy ezen a pályán elindultam. Számos produkció, lemez és könyv kapcsolódik közös tevékenységünkhöz. A legerdekebb helyzet azonban most adódott, hiszen a Zeneakadémia Népzene Tanszékén megint találkoztunk, ezúttal újra a klasszikus formációban, mint tanár és diák. És abból a könyvből tanulok (Magyar citerazene I-II.), amit együtt írtunk!

KP: *A honlapotokon olvasható, hogy a színpad világa mellett fontosnak tartjátok a jelenlétet a zenei élet egyéb területein is. Szó volt itt a Dialekton Népzenei Kiadóról és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékéről, de milyen egyéb tevékenységről számoltok még be szívesen?*

B. M.: Ha tematizálni szeretnénk ezeket a területeket, akkor beszélhetünk oktatásról, tudományos életéről, illetve civil szerveződésekéről. Persze számos átfedéssel kell számolnunk, jó esetben e részterületek hasznos tapasztalatai összegződve, egymást erősítve segítik a magyar zene ügyét. A népzenei oktatás terén rengeteg tennivaló akad, a tankönyvek írásától egészen az oktatási rendszer „finomhangolásáig”. Ne feledjük, a Zeneakadémián még csak öt éve van Népzene Tanszék! Ami pedig a tudományos életet illeti, tíz éve dolgozom az MTA Zenetudományi Intézet Népzenei Archívumában. És ha már a szerencsés összefonódásokról szó esett, archívumi osztályvezetőm, Richter Pál egyúttal a Népzene Tanszék vezetője is.

KP: *Matyi, az életrajzodat böngészve igen sokoldalú ember képe rajzolódik ki. Grafikai tervek mellett tűnik fel a neved, legutóbbi a „Kindoflute” lemez borítója. Kevesen tudják, hogy régebben hangszerépítéssel és bútorok tervezésével-kivitelezésével is foglalkoztál, hiszen faszobrász végzettséged is van. Kis kitérő a Műszaki Egyetemen, és sorolhatnám. Ezek után mégis meglepő volt számomra egy mesekönyv szerzőjeként látni téged, amelynek címe „A kobold, avagy ki menti meg Morfeuszt”.*

B. M.: Nehéz kordában tartani az invenciókat. Szívesen írok, érdekelnek a mívés szövegek, versek. Ez a mese azonban valójában a fióknak készült. Évekkel később került újra elő. Érdeklődés mutatkozott az online könyvpiacra, így most e-book-ként kapható a www.digitalbooks.hu oldalon. Lassan érlelődik bennem a gondolat, hogy zenét is írjak hozzá.

KP: *Ejtsünk néhány szót a negyedik lemezről is!*

DONGÓ: Palya Bea könyve nemrég jelent meg „Ribizliálom” címmel. A könyvvel egyidőben egy válogatás lemez is kikerült a boltok polcaira. Bea esetében azonban a válogatás nem jelent kényelmes szemezgetést a már megjelent felvételekből: a korongra került anyagnak több mint a fele eddig kiadatlan koncert-, vagy kifejezetten erre az alkalomra készült stúdiófelvétel. Persze ebben is vastagon benne vagyunk.

KP: *A Facebookon Rohonc Music Manufactory-ként talál ráatok az ember. Mit jelent ez?*

DONGÓ: Rohonc Folkműhely. A kifejezés – ha úgy tetszik, gyűjtőfogalom – azért született, hogy szerteágazó tevékenységünk egy „márkanév” alatt jelenhessen meg. Öt kategóriát állítottunk fel: Rohonc Duo, ez a „Kindoflute” lemez repertoárja; Rohonc Chamber, ez olyan jellegű kamarazenei felállásokat takar, mint amilyen a „Tánclánc” lemezen is hallható; Rohonc Crossover, ezzel kapcsolatban leginkább a „Pannon dalok” produkcióra, a Két Szokolay-estre vagy a Fassang László orgonaművésszel közös koncertekre kell gondolni; Rohonc Historical, ez a régizene és a népzenei gesztusrendszer kísérleti közösségét jelenti; végül a Rohonc Theatre, amelyben tánc-báb-színházi környezetben próbáljuk ki magunkat.

KP: *De mit jelent a szó?*

DONGÓ: Matyi bukkant rá a szóra egy „Szómuzeum” című könyvben, amely gyűjtemény a magyar nyelvben valamilyen okból meghonosodni nem tudó szavakat gyűjti csokorba. Jelentése eszerint „csatár, futár”. De számunkra már a hangzása is kedves, valahogy szépen (hang)festi le a zenészek nyughatatlan életét, örökös „utazását” is. Talán nem is fontos megölteni konkrét jelentéstartalommal, maradjon így.

KP: *Az előbb elhangzott a crossover szó, valamint a „Pannon dalok” cím is. Nem titok, hogy ez a négy lemez egyike. Hogyan találkoztatok Rost Andreával?*

DONGÓ: Nagy László, nagyon kedves soproni barátunk és munkatársunk, a Viva la Musica Művészeti Ügynökség vezetője ismertett minket össze. Neki köszönhető, hogy Sebestyén Mártával közösen készített triólemezünk, a „Nyitva látám mennyeknek kapuját” eljutott a Harmonia Mundi kiadóhoz, és így az egész világon kapható nemzetközi kiadás is készült belőle. Amikor Andrea megkeresett minket a tervével, hogy népdalokat szeretne énekelni a Kárpát-medencéből, egyben biztosak voltunk: semmiképp sem szándékoztunk Andreából népdalénekest faragni, ahogy mi sem akarunk mellette népzenei zenekar lenni. Fél évig írtuk a zenéket, egyeztetettük, próbálgattuk, hogy mi áll jól neki, milyen hangnemben. Nagyon nyitottan közelített, a halk dúdolástól a bel canto-ig sok mindent kipróbált. A végeredmény kortárs zene, kreatív zenészekkel és sok-sok improvizációval. Kamarazenei játsunk népzenei alapokon. [Lásd: Németh G. István – Rost Andrea népdalokat énekel; folkMAGazin, 2010/6, 8. o.]

B. M.: A „Pannon dalok” az egyik állomása az útkeresésnek. Olyan kérdésekre keressük a választ, hogy miként nyúljon ma egy operaénekes a népdalhoz, hogyan tudják mindezt jól szolgálni az elmúlt évtizedekben kinevelődött népzenei nemzedék invenciói. Andreával közösen választottuk ki a dallamokat, megmutattuk neki azokat eredeti népzenei gyűjtéseken is. Igyekeztünk ezek alapján olyan zenei hangzást létrehozni, amelyben kellőképpen érvényesülhet hangjának nagyon kellemes, bársonyos középtartománya. Ugyanakkor magától értetődő volt, hogy nem kell megtagadni Andrea operai gyakorlatát – legyen csak egyszerűen természe-

tes, könnyed, vezesse a finom ívű folklórszövegek prozódiaja.

KP: *A beszélgetés végén jó lenne gyors képet rajzolni a közelmúlt és a jelen legfontosabb történéseiről.*

DONGÓ: Fontos esemény volt a Békés Megyei Jókai Színház felkérése alapján, Ferenczi Gyurival és a Rackajammal közösen játszott „Csínom Palkó” című etno-operett, egy élőzenés porondjáték. A műfaji besorolás leleménye a rendezőt, Greifenstein Jánost és a társulat igazgatóját, Fekete Pétert dicséri. A helyszín különlegessége – a színház porondszínházáról van szó – sok új feladat elé állította a színészeket, hiszen a szokásos játéktér 270 fokra bővült. Fekete Péter így írt erről a munkáról: „A Porondszínház rendhagyó teréhez, a különleges viszonyokhoz igazodva, új utakon kellett indulnunk. Hosszas előzetes munka, mély irodalmi és zenei tanulmányok után úgy döntöttünk, visszanyúlunk a kuruc korba, megkeresünk minden hiteles történelmi forrást, és népzenei alapokra helyezve megírjuk a mi saját Csínom Palkónkat.”

KP: *Ezek szerint a közös munka valóban gyümölcsözőnek bizonyult, hiszen rendszeresen felbukkansz a Rackajam koncertjein mint állandó vendég. Ugyancsak a közelműlt-hoz kapcsolódik az idei WOMEX, vagyis a World Music Expo, ezúttal Koppenhágában. Ebben a műsorban is találkozhattunk a neveddel.*

DONGÓ: Minden évben más európai nagyvárosban kerül megrendezésre a WOMEX, amely az egyik legrangosabb világzenei esemény. Az idei azért volt különleges, mert a nyitó gálakoncertet Magyarország rendezhette. [Lásd: Strack Orsolya – Magyar szívdobbanások; folkMAGazin, 2011/5, 33. o.] Ebben a műsorban részt vehettem szólístaként és – többek között – Both Miklóssal duóban. Ez egy új együttműködés, érdekes hangzás. Évekkel ezelőtt csináltunk egy kísérletet, a somogyi hosszúfúrulya hangjait helyenként elektromos gitár effekttel torzítottuk el. Észrevétlenül csapott át a népzenei formavilág Jimmy Hendrix stílusába.

KP: *A közelmúlt után jöjjön a jelen!*

B. M.: Részt veszünk az Etnofon Zenei Társulás munkájában, de fontos megemlíteni azt a kísérleti műhelymunkát is, ami a Zeneakadémián belül folyik.

DONGÓ: Közreműködöm Bognár Szilvia most megjelent gyereklemezén, a „Csintekertintő”-n. Új színfolt az életemben a Novák Péter által vezetett Szívlapát Alapítvány „Fenntartható szellemi fejlődés” programja.

KP: *Mi a helyzet a színházi életben?*

DONGÓ: Az „Örökkön-örökké” után a Duna Művészegyüttestől kaptunk új felkérést. Legutóbbi bemutatónk november 26-án volt, Foltin Jolán és Novák Péter „Tititá” című darabja. Jelenleg Závada Pál „Jadviga párnája” című regényének színpadi változatán dolgozunk, amelynek rendezője Hargitai Iván.

KP: *Kérlek, beszéljete még terveitekről címszavakban!*

B. M.: Jövő tavasztól rendszeres klubunk indul „Az el nem játszott zenék klubja” néven...

DONGÓ: „...Bartók másképp”, és egy karácsonyi lemez, amelyhez szeretnénk megnyerni a Magyar Rádió Gyermekkorúsát...

B. M.: ...egy válogatás eddig kiadatlan színházi zenéinkből, s nem utolsósorban a „Kindoflute” CD-t bemutató koncert, amelyet a Marczibányi téri Művelődési Központban február 25-én tartunk. Ennek részletei a www.kobzart.hu és a www.dialekton.hu oldalakon megtalálhatók.

KP: *Sok sikert a megvalósításhoz!*

Mennyből jövök most hozzátok (részlet)

Írta: Csoóri Sándor

A kortársaim közül itt-ott még élnek daliás öregek, akik gyerekkorukban angyalok is voltak. Fiú létükre többször is megtörtént velük ez a csoda. Karácsony estéjén, lázas derűvel, beöltöztették őket édesanyjuk hosszú vászoningébe, amely söpörte a földet, sőt csináltak nekik az inghez keménypapírból szárnyakat is, és ezeket a földöntúli szárnyakat csúzlígumi ravasz közbeiktatásával még billegtetni is tudták. És ha csengő vagy kolomp is akadt a háznál, teljes volt a színházi mámor, mivelhogy minden hallelujás ének végén jól meg lehetett őket rázni, és hitelesíteni velük a szentséges hangulatot.

Én nemcsak hogy angyal nem voltam soha, de még betlehemi pásztor sem, aki kifordított, vásott nagykabátban és csúcsos kucsmával odaheveredhetett volna a jászolban alvó Kisded közelébe.

És nem azért nem voltam, mert sutácska és mamlasz kisfiúnak ismert a környezetem, hanem azért, mert Zámoly hithű és vad protestánsai bizonyos idő után már csak hallomásból ismerték ezt a katolikusokhoz jobban illő népszokást, amely mögött – szerintem – történelmi sérelem is meghúzódott. [...]

Később, amikor már felnőtt kíváncsisággal kezdtem el kutakodni a betlehemezés hiánya miatt, nem ezeket a régi időket emlegették. Meglepetésemre egyik keresztapám, aki komoly presbitere volt a zámolyi anyaszentegyháznak, azt kérdezte tőlem váratlanul, hogy én hiszek-e a szeplőtelen fogantatásban. Vagyis abban, hogy a kis Jézust is a gólya hozza.

Olyan váratlanul érintett ez a teológiai kérdés, hogy a Bika-közben két lélegzetvételt is kihagytam. Ahogy levegőhöz jutottam újra, rögtön vitatkozni akartam csavaros eszű rokonommal, fölemlgetve a régi mitológiák csodás elemeit, példának okáért az istenektől tüzet lopó Prométheusz esetét, vagy a kővel bajlódó Szisüfosz reményföllötti dacát, de az nyilallt belém, hogy megsérthetem, hiszen olyan világból hoznám az érveimet, amelyről ő sohasem hallott. Hosszú okoskodás helyett csak annyit mondtam neki, hogy a szeplőtelen fogantatás épp olyan mese, épp olyan látomás és mennyei többlet, mint a lángokban álló Attila kardja vagy Csaba királyfi seregének a patadóbogása fönn a Tejúton.

Láttam, keresztapám azonnal megértette, hogy az igazság körül toporgunk, hiszen megadóan azzal folytatta, hogy a szeplőtelen fogantatáson kívül minden igaz a betlehemi történetben. Igaz a napkeleti bölcsek jóslata; igaz Heródes király réműlete és rémtette: kiirtani Betlehemben és környékén minden két éven aluli gyermeket; igaz az istállóban meghúzódó család szegényes környezete, a szal-

mazizálás, az állatok meleg lehelete, hiszen ha a szent családot valamilyen palotába fogadták volna be, Jézus későbbi élete bizonyára nem a Golgota hegyén ér véget, hanem másutt.

Most, hogy fölbolygattam a múltat, azon lepődöm meg, hogy a teológiai érvelés után egy irodalmi érvelés is fölszikrázott köztünk. Jászol és a keresztre feszítés viszonya egymáshoz? Ha ezt a kettőt összekötjük egy vonallal, többet tudunk meg a létről, mintha csak úgy cél nélkül ténferegne a kezdet és a vég között. Azt mondja Sartre, hogy az ember az a létező, akivel szemben semmiféle más létező nem őrizheti meg pártatlanságát, még az Isten sem. Lehet, hogy mi, reformátusok, ezért szeretjük jobban a fesszes és kopár történeteket, mint a dúsítottakat. Bizonyára ezért fehérek a templomfalaink kívül és belül is? Azért nincsenek rajtuk freskók, bibliai jeleneteket ábrázoló táblaképek? Lehet, hogy így van, nem tudom. De azt tudom, hogy minden lélektani élmény és folyamat csakis az ember belső világában érhet meg, és zajlódhat le igazán. Nyaranta többször megesett velünk, hogy istentisztelet közben berepült egy-egy fecske a templomba, s ettől az egy fecskétől átlényegült minden. Még a világ teremtése is eszembe jutott, a vizek és az állatok világa; s ahogy egy darázs ebédel a búzával érő körtén.

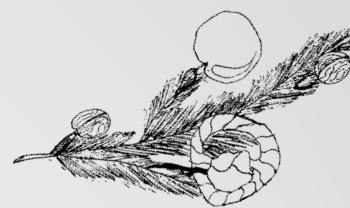
*

Ehhez hasonló átlényegülés, a második világháború előtti években, csakis karácsonykor játszódott le bennünk. Regösök, amint már említettem, nem jártak nálunk, se betlehemező háromkirályok, ennek ellenére szent volt az ünnep.

Mivel is kezdődött igazán?

Lopással!

Fenyőfát Zámolyon nem lehetett venni, hiszen a falunkban sose volt piac. De ha lett volna is, hiányzott volna rá a pénz. A falu délre eső részén, a cselédek majorja után, a Lamberge és a Merániak birtokai kezdődtek. Borbálapusza és Lajapusza. Birtokaikat a zámolyi parasztok földjeitől erdők választották el. Olyanok voltak ezek az erdők, mint a határsávok. Ezekben a némán is beszédes övezetekben, a szilfák és égerfák között, talányosan zöldellt egy fenyőerdő is. A zámolyiak, a pusztaiakkal együtt, ebből az erdőből szereztek be minden évben a karácsonyfájukat. Négy kilométert kellett oda gyalogolniuk s vissza ugyanennyit, hogy a gondosan levagdalt ágakból össze tudjanak ügyeskedni egy mutatós karácsonyfát, amely nem lett soha olyan formás, mint amilyenek a maiak, hanem egy kicsit kajlább lett, hosszú-hosszú túlevelű, bozontos. Lehetséges, hogy 1848 előtt bűnnek számított az efféle lopás, de az én gyerekkoromban már legfeljebb

csínynek. A nagy szakállas bajor jáger karácsony tájt inkább téli álomba merült, ahelyett, hogy ránk uszította volna vadászkutyáit.

Tehát szertartásos lopással kezdődött a karácsonyunk, utána pedig a fa földszítésével folytatódott. Minket sose küldtek át a szüleink a harmadik vagy a negyedik szomszédba, hogy meglepetést okozzanak. Külön ajándékot mi sose kaptunk, az volt az ajándékunk, hogy a szaloncukrot mi aggathattuk föl a fára s ugyanígy az aranydiókat, almát és a finom cérnaszára felkötött mézes süteményeket, gyertyát és néhány csillagszórót.

És elérkezett az este. Ünnepi ruhába öltöztünk mind a négyen, mintha készülnénk valahova. Pedig csak a fehér abrosszal leterített asztalt ültük körül. Apám ekkor levette a mestergerendáról az öreg Bibliát, amely mellett egy Petőfi-kötet fakulgatott csak árván és egy Bogár Imre életéről szóló filléres betyárregény. Lapozgatta az Írást, egy oldalnál, úgy a közepe táján megállt, s ezt mondta, Malakiás próféta így beszélt Jézusról: Ímé, elküldöm az én követemet s megtisztítja előttem az utat, és mindjárt eljön az ő templomába az Úr, akit ti kerestek... akit ti kívánatok... Mert ítéletre indulok hozzátok, és gyors tanú leszek a szemfényvesztők ellen és azok ellen, akik megrövidítik a munkásnak bérét, az özvegyet és árvát...

Apám máskor olvasni az istállóban osont ki anyám szemem elől, mert anyám folyton zsörtölődött velem, hogy miért nem kukoricát morzsol, ha ráér. Egyedül a karácsony este volt, amikor szerette hallgatni apámat. Sőt, büszke volt rá, hogy olyanokat szemezget ki a Szentírásból, amiket ő sose hallott a templomban. Egyszer, például, ezt olvasta föl hangosan: Mert mondom néktek, hogy ha a ti igazságotok nem több az írástudók és a farizeusok igazságánál, semmiképpen se mehettek a mennyeknek országába.

Meghatódtam attól, hogy apám ugyanolyan emelt hangon tud olvasni, mint a tiszteletes úr. Ilyesmi soha máskor nem történt meg, csak karácsonykor.

*

De, ha betlehemesek nem jöttek is, valódi pásztorok: csordások és kanászok azért mindig jöttek. Egyik csapatuk az Öreg utcán járt házról házra, a másik pedig az Új utcán, a mi utcánkban. Boldog karácsonyi ünnepeket és jól szolgáló új esztendőt kívántak minden gazdának, aki őrájuk bízva állatait: tehenét, kis borjút és disznait. Tegnap is, tegnapelőtt is láttam őket, durrogatták ostoraikat, kiabáltak, hogy ne te, ne! s csak úgy félvállról odaszóltak nekem is: na, öcskös nem jössz velünk? Öntünk ürgét kalappal! – Nem lehet, iskolába kell mennem! – mondtam nekik savanykás hangon.

Ezzel csak azt akarom érzékeltetni, hogy ismertük egymást, s a viszonyunk is olyan volt egymással, mint mindenki a faluban, de karácsonykor mégis ők voltak a falu főszereplői. Mindenki úgy várta őket, mintha Bogár Imre vagy Rózsa Sándor ugrott volna be Zámolyra, hogy az egész évre való járandóságát, búzáját és borát, jó szolgálata fejében begyűjthesse.

Ki-kijártunk az udvarra, hogy megtudjuk, hol járnak. Amikor kijöttek a Bika-közből, már csak tíz házra voltak tőlünk. Mi voltunk a tizenegyediek, s ahogy hallgattuk a tehenesek és a kanászok ostorainak jól összehangolt csattogását, úgy nőtt bennünk az izgalom. Már Nagy Sándoréknál vannak, itt lesznek hamarosan – mondta apám, és a szekrényből elővette ünnepi kalapját. Föltette a fejére. Azért tette föl, hogy majd illendően levehesse, amikor belépnek a konyhánkba. Akkoriban még nem volt villanyunk, csak egy petróleumlámpát tettünk a kemence vállára.

Nyílt a kisajtó. Bejöttek az udvarra és máris elkezdődött a karácsonyi varázslatos zenebona. Ostorcsattogás, furulyaszó, dudadumogás és az ökörszarv alvilági hangja. Utólag sokszor földidéztem ezt a pogány lármát, s arra gondoltam, talán még a Beatlesek is tanulhattak volna a zámolyi pásztoroktól.

Ahogy abbahagyták bevonulási indulójukat, jó keményen megkopogtatták az ajtó deszkáját, és azt kérdezték: Szabad-e bemenni? Szabad, szabad! – mondta nekik apám ugyancsak ércesen, mintha Doberdó közelében egy őrségváltást vezényelne le. Az öttagú csoportból a tehenész lépett elő. Levette süvegét, apám pedig a kalapját, s tisztelete jeléül odatette jobb arcához. A főtehenész így kezdte mondókáját: Adjon Isten a ház gazdájának jó egészséget, a tetejében bort, búzát, békességet, szép karácsonyi napokat. A gazdaasszonynak viszont tyúkot, ludat, kismalacokat, kiskacsát, jó sokat! Országunknak ne adjon ellenséget. Ha pedig meghalnánk, adjon nekünk lelki üdvösséget, így legyen!

Apám a kalapot a fél arcánál tartva így válaszolt a pásztoroknak: Jó emberek, köszönöm, hogy megtisztították a házamat, családomat ezen a szent estén. Legyen nektek is szép karácsonyotok! S ha az évi járandóságot szeditek össze, jöjjetek újra bátran, itt vár rátok a kamrában. De addig is fogadjátok el tőlem ezt a demizson bort, meg ezt az üveg pálinkát, és ha fúj kint a szél a szőlők alatt, ne szóda vízzel, hanem ezzel a jó paraszas itallal béleljétek ki a nagykabátotokat!

Nem akartam hinni a fülemnek. Apám egy órával ez előtt nagykomolyan még a Szentírást olvasta, most pedig, mint született tréfamester, a szóda vízzel viccelődik. [...]

Disznóölés

Édesanyám fokhagymát takarít. Jó apróra vagdalja, majd sós vizet tölt rá. – Holnap korán kell keljünk, gyermekek, mert levágjuk a süldőt!

– Édesanyám, miért mondja ked, hogy süldő? Az akármilyen kicsi disznó, ölésnek mondják, hívják.

– Óh, gyermekem, azt a disznót, amelyik mázsán felül van tíz vagy húsz kilóval. De mi nem értük el soha a tavaszi malacokból azt a súlyt. Így is nagyon jól van, legyen hála annak a drága Jóistennek, hogy megtartotta.

Reggel korán szólít apám: – Gyere, kicsi Rózsai, neked kell tartani a véres tálat. – Édesapám, én nem. Nem!

Pista közben felül mellettem az ágyban és közbeszól, de olyan nyersen, sírva: – Édesapám, ha Rózsinkat kiviszi ked, én úgy sírok, visítok itt bent, mint Gyuri odakünn.

– Há, miért bögtök? Igen, de bezzeg a fülit meg a farkát szeretik. A kutya erre meg arra!

Anyánk mellénk állt: – Na, hagyja ked, ne kezdje ked! Tudja jól, miről van szó. Fogom én a véres tálat.

Apám a pitarban van, megy kifelé, de még mindig mondja. Anyám utána kiált: – Megyek, viszem a véres tálat – de közben még egy párnát ad nekünk. – Na, ne sírjatok, bújjatok be jól a két párna alá, így nem hallik, hogy visibál a süldő.

Mi dugjuk a fejünket, de még csak a beszéd hallatszik. – Te, Pista, milyen jó, hogy elbúcsúztunk tőle. – Igen, az este elbújtunk az ólban, de ezt nem tudták a szülők. – Gyuri, igaz, nem haragszol ránk? – Egész közel tettük a fejünket a fejéhez, vakargattuk, mint kicsi korában. Mindezt vigyázva, óvatosan, nehogy ráessünk és elvisítsa magát. Minden egyes szóra visszaröfögött, fel-feltartotta a fejét. Egyik kezünket a feje alá dugtuk: – Te, nem is ereszkedik rá a kezünkre. Né, ez az orrhegye. – Simogatva végighúztam rajta a kezem: – Ez a füle. – Halkan, sugdolózva matatjuk és ő állja. Még nyomja a fejét a kezünkhöz. – Szervusz, Gyurika! Te, Pista! Ez a

disznó sír! Tedd csak ide az ujjad begyét a szemére. Itt a szemé alatt nedves. – Pista reszketve teszi a kicsi ujjabegyét a szemére. – Nem, nem fázom Rózsink, csak sajnálom a drága Gyurikát. Te, nem is a Gyuri sírt, ez a mi könnyünk.

– Igaz, nem te sírsz? – kérdeztük. Halkan visszaröfögött, hogy nem, de én mégsem vagyok kibékülve. Tapogatózva megkeresem a szemét, ott is nedves. Hirtelen rántom ki a kezem, de most mégsem tudom, hogy sír vagy nem. – Pistánk, menjünk – mondom. Az arcunkat a füle hegyéhez, vagy ahova sikerült a sötétben, érintettük. Gyuri szaporán röfögte: – Menjetek, szervusztok.

Mi szépen, óvatosan kéne, hogy kibújjunk, de akárhogy ügyelünk, egy csomó szalma kicsúszik velünk. Jól megfáztunk, alig tudtuk leszedni a szalmát, a roncsalékot magunkról. Kisírt szemmel futottunk be a házba. – A budán voltunk – mondtuk, de a drága jó édesanyánk biztos tudta, sejtette, hogy hol jártunk. Szó nélkül szedegette le ruhánkról a még ottmaradt szalmát, és csak ennyit mondott: – Ez a disznók sorsa, igen. Holnap levágjuk, ti meg fekdjetelek!

Apám Szász András bátyót hívta el, hogy segítsen lefogni a disznót. Ismerem a hangjáról. A szomszéd Pista báty' is itt van. Na, most mennek az ól felé... Na, most elkuncogta magát. Jaj, hogy visibál! Rúgjuk egymást Pistával, hogy nekünk is fájjon valamink, nemcsak neki. Akárhogy dugjuk a fejünket a párna alá, csak hallik. A két mutatóujjunkat dugjuk a fülünkbe, most is hallik, de most mind lassabban hörög. Anyám jön be egy tál habos vérrel. Mire mi kimentünk, már perzselte apám. Mi hosszasan nézzük a tüzet, de még sajnáljuk. – Ne állingáljatok ott, gyermekek. Holtra fáztok – szólt apám. Pista báty' agyondicséri a disznót, hogy milyen gyönyörű lett. – Te jól értesz hozzá – mondta. – Máskor nekem is segíts malacot venni. – Hej, tudom én, melyik a jófajta disznó! – húzta ki magát apám. Én már el is felejtettem sajnálkozni. Valami büszkeségféle fogott el, hogy nem is vagyunk mi olyan szegények, mert nem minden szegény házban vágna.

Anyám egy nagy tál vizet hozott ki, s úgy pléhcupporral töltgettük kicsinként az apám keze alá a malacra a vizet. – Szép pirosra van sülvé – gyönyörködött apám. – Né, ide töltsétek a fülébe! – A kés hegyivel tuskolt a fülit. – Hej, jó sok falat lesz ebből! – Simogatta, ütögette a hátát. Mi is ott forgolódtunk körülötte. Ha fáztunk, se fáztunk. Szerettük bámulni, hogy hogyan teszik létrára, hogyan viszik be. Hej, kutya mokány hideg van idekint!

Bent, a ház földjére szalma van terítve, arra fektetik hasra a disznót. A három ember iddogál az üvegből. – Na, legyen hála a Jóistennek, hogy megtartotta! Adja a Jóisten, hogy használjátok egészséggel!

– Hány kiló lehet? – kérdi András báty'. – Ha van egy méteresetek, megmérnénk a hosszát, a szélességét, és így megmondom, hány kiló. – Pista báty' arasszal méregeti. – Én megmondom szemre. Kilencvenöt kiló – mondja apám. – Mi is annyira gondoltunk – hagyták jóvá a többiek.

Mi rágjuk a farkát, fülit, s várjuk, hogy már boncolja apám. Apám baltával csapja, vágja a girincet a háta közepén. Anyám felhajtja a fehér lepedőt az ágyon, mert preckel

Illusztráció: Juhos Kiss Sándor

a vére. A sárgaporondos ház földje is véres. Még folyik a vér, a kisebb lyukakban meg is áll. – Szalmát kell még behozni – szól apám. Közben az emberek beszélgetnek.

– Ott, az a szegény Pista is vágott egy kis süldőt. A részeges barátait is elhívta, de elmentek azok, ha nem is hívták őket. Pista jól berúgott. Egész nap ettek, ittak, és délutánra már a feleségek és gyermekek is ott voltak. Szegény felesége panasolta, hogy nem maradt semmi hús, csak a négy láb s a szalonna.

– Jaj, gyermekeim, hogy elcsúfítottátok ezt a disznót – méltatlankodott apám. – File, farka nélkül hagyátok – mondta, de azért ő is mindegyre levágott egy picurkát a füléből, a sós csuporba mártotta és bekapta. – Hej, de jó ez! Ugye, tük is hallottátok, hogy a Daniék disznóját megkezdték a pocegerék?

– Ezt nem hallottam, de azt igen, hogy az egész nagy disznónak tüvel nézik meg, hogy mekkora a szalonnája, mert ott nem érzi. Beszúrák a tüt, s amíg a szalonna tart, meg sem mozdul. De rögtön megszökik, elvisítja magát, ha a tű a húsát éri.

Így elbeszélgettek az emberek, közben a hús, a lábak, a szalonna bekerültek egy nagy cseberbe, a sós vízbe. Anyám a maradék szalmát összehajtogatta. Nem baj, ha egy kicsit véres is, ez így szokás. Vissza kell tenni az ólba, ez szerencsét hoz, hogy adjon a Jóisten a jövőbe is egy ilyen szép malacot, egy ilyen Isten áldását. A ház földjét fel kell kaparni a vértől kapával. Kapargatja apám. A tűzhelyes kemence plattenján sül a hús, anyám keveri a puskát. Sietve megy az asztalhoz a puskás fazékkal. Benyúl az asztal fiókjába, és egy nagy fakanalat vesz elé. Bemártja egy csupor vízbe, majd kivesszi, egy kicsit megrázza a fakanalat, a fazékba nyúl a puszka után. Egy fakanál puszka már a lapítón van, majd egy másik kanál és így sorjában kanalakként kerül a puszka a lapítóra. A pléhtányérokba húst, zsírt tesz anyám. – Na, jöjjenek ketek frustokolni! Hússal puliszka.

Kereken üljük az asztalt. A gerendáról leakasztódnak a csészek, mindenki elé teszünk egyet. Apám egy kancsó káposztalevet tesz az asztalra: – Itt a bor! Olyan szép piros céklával pirosította meg ez a kicsi feleség.

Káposztalé a savanyúság. A kemencében ropog a tűz, künn nagy hideg van. Az ablakok párásak, még a falak sarkai is nedvesek. Elég alacsony a ház, a szürke gerendás plafon is izzad. – Oda a meszelésem – mondja anyám. – Te, Rózszi! – szól rá apám. – Ezt a süldőt itt benn kellett felbontani, ennek itt a helye. Az Isten áldását meg kell becsülni.

Feltöltődött kolbász, májas, véres. Mindenből lett egy kevés. Csak az a baj, hogy itt van egy rossz szokás. Kóstolót kell küldeni. Egy tányérra tett egy kis húst, egy arasznál nagyobbcska kolbászt, májast. – Na, kicsi Rózszi, ezt vidd ide a szomszédba és mondd: küldtek édesapámék kóstolót, adja a jó Isten, hogy fogyasszák el ketek egészségé! – Mire hazamentem már újból a kezembe nyomtak egy tányért. – Ezt vidd a másik szomszédba!

A hús le volt takarva szépen, kicsi fehér takaróval. Ez így a szokás. Tizenkét óra felé kell küldeni a kóstolót. Van négy koma, azoknak is kell. Hát persze, két lány van férjhez menve. Azoknak bővebben mérjük a kóstolót. De, aki szokott hozni az elmúlt esztendőben, ha vág, ha nem, annak is kell küldeni. Olyan is van egy jópár, aki már levágta a disznót előttünk, és küldött már nekünk. Annak is kell küldeni.

Anyám egy kis húsdarabbal ki-kifut a pitarba. A tálosra, a tányér mögé dugja el, hogy ne lássa apám. – Tudod, leánkám, sok gyermeke van, az asszony beteges, az ura olyan né, kóstolják meg ők is. Aztán annak a másik szegénynek most halt meg az apjuk. Ezért nem ver meg az Úristen... – Újból a tálashoz szalad, kolbásszal, májossal, rámkacag a zöldes szemével és int, hogy hallgassak. Ilyenkor boldog vagyok, hogy nem mi vagyunk a legszegényebbek.

– Kicsi Rózszi – szólít mag apám –, gyere, hozzá egy pléhtányért. Add ide, né, a padlásra, de ne lássa meg anyád!

Kacagva intem, hogy jó. Szárított káposztalaput vesz elé. Ezt szoktuk tenni a kenyér alá sütéskor. Öklömnyi kicsi húst pakol a káposztalapuba, és elhelyezi a padlásfeljárnál a sarokba. Leborítja a tányérral, s ráteszi a kis szerszámosládát. – Így na! Nehogy meg egyék a macskák. De el ne árulj anyádnak! Annak a gyulatelki szegény román embernek nincs senkije, hadd kóstolja ő is. Szokott hozni nekem lapudohányt, és én megveszem tojásért.

Kati néném is itt van, segédkezik. Ilyenkor itt a testvérek helye. Most éppen korhelylevest főz vacsorára, káposztaléből. Ezt szoktak főzni ilyenkor. A néném, aki olyan jóízűen tudott kacagni minden meg is kérdi: – Édesapám, hát még nincs vége ennek a kóstolóküldésnek? Sze' csak a neve, hogy disznót öltünk – mutat az asztalra. Ott van kiporcíozva kis csomókként a hús, kolbász, májas, amit még ezután kell elvignünk kóstolóba.

Úgy kacag a néném, hogy a gyöngysorok táncolnak a nyakán. Szép, derék, fehérbőrű asszony, a kendője mindig hátra van kötve.

– Mindegyikből veszünk vissza egy kicsit, édesapám. Így ni! – És a tíz kis porció húsból levág egy kicsit. – Ez úgyis lapos, még laposabbra vékonyítjuk. Aztán abból, amit nekem tetek, visszaadom a felét, sze' holnapután mi is levágjuk a süldőt.

A házban pára, gőz van. Anyám kipirosodva nézi nénémet, aki már egy tányéroccka húst szerzett vissza. A legnagyobbik néném, Kalári, aki szintén szeret jó nagyokat kacagni, minden levágott, visszaszerzett kicsi húsnál elkiáltja magát: – Visszakozz, visszakozz! Kati, ne hadd, túl kicsit vágta. Többet vágja! Az enyémmek is vágde a felit, visszakozz!

– Te, Kalári, jó lennél katonatisztnak, úgy tudsz komendálni! – mondja kacagva apám. Én, mint gyerek jövök-megyek, de mindent akarok látni, hallani. Apám most azt hajtogatja, hogy rossz szokás ez a kóstolóküldés. Az a jó szokás, amikor nekünk küldenek. Még maradt egy kis hús, kolbász, májas, és most azt számolgatja apám, hogy hányan kell még, visszahozzák a kóstolót.

A szelídlelkű anyám hálálkodik: – Hála Istennek érte, bárcsak a jövőben is így lenne.

Aztán, hogy még valamit eláruljak. Azért volt annyi májashurka, mert nagyon sok volt benne a kukoricadara. Hallottam már soktól, amint mondogatták: – Hát, májast annyit csinálhatunk, amennyit akarunk!

Megfőzték a kukoricakását még azelőtt való nap. Annyit tettek bele, amennyit akartak, tetek hozzá egy kilónyi hagymát, félig megpirítva. Még kellene hozzá bors, paprika, de ha nincsen, úgy is jól van. A véreshurkát ugyanúgy szaporították, ahogyan akarták. A málé nem került pénzbe. Csombord van elég, az adja meg a véres jó ízét. A hagyma, a bors, ebből is kimarad, mert nincs.

– A kolbászba sok fokhagyma kell – magyarázza anyám –, mert attól jó az íze. Vettem volna bele borsot, meg paprikát, de nem kaptam. Aztán a húsdarálónk se jó.

Emlékszem, apám megfordította az asztal lapját, és azon vagdalta fel a húst késsel. Még szűrt az asztallapja utána, olyan ráncos volt. Akkor vette a szekercét, és azzal vagdalta a húst, jó apróra, persze, amennyire tudta. Ugyanúgy aprította, vágta fel a májat, tüdőt. Így készült el a sok jó falat. Minden falat áldásnak számított. Disznóöléskor annyi húst ehettünk, amennyi belénk fért. De nem voltunk megszokva a sok hússal, nem tudtam enni, fájt a gyomrom.

Később már nem csömöröltünk meg. Egy körömnyi kolbász, egy diónyi hús. – Puszka van bőven, egyetek! Igyátok a káposztalevet! – Most is hallom az édesapám hangját: – Több nap, mint kolbász...

Kocsis Rózszi

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János

Sokszínű Baranya

Konferencia a megye táncagyományáról

Baranya magyarságának táncagyományára állt a középpontjában annak a szakmai tanácskozásnak, amelyet október 14-én rendeztek Hosszúhetényben. Az eseményen elhangzott tizennégy előadás bebizonyította: a „terep” bőségben szolgáltatja a megismerni valót, a táncos örökség vizsgálati pedig jó nyomon járnak...

Felföldi László

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Baranya fehér foltnak számít a színpadi néptáncmozgalom, illetve a táncházak világában, legalábbis ami a magyar tánc- és zene-folklór területét illeti. A német és délszláv nemzetiségekkel tarkított megye multietnikus arcát már sokszor megmutatta a hazai néptáncos közösség előtt, s a Baranya-Tolna határvidékén élő bukovinai székelyek hagyományai is részévé vált a szakma látóterének. A terület majd' tucatnyi magyar néprajzi csoportjának örökségét azonban homály fedte az elmúlt évtizedekben. Mind ezt csupán egy-egy hagyományörző együttes tevékenysége ellensúlyozhatta, ami nem lebecsülendő jelentősége ellenére sem volt

elég ahhoz, hogy igazán ismertté és népszerűvé tegye a helyi folklórt a szélesebb közönség előtt.

Baranyában a legutóbbi esztendőben egyre határozottabban megfogalmazódott az igény e helyzet megváltoztatására. Több műhelyben (Pécs, Komló, Siklós) fontossá vált az évtizedekkel ezelőtt végzett kutatások szisztematikus összegyűjtése, valamint ezek kiegészítése és összevetése a hagyományra vonatkozó, ma is elérhető adatokkal. A felnövő fiatal táncos-táncoktató generáció Martin György, Andrásfalvy Bertalan és társaik nyomdokain elindulva, s kutatásaikhoz további adatokat gyűjtve, néprajzos és táncpedagógus szakdolgozatokban foglalta össze az első eredményeket. A további vizsgálatok aztán egyre részletgazdagabb és árnyaltabb kép kialakulásához vezettek. A „Sokszínű Baranya” konferencia e tapasztalatok összegzését és közkinccsé tételét volt hivatott elősegíteni.

A komlói Pöndöly Néptánc és Hagyományörző Egyesület, valamint a pécsi Mecsek Táncegyüttes Egyesület közös rendezésében, az NKA pályázati támogatásával valósult meg a program, melynek helyszínválasztása nem volt véletlen: Hosszúhetényben jelentős múltja van a táncos szokások ápolásának. Az 1930-as évek óta folyik néprajzi- és néptáncoktatás a településen, a hosszú évtizedek óta működő népi együttes pedig ma is aktív tagja a hagyományörző mozgalmaknak. A „hely szelleme” és a házigazdák

segítőkézsége tehát ideális körülményeket biztosított a konferencia megrendezéséhez. Az érdeklődők – táncosok, oktatók, együttesvezetők, koreográfusok és néprajzos hallgatók, főként Baranya megyéből – tizennégy előadást hallhattak, melyek több nézőpontból rajzolták ki a baranyai magyar táncagyomány képét. Az előadók felvázolták a táncoktatás helyi történetét, eredményeit és dokumentumait, részletesen ismertették több település táncéletét és tánckészletét, s emellett több előadás kitért a terület népzenei hagyományainak és viseletkultúrájának világára.

Az értekezések sorát Andrásfalvy Bertalan professor emeritus, a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékének tanára nyitotta meg. A Hosszúhetényben élő néprajztudós – aki a hatvanas-hetvenes években maga is számos táncgyűjtést végzett Baranya-szerte – nyitóbeszédében a kulturális gyökerek, a tradíció napjainkban is érvényes jelentőségét, s a jövő egészséges társadalmában betöltött szerepét hangsúlyozta. A folytatásban dr. Felföldi László, az MTA ZTI Néptánc Osztályának vezetője, valamint a szegedi Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék tanára, a kulturális örökség megőrzésének lehetőségeit ismertette a hallgatósággal. Előadásában rámutatott, hogyan lehetne a szellemi örökség UNESCO koordinációja alatt megvalósuló nemzetközi eredményeit példaként alkalmazni a hazai hagyományörző törekvések sikere ügyében.

ÚJ ÜZLETBE KÖLTÖZÖTT A NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA!
1137 BUDAPEST KATONA JÓZSEF U. 21.

Bizományos értékesítésre átvesszünk használt, kinőtt lábbeliket, eredeti viseletdarabokat. Terembérleti lehetőség a Folkkuckóban max. 6 fő részére. Bérleti díj: 2000 Ft/óra.

Tel: 06-1-2391199
E-mail: info@neptancokellek.hu
www.facebook.com/neptancosok.kellekboltja

NYITVA TARTÁS:
Hétfő-Péntek: 10-18
Szombat: 10-13
Vasárnap: Zárva

Folklórt mindenkinek!
www.folkkucko.hu
www.facebook.com/folkkucko

Varga Sándor

A tánc kutatás „veteránjait” követve Varga Sándor, szintén a Szegedi Tudományegyetem táncfolklorista oktatója ismertette saját tapasztalatait a hosszúhetényi táncgyűjtések kapcsán. Áttekintést nyújtott a különféle források felkutatásának és kezelésének problémáiról, s részletezte azokat a módszertani kérdéseket, amelyekkel a huszadik század végén tánckutatóként és táncoktatóként Hetényben szembesült. Előadása igen sok tanulsággal szolgált a megyében folytatódó további vizsgálatok szakszerű lebonyolításához.

A konferenciának otthont adó település hagyományai több előadásban is előtérbe kerültek. Kirch Zoltán, a komlói Pöndöly Néptáncgyűjtés táncvezetője az idei Népművészet Ifjú Mestere pályázaton sikerrel megvédett dolgozatát ismertette, amely Hetény mellett magyaregregyi és ormánsági táncokkal foglalkozott. Deáky Péter komlói népzeneész – a konferencia egyik szervezője – a rézfúvós muzsika baranyai hagyományát vázolta fel a hallgatóság előtt. Előadásából kiderült: a bányász- és katonazenekarok hatására megjelenő rezesbandák Hosszúhetény mellett a Völgységben található Magyaregregyen is meghatározó szereplőivé váltak a falusi táncéletnek, de hasonló nyomokra több más helységben is rábukkanhatunk. Radó Tihamér viseletgyűjtő, a hetényi hagyományörző együttes tagjának emlékezetes, viseletbemutatóval egybekötött előadása a tánchoz használt öltözetek világát tárta a jelenlévők elé. Reményeink szerint a közeljövőben annak is eljön az ideje, hogy az országos szinten is ritkaságnak számító, sok száz viseletdarabot számláló gyűjtemény múzeumi keretek között, a nyilvánosság számára is láthatóvá váljon.

A baranyai magyar népviseletekről további két előadás is számot adott. Begovác

Rózsa, a pécsi Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályának vezetője, a református néprajzi csoportok közül a Baranyába is kiterjedő sárközi, az ormánsági, valamint a Sziget-vidéki nép jellegzetes öltözetdarabjait mutatta be, a múzeum gazdag gyűjteménye alapján. Kurucz Ildikó etnográfus-táncpedagógus pedig a Belső- és Külső-Dráva-szög sajátos női viseleteit és azok használatának időbeli átalakulását ismertette, korábbi kutatások és saját vizsgálatai nyomán.

Visszatérve a baranyai tánc hagyomány vizsgálatához – az e tárgykört taglaló előadások további érdekességekkel szolgáltak. Sokrétű és kétségkívül sokak számára hasznosítható áttekintést nyújtott Balogh János táncpedagógus, a siklói Pelikán Néptáncgyűjtés vezetőjének ismertetője, mely könyvbe mutató is volt egyben. Balogh „A baranyai néptánc kutatás forrásai – Kéziratos és filmes gyűjtemések annotált jegyzéke” címmel frissen megjelent kötete nyomán átfogóan összegezte a megyéről fellelhető filmfelvételeket, s az ezeken szereplő adatok alapján általános tipológiai és morfológiai következtetéseket vont le a terület magyarságának tánc hagyományáról. A további, tánchoz fűződő előadások már egyre több szállal kapcsolódtak a baranyai néptánc mai közösségi szerepéhez és színpadi alkalmazásához. Kiss Gábor táncpedagógus, a Sátorhelyi Néptáncgyűjtés és a Sátorhelyi Folkműhely vezetője a horvátországi magyar fiatalok körében végzett kutatását ismertette, melyből kiderült: a néptáncoktatás és a tánc csoport közösségéhez való tartozás milyen jelentős szerepet játszott az elmúlt évtizedekben a határon túli magyar kulturális élet és a magyar identitás alakulásában. Németh Csilla táncpedagógus, a Pöndöly Néptáncgyűjtés művészeti vezetője a magyaregregyi lakodalmas színpadi életre keltésének tanulságairól beszélt, egy olyan közösségben, ahol sikerült újjáéleszteni a hagyományörző együttes tevékenységét. Gálber Attila koreográfus, a pécsi Misina Néptáncgyűjtés és Táncszínház művészeti vezetője pedig az autentikus szemléletű és a táncszínházi igényű koreográfiai alkotásmód összevetése után a saját munkája során szerzett tapasztalatairól számolt be. Bemutatta, hogy az elmúlt években színpadra állított „Babás szerkövek” és „Eozin csillagok” című táncműsorokba hogyan építette be a helyi hagyományokat, a baranyai folklór egyes elemeit.

További két, igen értékes előadásról tehetünk meg említést: Bánfi Rita etnográfus, a Misina Néptáncgyűjtés és Táncszínház táncvezetője néprajzos szakdolgozatát, s egyben rövidesen megjelenő könyvét ismertette, mely a baranyai magyar gyermekjátékok hagyományát összegzi, s a kiadásban a

feldolgozott több mint ezer példából (dal-lamból és játékleírásból) válogat. Munkája gyümölcsében olyan helyi típusmonográfiát üdvözölhetünk, amely remélhetőleg sok pedagógusnak nyújt segítséget a jövőben. Zenei témájú monografikus dolgozatot mutatott be Kiss Alfréd népzeneész, aki Tar István, az 1913-ban született, s még ma is élő (!) ormánsági cimbalmos játékát és zenei stílusát elemezte. Előadásában nem csak az ormánsági népzene jellegzetes vonásairól, de egy muzsikusi egyéniség élete során végbemenő játéktechnikai és stilisztikai változásokról is képet kaphatott a hallgatóság.

A tartalmas prezentációk után a konferencia résztvevői meglepedéssel nyugtázhatták, hogy számos területen nagy lendülettel folyik a megye elfeledett magyar tánc hagyományainak felkutatása – sok eredménnyel, újdonsággal, feladattal és lehetőséggel. E feladatokról, valamint a szakmai-tudományos alapelvekről és módszerekről élénk beszélgetés bontakozott ki az előadók és a hallgatóság tagjai között, melyből világosan látszott: az elhangzottak befogadó közönségre találtak, s ösztönzőleg hatottak a kutatómunka folytatására. Zár szavában dr. Felföldi László is elismerését fejezte ki az előadók felkészültségét illetően, s Varga Sándorral együtt további módszertani támogatással biztatta a baranyai hagyományok vizsgálatát.

A konferencia másnapján aztán maga a tánc vette át a főszerepet: a hosszúhetényi Nemes János ÁMK-ban kétnapos oktatás zajlott, ahol előbb Kelet-Baranya (Szébeny, Dunaszekcső és Dunafalva), majd Hosszúhetény tánc hagyományát ismerték meg a résztvevők. A táncosok és táncpedagógusok továbbképzése novemberben folytatódott: 12-13-án, Pécsen Magyaregregy, Ócsárd és Birján táncai kerültek terítékre, az ősz utolsó hétvégéjén, Komlón pedig a délszláv háborúban megviselt szlavóniai magyar falvak, illetve az Ormánság vidékének hagyományai szerepeltek az oktatások programjában. Az elméleti-tudományos eredményekre épülő, három hétvégén, hat napon át tartó oktatások – reményeink szerint – a megye táncos közösségeinek mindennapjaira is kifejlették termékenyítő hatásukat. Ha pedig a konferencia és az oktatássorozat hozzájárult ahhoz, hogy a helyi magyar tánc hagyomány mélyebb gyökeret eresszen a hagyományörző és népművészeti közösségekben, s további lendületet adjon a kutatások folytatásához, akkor elmondhatjuk: a „Sokszínnű Baranya” program betöltötte szerepét, és választ adott azokra a kérdésekre, amelyek életre hívták. Legalábbis egyelőre – a folytatásnak feltétlenül jönnie kell...

Molnár Péter

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Gadányi Pál – Master of Folkarts – bagpipe player and maker. Mr. Gadányi was born in the southern Hungarian village of Tótújfalu (Somogy County) in 1932. He is of Croatian descent. As a young man he became a carpenter, then began making instruments for the tambura band in his village. He also played in the band. In the late 1950s he began learning to make and play the bagpipe from his neighbor, Kovács Pávo. He has made more than 50 bagpipes. His bagpipes are a transitional type – between the Hungarian bagpipe and bagpipes found in the Croatian language area. This kind of bagpipe is found in a 100-150 km zone on both sides of the Dráva River. Mr Gadányi was named „Master of Folk Arts” (a national recognition) in 2011. Report by Szabó Zoltán.

Page 5 Book review: Fügedi János: *Tánc-Jel-Írás*. L'Harmattan kiadó-MTA Zenetudományi Intézet, 2011 Budapest. ISBN 978-963-236-410-0. In Hungarian. A guidebook for notating solo and circle dance forms of Hungarian folk dance using Lábán dance notation. This review gives us information on history of dance notation in Hungary, then acquaints us with Fügedi János' (an internationally recognized expert in this field) research and teaching background. Fügedi studied under Szentpál Mária and Lányi Ágoston – both of whom were esteemed experts in this field in Hungary. The reviewer acquaints us with Martin György's theory behind his use of dance notation in his famous work on the Transylvanian dancer Mátyás István "Mundruc", then ends voicing the hope that Fügedi will continue with another volume on notating couple dances and implement dances. By Karácsony Zoltán.

Page 10 Hungarian Customs – Saint Lucia Day (December 13th) and Christmas. Hungarian tradition includes a variety of customs that were practiced on Saint Lucia Day. Also described here are Christmas Eve (December 24th) and Christmas Day customs etc. By Kóka Rozália.

Page 10 Artistic Director of the Hungarian State Folk Ensemble (a.k.a. MÁNE) Mihályi Gábor speaks about the ensemble. For ten years now MÁNE has been operating under the wing of the Hungarian Heritage House. This year the ensemble celebrates its 60th anniversary, while the Hungarian Heritage House its 10th. The professional ensemble presently has an active repertoire of eleven different shows – some of which are traditional dance material; some are contemporary choreographies based on folk material (which have inspired plenty of controversy). Mihályi's comment: "We don't

dance for the politicians, or for the profession – we dance for the audience" Interview by Serfőző Melinda.

Page 13 Celebration: The teaching methods based on ethnographic research that have been consciously developed within, and are an integral aspect of, the Hungarian dance house movement have been added to UNESCO's list of intangible cultural heritage. See: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011>. "Programmes, projects and activities for the safeguarding of intangible cultural heritage considered to best reflect the principles and objectives of the Convention". "Táncház method: a Hungarian model for the transmission of intangible cultural heritage." The táncház movement is very proud. Report by Csonka-Takács Eszter.

Page 16 Kóka Rozália's series on women's life stories. Part III. Conclusion: Szőnyi Zsuzsa's life story. Zsuzsa (born: Budapest 1924) and her husband, the artist Triznya Mátyás, lived in Rome for five decades (1949-2007), where their house became a regular meeting place for Hungarians passing through or living in Italy. Many well-known literary figures, artists and scholars came to the informal gatherings in their home. Zsuzsa tells stories about their friendships with Fitz Jenő, Pilinszky János, Kerényi Károly, Márai Sándor, Cs. Szabó László, Békés Gellért, Peskó Zoltán – only a few of the people that passed through their lives and their „Triznya pub” evenings.

Page 25 Some additional information on the background of two traditional dance-pantomimes: „Bene Vendel's Dance” and „The Savanyó Play” – in memory of dance researcher Pesovár Ernő. These pantomimes were done at weddings mainly in southwestern Hungary. Both of which are connected to legendary outlaws and said to be linked to archaic death dances. Both of these little dance-plays are done later on during the wedding feast around midnight or thereafter. This writing cites actual history on these outlaws, drawing links to the stories acted out in the dance-pantomimes. Includes bibliography. By P. Vas János.

Page 28 Beliefs and Customs of Spain – Part III. The engagement. A listing of customs from various parts of Spain on asking for a girl's hand in marriage, and then what was to be done – or not done - by the betrothed couple and their families during the engagement period. By Valter Linda.

Page 32 Interview with Szokolay Balázs „Dongó” and Bolya Mátyás. These two musi-

cians are very active in the Hungarian folk and world music scene these days. They play on four different records released over the last year. Here they talk about a new CD of their own compositions entitled Kindoflute (Dialekton). Also discussed: their creative process, other projects and recordings, Bartók, music copyright issues, music business in Hungary. See end of article in Hungarian for relevant web addresses. By www.kulturpart.hu – a Hungarian cultural website.

Page 40 Traditional Dance Culture of Baranya County – Southern Hungary. There has been a renaissance of dance research in Baranya County. A new generation of inspired dance researchers that live in the region are involved in review of the material in the national archives, collection of new material and comparison of today's status of traditional Hungarian dance in the region with the archival documentation. This report is summary of a conference held in the town of Hosszúhetény. Papers were given discussing the above-mentioned research. Presentations were critiqued by senior dance researchers Andrásfalvy Bertalan and Felföldi László, with Varga Sándor. The conference was organized by the two dance ensembles in the region. By Molnár Péter.

Sue Foy

folkMAGazin

2011/6, XVIII. évfolyam, 6. szám
Megjelenik évente 6+1 alkalommal
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: Grozdits Károly
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,
Havasréti Pál, Kóka Rozália
MAGTÁR – Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda
Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla-szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Népművészeti Szakmai Kollégiuma

Hátsó borító: Mikulásjáró fiú, Kemence (Ipoly mente), 1937. Gönyey Sándor felvétele, Néprajzi Múzeum.

Belső borító: Csúszkálók, Székelyföld, 1930-as évek. Magyar Film Iroda felvétele, Néprajzi Múzeum.

